

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

DİYARBAKIR ÖRNEĞİNDE GÖÇ VE KADIN

Nezahat PEKER

10920004

Danışman

Doç. Dr. Naciye YILDIZ

Diyarbakır 2019

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

DİYARBAKIR ÖRNEĞİNDE GÖÇ VE KADIN

Nezahat PEKER
10920004

Danışman
Doç. Dr. Naciye YILDIZ

Diyarbakır 2019

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Diyarbakır Örneğinde Göç ve Kadın” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

30/ 09/ 2019

Nezahat PEKER

T.C
DİCLE UNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
DİYARBAKIR

Nezahat PEKER tarafından yapılan “Diyarbakır Örneğinde Göç ve Kadın” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

	Jüri Üyesinin
	<u>Ünvanı</u> <u>Adı Soyadı</u>
Başkan:	Pof. Dr. Rüstem ERKAN
Üye :	Prof. Dr. İlknur ÖNER
Üye :	Doç. Dr. Naciye YILDIZ

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 30/ 09/ 2019

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

.../...../2019

Prof. Dr. Nazım HASIRCI
ENSTİTÜ MÜDÜRÜ
(MÜHÜR)

ÖNSÖZ

Diyarbakır'ın yoğun göç alan ve göç veren bir geçiş bölgesi olması bakımından, bölgede gerçekleşen göç olaylarından doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenen bir kenttir. Bu duruma bağlı olarak, kadınların göç sürecindeki yaşantıları Diyarbakır Örneğinde Göç ve Kadın konusunu çalışmanın en önemli nedenidir.

Yaşadığımız bölgede kadınların ikinci sınıf muamele gördüğü, emeklerinin sömürüldüğü ve kendilerini ifade edebileceği alanlarının sınırlı olduğu gözle görülür bir gerçektir. Ancak toplumsal hareketlilik bağlamında düşünüldüğünde kadınların da bu hareketliliğin bir parçası olduğu unutulmamalıdır.

Yaşanılan hareketlilik genelde değişime yönelik olup geçmişten daha farklı alanları ve faaliyetleri kapsar. Bu bağlamda yeryüzündeki en somut hareketliliği göç olgusu olarak kabul ettiğimizde, göç ile kadın arasındaki ilişkinin çok aktif olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü göçler temel olarak kitlesel başlasa bile belli bir süre sonra parçalara bölünür ve dağılır. Herkes ya da her kolun kendi ölçüsünde bir tercih yaptığı görülür.

İşte bu bölünme esnasında kadın kendini ifade etme, birey olma, üretebilme fırsatı yakalar. Kadın ve göç arasındaki ilişki, aslında kadının büyük bir kalabalığın yer değişimi sonucu azalan kalabalıktan sıyrılıp yeni bir eylem alanı yaratması serüvenidir. Kısacası bu çalışmadaki amaç dünyada, özelde de Diyarbakır ölçeğinde, Diyarbakır'a yerleşen hanelerde kadınların eski yerleşim alanlarından daha farklı ve daha özgür davrandığını tespit etmek ve göstermektir.

Böyle bir çalışmayı hazırlamada öncelikle yaşadığımız bölgede eril zihniyet tahakkümünün etkin olması, bu zihniyetin hem kentte, hem de kırsal alanda yaşayan kadınların yaşam biçimlerini, koşulları, deneyimleri ve alanlarının belirlenmesinde yaratmış olduğu olumsuzluklar ve bunların değişime yüz tutması etkili olmuştur.

Nezahat PEKER
Diyarbakır-2019

ÖZET

Bu çalışmada “Diyarbakır örneğinde Göç ve Kadın” ilişkisi tartışılmaktadır. Kadının Diyarbakır'a yerleştikten sonra hane içinde ve hane dışında yaşamış olduğu toplumsal değişim göç kuramlarıyla ve yaşanan yerin toplumsal yapısıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada kadınların etnik, dini, coğrafi kökeni, iş hayatı ayrımı yapılmaksızın Diyarbakır'daki kent yaşamının kadınlar üzerindeki etkilerinin incelemesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda Diyarbakır'a sonradan yerleşen 108 kadın ile görüşme yapılmış. Bu görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin analizine bağlı olarak araştırma sonuçlandırılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Göç, Kadın, Göçmen, Diyarbakır'da Göç, Kadın Göçü

ABSTRACT

Immigration and women relationship are discussed in Diyarbakır example in this study. The social change that women experienced in household and outside household after they settled in Diyarbakır, was tried to be explained with migration theories and the social structure of living place. This study intended to research the effects of city life on women in Diyarbakır without discriminating their ethno-religious, geographical origin, business life. Hence, within this scope, the interviews were made with 108 women who settled in Diyarbakır later. Depending on analyzing the data obtained as a result of these interviews, this investigation was concluded.

Keywords

Migration, Women, Immigrant, Migration at the Diyarbakır, Migration of women

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
TABLO LİSTESİ	VI
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	4
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	4
1.4. ARAŞTIRMANIN METODU	5
1.5. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI	5
1.6. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEM	6

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. GÖÇ TANIMLARI	7
2.2. GÖÇ TÜRLERİ.....	10
2.2.1. İç Göç	11
2.2.2. Dış Göç.....	14
2.3. GÖÇ'ÜN NEDENLERİ.....	15
2.3.1. Demografik Nedenler	15
2.3.2. Ekonomik Nedenler.....	16
2.3.3. Etnik Ve Dini Nedenler	17

2.3.4. Ekolojik Ya Da Coğrafi Nedenler	19
2.3.5. Siyasi Nedenler	20
2.4. GÖÇ'ÜN ETKİLERİ VE SONUÇLARI	21
2.5. GÖÇ KURAMLARI	26
2.5.1. Ravenstein'in Göç Kuramları.....	26
2.5.2. Kesişen Fırsatlar Kuramı.....	28
2.5.3. İtme Çekme Kuramı	29
2.5.4. Merkez Çevre Kuramı	29
2.5.5. Parekh'in Göç Teorisi Sınıflaması	30
2.5.6. Ağ (Network) Kuramı	31
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
GÖÇ VE KADIN	
3.1. GÖÇ NEDENLERİ VE KADIN	34
3.2. GÖÇ KARAR MEKANİZMASI VE KADIN	38
3.3. GÖÇ SÜRECİNDE KADIN	40
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	43
ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	43
4.1. SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER.....	43
4.2. YAŞA GÖRE KARŞILAŞTIRMALAR.....	59
4.3. MEDENİ DURUMA GÖRE KARŞILAŞTIRMA	63
4.4. EĞİTİM DURUMUNA GÖRE KARŞILAŞTIRMA.....	68
4.5. DİYARBAKIR'A YERLEŞMEDEN ÖNCE YAŞANILAN YERE	
GÖRE KARŞILAŞTIRMA.....	73
4.6. DİYARBAKIR'A YERLEŞME ZAMANINA GÖRE	
KARŞILAŞTIRMA	75
SONUÇ	88
KAYNAKÇA	99

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Yaşa Göre Dağılım	43
Tablo 2. Medeni Hale Göre Dağılım.....	44
Tablo 3. Eğitim Durumuna Göre Dağılım	44
Tablo 4.Çalışma Durumuna Göre Dağılım	45
Tablo 5. Diyarbakır'a Yerleşme Zamanı İle İlgili Tablo	46
Tablo 6. Diyarbakır'a Yerleşme Nedeni İle İlgili Tablo	47
Tablo 7. Göç ve Çalışmaya İlişkin Tablo.....	48
Tablo 8. Göç Ve Sağlık Güvencesi	52
Tablo 9. Evlilik Kararı Ve Başlık Parasına İlişkin Durum.....	55
Tablo 10. Evde Üretim ve Mikro Kredi	57
Tablo 11. Yaşa Göre Karşılaştırma	60
Tablo 12. Medeni Durumuna Göre Karşılaştırma.....	64
Tablo 13. Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırma	69
Tablo 14. Diyarbakır'a Yerleşmeden Önce Yaşanılan Yere Göre Karşılaştırma	74
Tablo 15. Diyarbakır'a Yerleşme Zamanına Göre Karşılaştırma	77
Tablo 16. Diyarbakır'a Yerleşme Zamanına Göre Karşılaştırma	82

KISALTMALAR

<i>akt</i>	aktaran
<i>vb</i>	ve benzeri
<i>y.y</i>	yüzyıl
<i>çev</i>	çeviren

GİRİŞ

Yeryüzündeki bütün canlıların yaşadıkları yerden başka bir yere doğru hareket etmeleri, yer değiştirmeleri olayına göç denir. Bilindiği gibi göç etmek bir olay, göçün kendisi ise bir olgudur. İnsanlar da diğer canlılar gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak ve hayatlarını daha iyi koşullarda devam ettirmek için yaşadıkları yerden bir başka yere göç etmeye başlarlar. Asıl üzerinde durduğumuz konu genel anlamda insan göçüdür.

Tarihin her aşamasında insanlar sürekli bir yerden bir başka yere doğru yer değiştirmişlerdir. Yer değiştirme olayı olarak bilinen göç ile birlikte insanlar yeryüzüne dağılmışlardır. Farklı topluluklar oluşturup farklı kültürler meydana getirmişlerdir. Yer değiştirme nedenleri de yaşanan zamanın şartlarına göre farklılık göstermiştir. Bu anlamda ilkel dönemde yapılan bir göç olayının sebebi ile günümüzde yapılan göç olayının nedenleri çok farklıdır. Bu nedenle de göçün ne olduğu ve nasıl tanımlanacağı da zaman içerisinde sürekli farklılık göstermiştir. İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinde mağara yaşamı sürdüren insanların yer değiştirmesinde tüketici konumları bakımından avcılık ve toplayıcılıkla geçinmeleri, yaşadıkları yerlerde yaşamlarını devam ettirebilecek yeterli geçim kaynaklarının tükenmesi ve olumsuz iklim şartları etkili olmuştur.

Göç etme olayı, bir yerden bir başka yere hareket etme olarak yorumlanırken temelinde, önceki yerin zaman içerisinde ihtiyaca cevap vermeyen özellik taşımaya başladığı için göç etme ihtiyacı doğar. Yine insanların bir yere göç etmek istemeleri gidilecek yerin çekici ve ihtiyaca cevap veren bir yer olması bakımından önemlidir.

Bu çalışmada üzerinde durulan konu göç ve göçün etkisi, göç ve kentleşme sürecinde kadının rolüdür. Çalışmanın ana teması göç sonrasında kadının sosyal ve

ekonomik bakımdan nasıl bir özellik kazandığı ve buna bağlı olarak sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda edindiği kazanımların neler olduğu vurgulanmaya çalışılmaktadır. Örneğin, karar verme süreçleri ile ilgili nasıl bir değişme yaşanmıştır? Göçün kadın yaşamına olumlu ya da olumsuz katkıları neler olmuştur? Kentleşme veya kentlileşme süreçlerinde geriye doğru mu, yoksa ileriye doğru mu bir değişme yaşandığı tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Çalışmanın temel çıkış yönü, bulunduğu coğrafi konum itibarı ile, yerleşip devamlı yaşamaya elverişli bir yer olan Diyarbakır'dır. Geçmişten günümüze kadar Diyarbakır da birçok yer gibi itici ve çekici yönleri bakımından göç alıp göç veren bir yer olmuştur. Diyarbakır, genel anlamda gelişmiş bir sanayi kenti değildir. Bu durum gözlemleyerek de çok rahat bir şekilde anlaşılabilir. Tarımın yoğun görüldüğü bir bölgede olması, buna bağlı olarak da tarım ticaretinin yoğun olduğu bir kenttir. Kentte üniversitenin varlığı da yine kentin göç alma sebepleri arasında gösterilebilir. Ancak 1990'lı yıllarda bölgede yaşanan sıcak çatışmalar kentin büyük bir göç almasına neden olmuştur. Bu bağlamda Diyarbakır'a göç edenlerin, nerelerden, hangi sebeplerden geldiği, isteyerek mi ya da zorunlu bir görev nedeni ile mi geldikleri araştırılması gereken bir konudur. Ayrıca göçlerin yönü de araştırılması gereken diğer önemli bir noktadır: Göçlerin, kırdan kente doğru mu yoğun yaşanmış, yoksa başka bir şekilde mi gerçekleşmiş olduğu bu çalışmada tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu göçler sonucunda kadınların aile ve toplumdaki görev ve sorumluluklarının nasıl bir değişime uğradığını ortaya çıkarmak da önemlidir. Bilindiği gibi kentleşme ya da kentlileşme hak ve sorumluluk bakımından kişilerin bilinçlenmesine olanak sağlar. Bu nedenle Diyarbakır'a göç edenlerin, özelde de kadınların bunu ne kadar başardıklarını gözlemlemek de önemlidir.

Bu çalışmanın ana konusu "Göç ve Kadın" dır. Çalışmanın ilk bölümü araştırmanın metodolojisi, ikinci bölümünde göç ile ilgili tanımlar, temel kavramlar ve konu ile ilgili kuramsal yaklaşımlar ele alınmıştır. Üçüncü bölümde göç ve kadın, dördüncü bölümde ise araştırma bulguları yer almaktadır.

Birinci bölüm araştırmanın metodolojisi olup, araştırmanın konusu, araştırmanın amacı, araştırmanın sınırlılıkları, araştırmanın metodu ve araştırmanın varsayımları ve araştırmanın evreni ve örneklem gibi konulardan oluşur.

İkinci bölüm, kavramsal ve kuramsal çerçeve kısmı olup, göç tanımları ve göç türleri, göçün nedenleri, göçün etkileri ve sonuçları, göç kuramları başlıkları ile göç konusu kapsamlı bir şekilde açıklanmıştır. Buna bağlı olarak göçün etkileri ve sonuçları kısmında da göç olgusunun geçmişten günümüze kadar gelişen ekonomik ve toplumsal değişim ve gelişimi bağlamında açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümün sonunda göç kuramları konusu ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde göç ve kadın arasındaki ilişki ele alınmıştır. Bu bölümde kadınlar neden göç eder, göç kararı alınma sürecinde kadın ve göç sürecinde kadın gibi konular yer almaktadır. Bu bölümde ağırlıklı olarak kadın ve göç kavramlarına değinilmiştir. Kadının toplumsal anlamda kendisini kısıtlayan mekanizmalarla olan mücadelesi ve kadını kısıtlayan etkenler üzerinde durulmuş olup, bu etkenlerin neler olduğu temel tartışma konusudur.

Dördüncü bölüm ise araştırma bulguları derinlemesine ve ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Çalışmada elde edilen veriler istatistiksel olarak tablolarda işlenip yorumlanmıştır.

Değerlendirme ve sonuç bölümünde araştırmada ulaşılan sonuçlar, araştırmanın varsayımlarla olan ilişkisi ve görüşmeci yorumlarına göre işlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu araştırma göç ve kadın arasındaki ilişkiyi konu edinmektedir. Diyarbakır'a göç ederek yerleşen kadınlarda göçün yaratmış olduğu etki ve kadının Diyarbakır'a göç etmesi sonucu çeşitli alanlarda gerçekleşen değişim incelenmeye çalışılmıştır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın genel amacı Diyarbakır kent merkezine göç eden kadının Diyarbakır'a yerleştikten sonra yaşamış olduğu değişimi açıklamaktır. Diyarbakır'a yerleşen kadının edindiği kazanımları ve kayıpları, yaşamış olduğu değişimi incelemek amaçlanmıştır.

1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma Diyarbakır ilinde orta ve düşük gelirli ailelerde yaşayan kadınlarla ilgili olarak hazırlandı. Araştırmaya katılan kadınların Diyarbakır'da doğmamış olması temel ölçüttür ve bu kadınların en düşük yaş düzeyi 15 ve üzeri yaş grubudur. Araştırmanın örneklemini Diyarbakır'ın alt gelir grubuna dahil mahallelerinde yaşayan kadınlar oluşturmaktadır. Diyarbakır'a görevi gereği yerleşen memur vb. gibi meslek gruplarına bağlı ailelerde yaşayan kadınlar çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya katılan kadınların göç etme tarihi 1990 öncesi süreç olarak belirlenmiştir. Görüşme formunda her ne kadar belirli bir meslek grubu üzerinde çalışılacağına yönelik sorular olmasa da ağırlıklı olarak ev kadınları/kızları üzerinde çalışıldığı söylenebilir.

1.4. ARAŞTIRMANIN METODU

Diyarbakır örneğinde göç ve kadın konulu çalışma bir alan araştırması olarak tasarlanmıştır. Bu çerçevede literatür taraması yapılarak araştırma konusuyla ilgili bir takım veriler elde edilerek sınıflandırılmış ve analiz edilerek araştırmanın teorik kısmı oluşturulmuştur. Araştırmanın teorik kısmı oluşturulduktan sonra uygulama bölümüne geçilmiştir. Uygulama için öncelikle anket soruları hazırlanarak anket formları oluşturulmuştur. Araştırma evrenine bağlı olarak basit rastgele örneklem ve kartopu örnekleme yöntemiyle belirlediğimiz kadınlara 36 sorudan oluşan anket formu uygulanmıştır. Görüşme formu sorularında kadınların sosyo-ekonomik düzeylerini ölçen, göç süreci ve sonrasında yaşamış olduğu değişimleri irdeleyen sorular yer almıştır. Böylece kadınların sosyo-ekonomik durumları ve geçirmiş oldukları değişimler belirlenmeye çalışılmıştır. Yüz yüze ve derinlemesine görüşme şeklinde uygulanan 108 görüşme formuyla sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde IBM SPSS Statistics 24 programı kullanılmıştır. Elde edilen bulgular çerçevesinde, araştırmanın uygulanması ve bulgular bölümü oluşturulmuştur.

1.5. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

1. Kadınların eğitim alma isteği göçü doğrudan etkilemez.
2. Kente göç etme ile kadının kentte işe yerleşmesi arasında yakın bir ilişki vardır.
3. Kente göç eden kadınlar göçten sonra eski yerleşim yerine dönmek istemezler.
4. Medeni durum ile göç etme durumu arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
5. Kente göç etme ile kadının kazandığı ücreti kullanma kararını verme arasında yakın bir ilişki vardır.
6. Kente göç etme ile erkeklerin kadınları denetim altında tutma alışkanlığı değişir.
7. Kente göç öncesi ve göç sonrası süreçte erkekler kadınların eğitim almaları yönünde kadınları destekleyicidirler.

1.6. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evreni Diyarbakır kent merkezinde, Őehitlik, Bağlar, Sur, Yeniőehir ve Kayapınar merkez ilçelerinde ikamet eden 108 kadın oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminin, Diyarbakır’da doğmamış 15 yaş ve üzeri kadınlar olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca Diyarbakır’a göç tarihi 1990 öncesi ve günümüze kadar olan süreç olarak belirlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Dünyada ve ülkemizde insanlık tarihi kadar eski olan göç eylemliliğini tanımlama ve açıklama bugün de önemini korumaktadır. Konuyla ilgili çalışmalarda uzlaşmış bir göç tanımı ve açıklayıcı sabitlenmiş bir yaklaşım bulunmamaktadır. Bu çalışmanın konusu bakımından önem taşıyan göç kavramı ve kurallarına yakından bakmak çalışmanın yol göstericisi olacağı için izleyen bölümlerde bu konu üzerinde durulacaktır.

2.1. GÖÇ TANIMLARI

Göç, yeryüzünde herhangi bir yerden başka bir yere ulaşma isteğiyle gerçekleşen insan hareketi olarak bilinir. Tarihi insanlık kadar eski olan göç kavramı; insanların farklı nedenlerden ötürü yer değiştirmeleri anlamına gelmektedir. İnsanlar birtakım problemler nedeniyle yaşadıkları mekânları bırakarak daha iyi ve güvenli bir yaşam için yerlerini değiştirmek zorunda kalırlar. Bu yer değişikliği basit bir mekân değişimi olmayıp aynı zamanda kendi kültürel değerlerinin de gidilen yeni bölgeye taşınması anlamına gelmektedir. Bu durum ise göç olgusunun çok boyutlu bir şekilde değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Geçmişten bugüne göçün nedenlerine ve yapılış şekillerine bağlı olarak göç tanımları da farklılık göstermiştir. Ayrıca göç, insanlık tarihinin başladığı dönemden bu yana var olan bir olgu olması ve farklı disiplinlerin ilgi alanına girmesi nedeniyle farklı tanımlamalara açık bir kavramdır. Bu nedenle birçok göç tanımı söz konusudur.

Göç, coğrafi olarak mekân değiştirme sürecinin sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik yönleriyle toplumun yapısını değiştiren demografik bir süreçtir.

Göç, “toplumsal değişimin göstergelerinden biri” dir (Erder, 2006: 23-24).

“En genel anlamıyla göç; kişi, grup veya toplulukların fiili yerleşim yerlerinde, isteyerek ya da zorla, kalıcı veya belirli bir süreyi kapsayacak şekilde gerçekleşen fiziki mekan değişiklidir” (Erkan, 2010: 119).

Göçder ise göçü, “toplumun nüfus yapısı, nüfusa ait olgu ve oluşumları belirlemede etkili olan temel göstergelerden birisi olarak” tanımlamaktadır. Göç kavramı, “nüfusun birey, aile, grup ya da topluluklar biçiminde yaşadığı yeri, doğal veya doğal olmayan etkenlere dayalı olarak değiştirmesidir”. Göç, “bir yerleşim biriminde, gruptan ya da siyasal sınırları belirgin bir toprak parçasından başka bir birime doğru, kısmen sürekli, birey veya kitle hareketidir” (Göçder, 2011: 11).

Yapılan tanımlamaların tümünde ortak olan tek şey, yer değiştirme ile sonuçlanan bir hareketin gerçekleşmesidir. Bu yer değiştirme olayına göç diyoruz. Genel olarak bir tek kişinin veya bir topluluğun yaptığı yer değiştirme hareketi göç olarak tanımlanır. Kısacası kişi ya da grubun isteyerek ya da istek dışı zorlayıcı şartlara bağlı kalarak, yaşadığı yeri değiştirme olayı bir göçtür. Göçün tarihi insanlık tarihi kadar eski olmakla beraber, tarihsel olarak hem göç edenlerin, hem de göç nedenlerinin özellikleri farklılık göstermiştir. Bu durum toplumsal değişim ve gelişmeyi sağladığı gibi, göç kavramının daha geniş bir anlam kazanmasını da sağlamıştır. Toplumsal değişim araçlarını barındıran bu hareket, kitlenin büyüklüğü, kültürel yapısı ve en önemlisi göçe neden olan toplumsal ya da ekonomik etkenler ekseninde göçe daha geniş bir açıdan bakmaya ve tanımlamaya yardımcı olabilmektedir. Göç hareketi sonucunda, göç eden birey ya da grubun göç ettikleri yere uyum veya çatışma süreci yaşaması kaçınılmaz olur. Göçün toplumsal değişim süreci vardır ve göç sonucunda birey veya grup yerleştiği yeni yerleşim alanının özelliklerini zaman içerisinde benimsemek zorunda kalır. Bu nedenle göç hareketini gerçekleştiren kişi ya da grup hem etkileyen, hem de etkilenen konumdur. Göç en önemli toplumsal değişim olayı olması bakımından dinamik bir süreçtir. Dinamik olmasını yeryüzünün farklı yerlerinde her gün kişi ya da grupların farklı sebeplerle göç etmelerine bağlayabiliriz.

Tekeli'ye göre göç “kişinin mekandaki yaşama yerlerini değiştirme olgusudur. Sosyal sistemde, üretim, ulaştırma, haberleşme teknolojilerinin ve sosyal sistemin dış ilişkilerinin değişmesine paralel olarak, mekan organizasyonunda da değişme yönünde baskı” doğduğunu belirtir. Bir başka deyişle “iş gücünü, üretimi daha etkin kılacak şekilde yeniden dağıtılarak, mekan organizasyonunun yeni koşullara uyumunu” sağladığını savunur (Tekeli, 2011: 18).

Karpat ise “asıl yerinden, ulaşmak istenilen yere hareket” olarak tanımlar. Ona göre insanlığın dünyadaki varlığının “Adem ile Havva'nın cennetten yeryüzüne gelişi” ile başladığını ve “semavi dinlere bağlı herkesin bu olayı bildiğini” ifade eder. Buna bağlı olarak da “Kuran-ı Kerim'de Adem ile Havva'nın, şeytana uyduğu için cennetten yer yüzüne göç ettiğini” belirtmektedir (Karpat, 2010: 71). Bu nedenle Karpat, Adem ile Havva'nın cennetten kovulmaları olayını ilk göç hareketi olarak kabul eder.

“Kişilerin ya da grupların sembolik, coğrafi ya da idari sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve sosyalliklere doğru hareketleri olarak tanımlanabilecek göç olgusu, homojen bir sosyal olgu değildir ve bu nedenle yer, hacim, süre, gerçekleşme biçimi ya da amacı gibi özelliklerinden hareketle kıtalararası, uluslararası, eyaletler arası, yerel, kırdan kente, kentten kıra, kentten kente, uzun dönemli, kısa dönemli, mevsimlik, kalıcı, yarı kalıcı, geçici, günlük, düzensiz, tesadüfi, büyük, orta ya da küçük ölçekli, bireysel, ailesel, kitlesel, gönüllü ve zorunlu göç gibi bir çok farklı biçimde sıralanabilir” (Keser, 2011: 7).

Bu tanımın belirtilen göç tanımları arasında en geniş ve detaylı göç tanımı olduğu söylenebilir. Göçün nelerden kaynaklandığı, göçün şiddeti ve ölçütünün ne olduğu, göçün mesafesi ve göçün zamanı gibi özelliklerini barındırmaktadır. Bu nedenle çok genel bir tanımlama olmakla birlikte kabul edilebilen en açıklayıcı tanım olarak gösterilebilir. Özetleyecek olursak, göç eden kişinin ya da grubun doğduğu ya da hayatının büyük bir kısmını geçirdiği yerden başka bir yere göçmesi, yerli olmaktan çıkıp dışarıdan gelen biri olarak kabul edilmesi, hem göç edenin hem de göç edilen toplumun artık homojen olmadığını gösterir. Çünkü göç eden kişi ya da grubun hem etkileyen, hem de etkilenen özellikleri bakımından değişime açık olması

heterojen bir yapının oluşmasına ortam hazırlar. Nitekim göç sonucu meydana gelen toplumsal değişme ve heterojenlik durumu çoğu zaman farklı bir başka kültürün oluşmasına da zemin hazırlar.

Göçün hangi sebeple yapıldığı, kişi ya da grup halinde gerçekleşmesi, yani kitlenin büyüklüğü göçün tanımına yeni bir anlam kazandırır. Bu nedenle göç tanımı yapılırken, göç türü üzerinde durulması daha sağlıklı bir tanım yapılmasını sağlar. Kişinin ya da grubun gönüllü ya da zorla göç etmesi göçü açıklamaya ve tanımlamaya yardımcı olur diyebiliriz. Örneğin kavimler göçünde en temel sebep olarak coğrafi şartlar etkili olurken, Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçünde dini nedenlerin etkili olması ya da Karpat'ın da belirttiği gibi "Balkan ülkelerinin 20. yüzyıl boyunca devam eden millileştirme siyasetinin Türklerin ve Yahudilerin göçe zorlanması, ki bunun en canlı örneği, Bulgaristan'ın 1984-9 yılları arasında yürüttükleri Türkleri Bulgarlaştırma kampanyası, Sırların 1992-5 Bosna ve Kosova katliamları ve buradaki insanların zorla yerlerinden edilip, atılmaları" dini motifli göçlerdir (Karpat, 2010: 18).

Kısacası, göçün esas olarak demografik, zorunlu veya sürekli, çeşitli nedenlere dayanan dinamik bir toplumsal süreç olduğunu söyleyebiliriz. Buraya kadar farklı göç tanımları üzerinde duruldu. İzleyen bölümde göç türleri detaylı olarak ele alınacaktır

2.2. GÖÇ TÜRLERİ

Göç, insanların yeryüzünde görünmeye başladığı tarihten günümüze kadar bütün insanları, bütün toplumları ilgilendiren bir olgudur. Dünyanın herhangi bir yerinde herhangi bir nedenden ötürü bir göç hareketinin olması kaçınılmazdır. Bu yüzden göç dinamik ve değişken bir özellik taşır. Göç sosyolojik bir olgu olduğu gibi, aynı zamanda ekonomik, kültürel, hukuki ve psikolojik boyutları olan bir olgudur. Hem göç eden, hem de göç edilen yer bağlamında düşünüldüğünde göç her iki tarafı da derinden etkileyen bir süreçtir. Bu sürecin anlaşılabilmesi için göç edenlerin göç nedenleri, göç süreci, göç edilen yerin özellikleri ve göç edilen yerde karşılaşılan yeni durumun da analiz edilmesi gerekmektedir.

“Göç hareketi insanlık tarihi kadar eski ve uzundur” ve “her toplum kendi biçimlendirdiği tarihte yeni yaşam alanları bulma, yeni topraklara veya kazanç imkanlarına kavuşma açısından göç hareketlerine eşit ölçüde bir değer tanımamıştır” (Abadan Unat , 2006: 1).

Göçün tarihsel seyrine bakıldığında, bir taraftan göçün farklı şekillerde sınıflandırıldığı, diğer taraftan göçün türlerinin de sınırlandırıldığı görülmektedir. Göçler genel olarak göç edilme şekli ve nedenlerine göre; *irade esasına göre göçler, yoğunluk esasına göre göçler, ülke sınırı esasına göre göçler ve yerleşim süreleri esasına göre göçler*” şeklinde sınıflandırılmaktadır.

“Göçler belli bir gruplama yapılarak açıklanmak istenirse birçok faktörün devreye girmesi gerekir. Göçe sebep olan faktörlerin çokluğu ister istemez belli bir ölçüt etrafında göç olaylarını gruplamayı imkansız hale getirmektedir” (Yalçın, 2004: 15).

Araştırma konusu bakımından üzerinde durulması gereken göç türü *ülke sınırı esasına göre yapılan göçlerdir*. Ülke sınırı esasına göre göçler ise, iç ve dış göç şeklinde iki gruba ayrılmaktadır. Her iki göç türünde de hem gönüllü, hem de zorunlu yapılan göç etkenlerini görmek mümkündür.

2.2.1. İç Göç

İç göçler, ülke içinde yaşam koşullarının değişim ya da gelişimi sonucunda meydana gelen göçlerdir. Yaşamak istenilen yerin sosyal ve ekonomik açıdan çekici olması iç göçlerin yaşanmasında en önemli nedenlerdir. İç göç, bir ülke içinde bölge, kent ve köy gibi bir yerden diğerine yerleşmek amacıyla yapılan nüfus hareketleridir. Bu bağlamda iç göçler, kırdan kıra, kırdan kente, kentten kente ve kentten kıra yapılan göçler olarak sınıflandırılabilir.

Tekeli, “günümüzde iç göç belli bir zaman dilimi içinde, belli bir yerleşme alanında yaşayanların kendi iradeleriyle yaşam yerlerini söz konusu yaşamı yerleşme alanı dışına taşıyanlarının miktarı” olarak tanımlamaktadır (Tekeli, 2011: 173). Bu tanım modern sanayi toplumları için kullanılan bir tanımdır. Çünkü tarım toplumlarında insanlar toprağa bağlı oldukları için nüfusun yer değiştirmesi bireyin

kendi iradesiyle olmaz. Bu nedenle göç, eğer zorla yer değiştirmeleri değil sadece gönüllü yer değiştirmeleri kapsıyorsa, bu kategorinin ortaya çıkabilmesi için modern toplumun, ulus devletin ve özgür bireyin oluşmuş olması gerekir. Böyle olunca da iç göç modern toplumlarda insan yer ilişkisinin düzenlenmesinde yararlanılan bir kategori olma niteliğini kazanmaktadır.

Bu göç türü, göçün yerel ölçekteki yönünü belirler. Göç veren yerin göç alan yere göre az gelişmiş olması bağlamında büyük kentlere yapılan göç türü olarak kabul edilir. Bu nedenle kentleşmenin yönünü de tayin eder. İç göç, kırdan kıra, kırdan kente, kentten kente, bölgeden bölgeye yapılan göç hareketidir. Sanayileşmeyle birlikte gelişen tarımda makineleşmenin insan emeğini değersiz kılması sonucunda kırdan kente göç hareketi hızlanmıştır. Ayrıca, iklim şartları, toprak azlığı ve mülkiyet rejimi gibi etkenler de iç göçün yaşanmasında etkilidir.

Kısacası, iç göç, ülke sınırları içinde yaşayan insanların yine ülke sınırları içinde farklı bir yere yerleşmeleri, ülke içindeki göç hareketi olarak tanımlanabilir. Bu göç türü, kişinin ya da grubun yaşadığı yerin yaşamına katkı sunamaması sonucunda göçe yönelmesidir. Daha çok, iş sahasının yetersizliği (ekonomik), eğitim, atama gibi etkenler iç göçe yol açar. Kişi ya da grup dolaylı da olsa mecburiyetten yani yaşanılan yerin itici özelliklerinin baskın gelmesi sonucu bu göç türünü gerçekleştirir.

“İnsanlık tarihi boyunca farklı sebeplere dayalı olarak meydana gelen nüfus hareketleri, aynı ülke sınırları içinde gerçekleştiğinde iç göç adını almaktadır. Türkiye açısından ele alındığında, 1950’li yıllardan itibaren üretim sürecinde yaşanan değişimlere paralel olarak, öncelikle kırdan kente ve kentten kente doğru gerçekleşen iç göç olgusunun beraberinde getirdiği önemli sosyo-ekonomik sonuçların mevcut olduğu görülmektedir” (Kıran ve Aker, 2019).

Türkiye’de iç göçler; 1923-1950, 1950-1960, 1960-1980 ve 1980 sonrası dönemler halinde incelenmiştir. 1923 yılından itibaren başlayan ilk dönemde, önemli bir göç hareketi yaşanmamıştır. Bu dönemde kırdan kente ve kentten kente doğru gerçekleşen cılız bir göç söz konusu olmuştur. Evlilikler, memuriyet, eğitim gibi

nedenler bu dönemdeki göçlerin temel nedenleri arasında yer alır. 1950’li yıllardan itibaren Türkiye’de üretim sürecinde yaşanan değişimlere paralel olarak, öncelikle kırdan kente ve daha sonrasında kentten kente doğru gerçekleşen nüfus hareketlerinin dikkat çekici sosyo-ekonomik sonuçları olduğu söylenebilir. Bu sonuçlardan biri, göçmen ve yerliler arasındaki uyum sorunlarıdır.

“Türkiye’de ve büyük modernleşme geçirmiş Batı Avrupa ve onun uzantıları dışındaki birçok ülkede yirminci yüzyıldan önce ve hatta 1950’lerden önce sorun, hızlı göç ve gecekondulaşma değil, tam tersine köylülükten, aşiretten ve topraktan kopmama, yani göç etmeme durumu olmuştur. Bu sorun, kısmi olarak angarya emek göçü, dönemsel göç ve mevsimlik işçilik şeklinde bulunan çözümlerle 1950’lere kadar devam etmiş; 1950’ler ve 1960’lar boyunca sürekli göçe dönüşmüş, hızlanarak 1970’lerin ortalarında doruğa ulaşmış ve büyük şehirlerin etrafı imarsız ve plansız gecekondularla dolmuştur. Yukardan aşağı doğru modernleşme yoluyla modernleşmeyi gerçekleştirmeye çalışan bir ülke için bu aşağıdan yukarıya kendiliğinden bir hareketin göstergesi olmuştur” (Akşit, 1998: 22).

Sosyo-ekonomik şartlar sonucunda kırsal alanlardan şehirlere doğru gerçekleşen iç göç hareketi, günümüzde kentlerin içinde bulunduğu olumsuzlukların en büyük sebebidir. Göç, kentlerin sosyal dokusunu yeniden şekillendirirken, aile ve çocuk üzerinde de etkiler meydana getirmiştir. Ülkemizde toplumun yapısıyla birlikte aile yapısının da değişmesinde etkili olan faktörlerden birisi de iç göçlerdir. İç göçün en büyük etkisi ise yoksulluk, uyumsuzluk, aile içi şiddet ve eğitim üzerinde olduğunu söylenebilir.

“Türkiye özellikle 1950’li yıllarda başlayan ve 1980’lerden itibaren büyük ivme kazanan çok hızlı bir kentleşme süreci yaşamaktadır. Kırların boşalması ve kentlerin sayıca artarak aynı zamanda kalabalıklaşmasıyla devam eden bu süreçte, yani kırdan kente göç olgusunda **itici, iletici, çekici ve siyasî** olmak üzere başlıca 4 faktör rol oynamaktadır” (Yılmaz, 2017: 1015).

Maddi geçim sıkıntısı, ek gelir ihtiyacı, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği, gizli ve açık işsizlik, miras yoluyla toprakların küçülmesi, tarımda

makineleşme, kırsal kesimdeki ekonomik, sosyal ve psikolojik huzursuzluklar, sosyal ve ekonomik güvencesizlik vd. kırsal kesimdeki “*itici faktörler*” i oluştururken; daha iyi eğitim ve sağlık olanakları, iş bulma ümidi, aylık sabit gelire kavuşma isteği, ekonomik ve sosyal güvence talebi, modern hayat tarzına duyulan özlem ve daha iyi yaşama arzusu gibi unsurlar da kentlerdeki “*çekici faktörler*” i oluşturur. Nüfusu yerinde tutmak, ya da uygun görülen yerde toplanmasını sağlamak için verilen teşvikler ve uygulanan politikalar da “*siyasî faktörler*”i oluşturmaktadır. İtici ve çekici faktörler arasındaki ilişkiyi ise (aracı olan ya da kolaylaştıran anlamında) “*iletici faktörler*” sağlamaktadır.

Köyden kente göçün yerini daha baskın bir şekilde kentten kente göçün aldığı günümüzde 1950-1985 arasında köyden kente göçün dinamiğini anlamak çok önemlidir. Kır kent arasındaki farklar varlığını sürdürse de 80 sonrası dönemden itibaren çeşitli nedenlerle kentten kente doğru bir yer değiştirme hareketi de gözlemlenmektedir. Bu sebeplerin başında ise kentler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklar gelmektedir.

2.2.2. Dış Göç

Kişi ya da grubun yaşadığı ülkenin siyasi sınırlarının dışına göç etmesi *dış göç* ya da *uluslararası göç* olarak tanımlanır. Bu göçler, bir ülkeden başka bir ülkeye ekonomik, toplumsal, mesleki veya çalışma, yerleşme veya barınma maksadıyla yapılan göçlerdir. Bu göç türünde de yine göçten önce yaşanan yerin göç için tercih edilen yere göre yetersiz kalması ya da itici özellikler taşıması söz konusu olabilir. Bu anlamda demografik ve ekonomik nedenler kadar kültürel ve politik nedenler de göç etmede etkilidir.

“İbrahim Yasa dış göçü, az gelişmişliğin kısır döngüsünü bireysel boyutta kırabilmenin bir yolu olarak görmektedir. Üner ise dış göçleri, belli bir süre ya da devamlı olarak kalmak üzere çalışmak ve yerleşmek amacıyla ülke sınırlarını aşarak yapılan nüfus hareketleri olarak tanımlar” (Yalçın, 2004: 18).

Erder de “ günümüzdeki dış göç hareketinin, büyük ölçüde Batı Avrupa Ülkelerinde İkinci Dünya Savaşı sonrası gözlemlenen ekonomik genişlemeye bağlı

olarak beliren işgücü açığının karşılanması amacıyla ve başlangıçta geçici veya belirli sürelerle kısıtlanmış olarak ve bu ülkelerin istekleriyle başladığını” belirtir (Erder, 2006: 27).

Bir yönüyle daha iyi bir yaşam isteğiyle yapılan bu göçlerin bazı durumlarda güvenlik amaçlı olduklarını da gözardı etmemek gerekir. Savaşlar, etnik, dini ve siyasi baskılar, doğal afetlerden kaynaklanan başka bir ülkeye sığınma göçü, nüfus değişimi sonucu yapılan mübadele göçü, yaşadığı ülkede iş sahasının yetersizliği sonucu yapılan iş göçü, eğitimi tamamlamış olanların yaşadığı ülkede hizmet edebilecek yeterliliği bulunmaması sonucu gerçekleşen beyin göçü dış (uluslararası) göç türüne örnek verilebilir.

2.3. GÖÇ’ÜN NEDENLERİ

İnsanlar bir eylemi bir neden ve bir amaç doğrultusunda gerçekleştirmeye çalışırlar. Göç olayı da gerçekleşirken, kişi ya da grup yaşadığı yerin artık kendi ihtiyaçlarına cevap veremeyecek durumda olduğunu ve yaşama koşullarına uygun bir alan olmadığını fark etmesi sonucu göçe karar verir. İnsanlar geçmişten günümüze kadar, dünyanın bir yerinden bir başka yerine yerleşmek ve yaşamak için karar verirken gönüllü (isteyerek ve bilerek) zorunlu ya da zorla göç ederler. İnsanlar bir yerden göç etmeye karar verirken, terk etmek istedikleri yerin itici özellikleri nedeniyle göç ederler. Bu itici özellikli göç nedenlerini demografik, ekonomik, etnik ve dini, ekolojik ya da coğrafi, siyasi ya da politik, toplumsal ve kültürel nedenler olarak sıralayabiliriz. Bu nedenleri kısaca şu şekilde açıklayabiliriz.

2.3.1. Demografik Nedenler

Yeryüzünde artan insan sayısı ile birlikte yerleşim alanının ve herkese yetecek kadar besinin yetersiz hale gelmesi insanların dünyaya yayılmasına neden olmuştur. Daha çok kırdan kıra ya da kırdan kente olabilen bu temelli göç hareketi zorunlu olup, insanların yaşamlarına devam edebilecekleri bir alan seçmeleri yönünde etkili bir nedendir. Kırdan yaşayan insanların artan nüfusuna karşılık kullandıkları tarla ya da arazinin kişi ya da grubun temel geçim kaynağı olarak yetersiz kalması nedeniyle insanların bir başka kırdan ya da kent alanına yapmış

oldukları göç demografik nedenli göç olarak tanımlanabilir. Bu anlamda tarıma dayalı toplumlarda demografik nedenlerden kaynaklanan göç hareketi yaşanır diyebiliriz. Çünkü insanların tek geçim kaynağı toprağın yetersiz kalması, işsizlik ve geçim sıkıntısına neden olurken, bu durum kırsal kesimlerden kentlere doğru hızlı göçün de başlangıcı olur. Bu nedenle demografik etken (nüfus artışı) göçe neden olan itici etkenlerdendir. Ayrıca nüfus artışı, kullanılabilen araziye kısıtladığı gibi konut yetersizliğine de neden olur. Bu olumsuzluklar, yaşanan yerin sıkıntılı olduğunu ve göçe mecbur kalındığını gösterir.

Aşırı nüfus yoğunluğu göçün en eski nedenidir. Doğurganlık oranının artması ve ölüm oranının düşmesi nüfus artış hızını belirleyen iki temel faktördür. Yaşam koşullarının iyileşmesi, tıbbın ve teknolojinin ilerlemesi, bununla beraber çalışma koşullarının gelişmesi ölüm oranlarının azalması, aynı zamanda nüfusun da artmasına neden olmaktadır. Kişinin ya da grubun daha rahat bir yaşam alanı ve güvenli bir gelecek hedeflemesi açısından demografik nedenler etkilidir. Nüfus artışı aynı zamanda ekonomik anlamda da sıkıntı oluşmasına neden olur. Çünkü işsizlik artar ve yeterli iş sahası temin edilmeyebilir. Bu nedenle yoğunlaşan işsiz kitle göç etmek zorunda kalır.

Bilindiği gibi, hızlı nüfus artışları, dünya ölçeğinde az gelişmiş ülkelerde görülürken, ülke ölçeğinde ise gelişmemiş bölgelerde ve kırsal kesimlerde görülür. Ülkemizde özellikle, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde doğurganlık oranının yüksek olması ve ailelerin temel geçim kaynağı olan toprağın eskiye göre daha az sayıda kişiyi geçindirmesi durumu göçe neden olur. Bu anlamda, kırsal nüfus artışı tarımdan sağlanan gelirin yetersiz kalması ve insanlar gelecek kuşaklara daha iyi olanaklar sağlamak için göç etmek zorunda kalırlar. Bu durum demografik nedenli göçün belirtisidir.

2.3.2. Ekonomik Nedenler

En eski göç nedenlerinden biri ekonomik kökenli olanlardır. Bir toplumun demografik durumu (doğum oranı) ile ekonomisi arasında yakın bir ilişki vardır. Demografik olarak insan sayısının artışı ekonomik olarak geri kalmışlığın belirtisidir.

Çünkü nüfus artışı besin kaynaklarının yetersizliği göçün gerçekleşmesi için yeterli bir nedendir. Bu anlamda nüfus artışı ile besin kaynaklarının yetersiz kalması sonucu insanların yoksullukla karşı karşıya kalması demektir. Yoksulluğun yaşandığı bir yerde insanlar yaşama tercihlerini bir başka yere doğru yapmak zorunda kalırlar. Bu nedenle yaşanan yoksulluk o yerin itici bir özelliği olup göç hareketine hız kazandırır.

Karpat, günümüzde ekonomik nedenlerin hem köyden, hem de bir ülkeden diğer ülkeye olan göç nedenlerinin başında yer aldığını söyler. Türkiye’de köyden kentlere göçlerin ana nedenin “topraksızlık, verimsiz topraklar ve buradan doğan yoksulluk ve onun çeşitli yan etkileri” olduğunu belirtir. Ayrıca “zamanımızda ülkeler ve kıtalar arasındaki göçün fakir üçüncü dünya ülkelerinden Batı’nın varlıklı ülkelerine yönelmesinin yine ekonomik” nedenlerle yapılan göçler kapsamında olduğunu ileri sürer (Karpat, 2010: 76).

Göç etmeye karar veren kişi ya da grup, yaşadığı yerde üretim faaliyetini gerçekleştiremediği için üretebileceği ve emeğinin karşılığını alabileceği bir yer seçmeyi hedefler. Toprağın verimsizleşmesiyle ve emeğin karşılığını alamayan kişi daha verimli ve emeğinin karşılığını alabileceği yere gitmeyi seçmek zorunda kalır. Ekonomik nedenli yapılan göçler, gidilen yerin ekonomik yapısına güç kattığı gibi sosyal ve kültürel anlamda da farklılaşmasını sağlar. Bu durum iç göçün yaşandığının belirtisidir.

2.3.3. Etnik Ve Dini Nedenler

Etnik ve dini özellikler, toplumsal ve kültürel etkenlerin bileşimidir. Bir toplumu yaşatan, ayakta kalmasını sağlayan özelliklerdir. İnsanlar yaşadıkları toplumda kendi geleneklerini, örf adetlerini özgür bir biçimde yaşama olanağı bulamadığı zamanlarda göç etmeye karar verirler. Hoşgörü ortamının oluşmadığı toplumlarda, farklı din ve etnik yapıdan kaynaklanan toplumsal ve kültürel değerlerin uygulama alanında daralma görülür ve bu durumda göç zorunlu hale gelir. Bu tür göçlerde ekonomik, demografik, ekolojik (coğrafi) nedenlerden çok farklı olarak kişi daha çok can güvenliği, demokrasi ve insan haklarına değer veren toplumları seçmek

zorundadır. Birbirinden farklı sosyal ve kültürel yapıya sahip grupların aynı toplumda ortak yaşam alanlarını paylaşmaması ve kendi değerlerini icra edecek bir ortamın oluşmamasıyla ilgili nedenlerdir.

Ulus devlet yapısındaki bir toplumda farklı inanç ve etnik kökenli insanlar birlikte yaşarlar. Bu homojen yapı içerisinde azınlıkta olan farklı inanç ve etnik gruba mensup insanlar ortak bir yaşam alanı oluştururlar. Bu insanların milli kimlikleriyle ve inançlarıyla daha serbest yaşamak ve daha hoşgörölü bir alanda hayatına devam etmek amacıyla göç etmeleri, dini ve etnik özelliklerden kaynaklanan göçlere örnek olarak verilebilir.

Karpat'a göre, "din nedenli göç, Müslüman dünyasında çok sık görülen bir olaydır. Müslümanların ve Yahudilerin 1492'de İspanya'dan çıkarılmaları" din farklılıklarına dayanan" bir göç olduğunu belirtir. Ayrıca "İkinci Beyazıt, Yahudilerin Osmanlı topraklarına göç etmelerine müsaade etmiş ve İspanya Yahudilerinin yani Sefaret-Sefardik olarak bilinen Yahudilerin Ortadoğu Yahudi kültürüne (19. Yüzyıl sonuna dek) ve hayatına yön vermelerini sağlamıştır" (Karpat, 2010: 77-78).

Belli bir toprak parçasını ülke olarak seçen, yönetme ve sevk etme erkine sahip olan gücün ya da çoğunlukta olanların, kendileriyle birlikte yaşayan diğer gruplara kendi kimliklerini ve dini inanışlarına göre yaşam hakkı tanınamaları veya kısıtlamaları sonucu etnik ve din kaynaklı göçler meydana gelir.

"20. Yüzyılda din nedeniyle meydana gelen en büyük göç, Hindistan yarımadasının 1947'de Pakistan ve Hindistan olarak ikiye ayrılması" olayı örnek olarak verilebilir. Bu göç sonucu "yedi milyon insan birkaç hafta içinde din bakımından kendini daha yakın saydığı ülkeye göçmüştür. Pakistan'a göç edenler halen muhacir olarak adlandırılmakta ve bu statülerini siyasi hayatta etkili biçimde kullanmaktadırlar. Bunun yanında Polonya ve Çekoslovakya'da yaşayan birkaç milyon Alman 1945-47'de, bir milyon Filistinli Arap da 1948'de anayurtlarını terk etmeye zorlanmışlardır" (Karpat, 2010: 78-79).

Bu anlamda etnik ve dini nedenlerden kaynaklanan göçler de ekonomik ve demografik göçler kadar eskidir diyebiliriz. Çünkü etnik ve dini çatışmanın neden olduğu göçler de aslında sosyal ve kültürel kaynaklıdır. Eski-yeni çatışması, siyah ırk- beyaz ırk çatışması, alevi-sunni çatışması, doğu-batı çatışması, gelenekçi-modern çatışması ya da sosyo-kültürel farklılıklar etnik ve dini nedeni göç olarak gösterilebilir. Demokrasi ve insan haklarının içselleşmediği toplumlarda azınlık olarak kabul edilen gruplara dışlayıcı muamele, tarihsel olarak her dönemde yaşanmıştır. Yavaş ilerleyen, değişimi zor kabul eden toplumlarda dini ve etnik çatışmaların çok sık yaşandığını görsel ve işitsel medya sıklıkla vermektedir. Bu çatışmalar sonucu dini ve etnik temelli göçler meydana gelmektedir.

2.3.4. Ekolojik Ya Da Coğrafi Nedenler

Teknolojinin gelişmediği ve insanların doğanın şartlarına bağlı kalarak yaşamalarını devam ettiği alanlarda kuraklık, sel, deprem, heyelan gibi farklı doğal afetlerin meydana gelmesiyle insanların göç etmeleri ekolojik ya da coğrafi nedenli göçleri oluşturmaktadır. Ekolojik ya da coğrafi şartların kişiyi memnun edemeyecek şekilde değişmesi durumunda insanlar göç etmek zorunda kalır. Ekolojik ve coğrafi nedenlerin olumsuz şekilde işlemesi, yaşam alanı açısından itici etken olarak kabul edilir. Bu durumun sonucu olarak insanlar daha çekici, cazip ve rahat yaşama imkanı olan yerleşim alanını tercih edeceklerdir. Bu durum diğer göç nedenleri gibi iç göçün yaşanmasına ortam hazırlar. Ekolojik ve coğrafi nedenlerin etkili olduğu alanlarda çoğu zaman teknolojinin de gelişmemiş olması yine göç hareketini kaçınılmaz kılar. Toprağa bağlı yaşayan kırsal kesimdeki insanların kullandıkları makinelerin çoğu zaman kuraklık nedeniyle iş yapamaması, deprem sonucu yine teknolojinin baş edemeyeceği durumun ortaya çıkması örnek olarak verilebilir.

“Ekolojik ya da coğrafi nedenlerden kaynaklanan göçler Doğa kaynaklı göçler olarak adlandırılmaktadır” (Keser, 2011: 11).

Doğa kaynaklı göçler insanlardan bağımsız farklı ekolojik değişimlerin yaşanması sonucunda ortaya çıkar. Doğa kaynaklı göçler çoğu zaman deprem ya da sel gibi bir defada tahrip eden durumların dışında, insan eliyle de doğaya zarar

verilmesi sonucunda da oluşabilir. Örneğin kesilen ağaçların yerine yenisinin dikilmemesi ya da orman yangınları hem toprak kayması ve heyelan, hem de ormanlık alanın yok olması nedeniyle insanlar odun ihtiyacını karşılayamaz hale gelir ve bu durum zorunlu göçün yaşanmasına neden olur. Yine aşırı çevre kirliliği gibi insan kaynaklı doğa tahribatının yaşam alanının sınırlarını daraltması ve temiz hava sahasını kirlletmesi hem insan, hem de doğa kaynaklı göç nedeni olarak gösterilebilir. Sadece doğanın ya da ekolojik dengenin bozulmasından kaynaklanan göçlerin yaşanması ve insanlardan kaynaklanan doğa tahribatını karşılaştırırsak insanların doğaya vermiş olduğu tahribatlardan kaynaklanan göçlerin sayısı daha ağırlıkta olacaktır.

2.3.5. Siyasi Nedenler

Kişisel olarak göç ve göç nedenlerinin daha çok ekonomik nedenlerden kaynaklandığı kabul edilir. Ancak, toplumların sürekli bir gelişim yaşadığını göz önüne aldığımızda, toplumların gelişimine paralel olarak da toplumsal bilincin değişmesi ve gelişmesi o toplumda farklı alanlarda değişimi zorunlu kılar. Siyasi iktidarı elinde bulunduran güç ve diğer otoriteler, bu gücü kendilerine göre daha alt seviyede olan toplumsal sınıf veya gruplara karşı kullanmaları sonucu siyasi nedenli göçler oluşur.

Karpat, tamamıyla siyasi nedenlere dayanan göçleri “milli devletlerin ve bilhassa milliyetçiliğin ortaya çıkmasıyla 19. ve 20. yüzyıllarda görüldüğünü” belirtir. Bu tür göçlerin ana nedeninin “aynı toprak parçası üzerinde yaşayan farklı etnik grup ve din gruplarına yaşama hakkı verilmeme durumundan kaynaklandığını” ileri sürer. Karpat, siyasi nedenli göçlere “Sırpların Bosnalıları kıyımı ve zorla bir milyon Kosovalıyı yerinden etmeleri” olayını da örnek olarak gösterir (Karpat, 2010: 78).

Zorla yerinden edilme olarak tanımladığımız göçler içinde siyasi nedenlerden kaynaklanan göçler vardır. Keser bu göçleri “etnik, siyasi, kabilesel çatışma, savaş nedenli göçleri insan kaynaklı zorunlu göçler” olarak sınıflandırır. Bu tür göçlere de yine siyasi faktörlerin neden olduğunu belirtir (Keser, 2011: 11).

Siyasi nedenler, daha çok zor kullanımı, ya da kendisini baskı altında hisseden kişi veya grubun göç etmesine neden olan politik etkenlerdir. Sığınma ve mülteci olarak bildiğimiz göçmenlerin göç etmelerine neden olan etkenler, etnik, dini ve politik farkları nedeniyle kendi ülkelerinden kaçmak zorunda kalanların durumu siyasi nedenli göçlere örnektir. Günümüzde de yapılan göçlerin çoğu siyasi nedenli göçlerdir. Türkiye’de 1984’ten 2000’li yıllara kadar ordu ile silahlı örgüt arasındaki çatışma sürecinde, birçok Kürt kökenli insanların Avrupa’ya siyasi sığınma şeklinde yapmış oldukları göç hareketine de siyasi nedenlerin etkili olduğunu söyleyebiliriz.

2.4. GÖÇ’ÜN ETKİLERİ VE SONUÇLARI

Göç hareketi, hem göç veren toplumların etkilenmesine, hem de göç alan toplumları etkilemesine neden olur. Bu etkilenme şekli, bireyler ve gruplar arası iletişim ve kültürel paylaşım sonucunda gerçekleşir. Paylaşım; sosyal, kültürel, biyolojik, psikolojik ve ekonomik anlamda birbirinden farklı insanların kaynaşmasını ve ortak bir iletişim alanı oluşmasını sağlar. Yapılan göçün çeşidi ya da nedeni ne olursa olsun insanlar isteyerek ya da istemeyerek dış dünyada yaşanan ve gözlenebilen birçok şeyi alan ve uygulayabilen bir yapıya sahiptir. Yaşanan mekansal değişime, göç edenlerin uyumu çoğu zaman sıkıntılı olmaktadır. Bu nedenle, uyum sorununu atlatmaya çalışan kişi ya da grup, çatışma yaşamamak için gittiği yerin çevresel özelliklerinin hepsini uygulamasa da bir kısmını uygulamak zorunda kalır.

Göç eden ve göç kabul eden toplumları birbirinden ayıran “dinsel, kültürel ve sosyal farkların bulunmadığı yerlerde” toplumsal uyum daha geniş ve hızlı olur. Din ve ırk farklarının mevcut olmadığı yerlerde- “ki bunun için Osmanlı devleti Müslümanları en iyi örnektir- yerli ve göçmen kaynaşması hızlı olur”. Ayrıca bu karışım ve kaynaşma ya da uyum, “siyasi, ekonomik ve kültürel faktörlerin de etkisinde kalırsa yeni bir toplum yaratacak niteliklere ulaşır”. Bu nedenle göç alan yerin insanları ve göç edenlerin kaynaşması sonucu başka bir kültürel yapı oluşmasına zemin hazırlanmış olur. Bu göçün en önemli etkisidir diyebiliriz. Çünkü hem göçmenler, hem de yerliler birbirlerini etkilerler (Karpas, 2010: 81).

Toplumsal değişim araçlarından biri olan göç, bir toplumun sahip olduğu ve daha sonra kazandığı değerlerin birleşimiyle daha da güç kazanarak hem bireysel, hem de toplumsal anlamdaki gelişmeyi hızlandırır. Kırsal alandan kent alanına göç eden kişiler daha çok kadın, çocuk ya da göç etmeden önceki yaşam alanında cinsel kimliğini gizli tutmak zorunda kalan dezavantajlı gruplardır. Bu gruplar kentleşmeyle birlikte kişisel anlamda haklarını tanınması ve özgüven kazanarak kendisini ifade edecek özellikleri kazanması sonucu göç ederler. Bu durum, geleneksel ailelerin bütünlüğü açısından aslında olumsuz bir anlam taşırken, kişisel anlamda özgüven kazanan kişilerin ya da grupların daha farklı roller kazanmasını sağlar. Kırsal alanda, tarlada, bağda, bahçede ya da hayvanların bakımıyla ilgilenmek zorunda kalan kadının belirgin bir statüsü yok, emeğinin karşılığını alamıyor, ev işi, yemek, çocuk bakımı farklı bir yük oluşturuyor. Kentleşmeyle birlikte, kent alanında çalışmaya başlayan kadının rolü değişir. Bu rol değişimi, en başta kadının kırsal alanda yaptığı işlerden çok farklı olmakla beraber yaptığı işin karşılığını alması bağlamında kadına ekonomik özgürlük kazandırır. Aileye, eşinin ya da oğlunun getirdiğı gibi kendisi de para kazandırmaya başlar. Çalışma alanı artık ahır, bağ, bahçe ya da sadece ev değil, çok farklı bölgelerden ya da kentlerden insanların veya kadınların çalıştığı fabrikalardır. Ayrıca ücretli ev temizliğı yaparak daha farklı insanlarla tanışma fırsatı bulması kadına sosyal anlamda da farklı bir alan yaratır. Aynı durum erkekler için de söz konusudur. Erkeklerin de göçle birlikte eski yerleşim alanıyla yeni yerleşim alanındaki eylem alanının değişmesi, ona farklı bir rol ve statü verir. Ekonomik nedenlerle kırsal alandan kentsel alana göç eden bir aile aslında kentte de ya hamal olur, ya da fabrikada düşük ücretle çalışan bir işçi ya da karşısına çıkabilecek her işi yapmaya hazır biri olur. Kısacası göç basit bir yer değiştirme hareketi değildir. Göç; hem göç edenleri, hem de göç edilen yer ve bu yerde yaşayan insanları yakından ilgilendiren bir süreçtir. Göç edenler alışkanlıklarını terk ederken, sadece bedenlerini göç ettikleri yere taşımamaktadır. Aynı zamanda kendi kültürel değerlerini, deneyimlerini kısacası bütün davranış kalıplarını da yeni yerleşim alanına taşırlar. Çünkü göç edilen yerin de kendine has toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel bir yapısı söz konusudur. Bu durum ise hem

göç eden, hem de göç edilen yerin yerlileri tarafında derinden etkilendiği dinamik bir sürecin başlangıcına işaret eder.

Hem iç göç, hem de dış göçte göç eden taraf göç ettiği yerin kültürünü, dilini ve toplumsal yapısını kabul edip uymak durumundadır. Söz konusu uyma davranışı sağlanamasa göç eden kişi ya da grup çatışma halini yaşamak zorunda kalır. Ayrıca , göç alan yerin homojen yapıdan heterojen bir yapıya geçmesiyle, o toplumda artık çok farklı kültürel etkileşimler yaşanacağı için (göçün hem etkileyen, hem de etkilenen özelliğinden hareketle) insanların birbirleri ile olan iletişimleri eskisinden çok farklı olur. Bu durum yeni bir toplumsal ve kültürel yapının oluşmasına da zemin hazırlamış olur.

Göç edenlerin çatışma sürecinden uyum aşamasına geçilmesi durumu birçok yönüyle geniş bir zaman dilimini kapsar. Çünkü kişi ya da grubun eski yaşam alanından çok farklı olarak, giyimi, dili, yaşadığı evin şekli, komşuluk ilişkisi, çalıştığı yer ya da yaptığı iş değişime uğrar. Göç eden kişi ya da grup göçün sonuçlarını ve göç edecek yerin özelliklerini bildiğini varsayarak göç eder. Bu nedenle göç eden kişi ya da grup, göç etmek istedikleri yerin sosyal ve kültürel özelliklerini almaya açık olur. Ancak yapılan her göç bir ön bilgi sahibi olunarak yapılamayabilir. Deprem nedeniyle ya da şiddet ve çatışma ortamından çekilmek zorunda kalan bir grup, tamamen kendisine yabancı olan bir yerleşim alanına zorunlu olarak yerleşmesi, göç ettikleri yerin sonuçlarını bilmeleri beklenmez ya da hemen uyma davranışı beklenmez. Bu şekilde gerçekleşen göç hareketi göç alan yerin demografik olarak yığılmasına neden olur.

Tekeli'ye göre “göç eden kişinin, göç ettiği toplumla hemen bütünleşeceği ancak beyaz yakalılar ya da üst hüner düzeylerinde olanlar için varsayılabilir” ve daha çok “pozitif seçici göçler” için söz konusudur. “Negatif seçici ya da köyden şehre olan ve yapısal bir dönüşümü gerektiren göçlerde” böyle bir varsayım ileri sürülemez. Çünkü göç eden kişinin yeni girdiği toplumla bütünleşmesi oldukça uzun bir süreçtir (Tekeli, 2011: 38).

Karpat'ın belirttiği gibi, “göç hem göçmeni, hem de yerleştikleri ortamı değiştirir. Ancak, söz konusu kaynaşmalar ve karşılıklı olarak farklı davranış ve tutumlar, kabullenme kendiliğinden oluşmaz. Karşılıklı hoşgörünün meydana gelmesinde liderlerin, sosyal ve ekonomik araçları yanında devlet politikasının ve sivil kuruluşların da katkısı büyüktür. Aslında sosyal ve ekonomik, siyasal ve kültürel değişim geçirmeyen toplumlarda, göçmenler yerleştirildikleri yerlerde ve bölgelerde eski kültür ve geleneklerini (iyi ve kötü yönleriyle) hatta aşiret-kabile kimliklerini devam ettirebilirler ki, Türkiye’de durum 1930’lara ve bilhassa köyden şehre göçün başladığı 1950’lere kadar böyleydi” (Karpat, 2010: 82).

Balcıoğlu’na göre ise, “göç toplumsal yapıyı değiştirir. Değişim toplumların geleneksel değerlerinde yıpranmaya, genlerin geleneksel törenlere olan ilgisinin azalmasına yol açıyor”. Ona göre, “toplumsal itibarın yitirilmesi, dayanışma bilincinin zayıflaması, gençlere dışarıdan aşıl原因an norm bozucu bir takım yeni unsurların kabulünü gerçekleştirir. İnanç ve değerler düzeni değişince, fertlerin birbirlerine olan saygısı ortadan kalkar” (Balcıoğlu, 2007: 46).

Göçmenlerin göç ettikleri yerlerde çatışma veya uyum gibi durumları yaşamalarında, yine göç eden kişi ya da grubun önceki deneyimlerinin etkisinin olduğu söylenebilir. Köyden kente gelen kişi ya da grup, yeni yerleşim alanının önceki yerleşim alanından hem görüntü, hem de kullanılabilirlik bakımından farklı olması nedeniyle bir süreliğine de olsa uyum sağlamak için zorlanabilir. Yine kırdan kente göç eden göçmenlerin kentin sınırlandırıcı ve kısıtlayıcı kuralları karşısında psikolojik ve sosyal anlamda sıkıntı yaşamaları kaçınılmaz olur. Bu nedenle, göçün etkilerinin daha net anlaşılabilmesi için, göç alan yerin gelişmiş olması ve göç eden kitleden bir farkının olması gerekir. Göç hareketinin gerçekleşmesiyle, bu hareketin birey-birey, birey-toplum arasındaki etkileşimi, gözlenebilen ve ölçülebilen olumlu ve olumsuz birçok toplumsal ve bireysel sonuçlara neden olur.

Göç hareketi sonuç itibarı ile hem etkileyen, hem de etkilenen sosyal bir olaydır. Bu etkileşim birey-birey, birey-toplum, birey-devlet, toplum-devlet uyumu ve çatışmasına neden olur. Bilindiği gibi göçün en büyük aktörü ve uygulayıcısı insandır. Tek tek kişiler, aileler ya da kitleler halinde gerçekleşen bir göç yeni

yerleşim alanında, çevre kirliliği, sosyal, kültürel, etnik, dini gibi birçok çatışma ve uyum sorununa neden olur. Kırdan-kıra, kırdan-kente, kentten-kente, bir bölgeden bir başka bölgeye, ülkeden ülkeye yapılan her göç kendisiyle beraber aslında göçe neden olan sorunlarını da taşır. Türkiye’de ve diğer ülkelerde, kırdan-kente ya da büyük şehirlere göç etme, gecekondu sorununun meydana gelmesine, aşırı nüfus yoğunluğunun oluşmasına, işsizlik ve yoksulluğun artmasına neden olmaktadır. Göç eden kişi ya da grubun birçok eski davranış kalıplarından uzaklaşması, çevre ve gürültü kirliliği, suç oranlarının artması, vb. gibi durumlar, göçün neden olduğu sonuçlar olarak gösterilebilir. Bu şekilde sonuç veren bir göç hareketi, toplumsal değişimi de beraberinde getirir.

Yeni yerleşim alanının önceki yerleşim alanından daha gelişmiş olması, daha çok geniş aile ya da geleneksel kurallara göre yaşayan insanların çözülmesine neden olur. Kişi, grup zihniyetinden kişisel olarak kendi kurallarına göre yaşamayı tercih eder hale gelir. Gündelikçi çalışan kadın artık sadece ev kadını değildir. Kırsal alanda ev dışına çıkamayan genç kız, kent hayatının çekiciliğiyle eskisinden daha farklı bir kişi olmaya başlar. Sosyal ortamın renkliliğine ve cazibesine takılan kişi ya da grup üyeleri aile içerisindeki rol ve statülerini değiştirmeye başlarlar. Yeni yerleşim alanının yaşam şekli, kişilerin ya da grup üyelerinin taklit ya da sosyal çevre ile iletişim halinde olmaları yeni bir yaşam şeklinin ve kültürün ortaya çıkmasına neden olur. Göç eden kişi ya da grup yeni bir şeyler yaşama isteğiyle hareket eder. Yeni yerleşim alanı, yeni iş, kişiyi yeni davranış kalıpları edinmeye iter. Çünkü kişi-kişi ile kişi-toplum ile iletişim halindedir. Bu iletişim, kişi veya grup üyeleri arasında yeni etkileşim alanlarının oluşmasını sağlar. Kişinin toplumsal kurumlara ve öğelerine bağlı olması veya bunlarla kurduğu ilişki, toplumsal bütünlüğün varlığını gösterir. Kısacası, toplumsal değişmeye yol açan göç hareketi, sonuçları bakımından olumlu ve olumsuz biçimde toplumsal etkileşim ve toplumsal bütünlüğü etkiler. Çünkü bütün halinde işleyen toplumsal yapı, uyum halinde işlediği gibi çatışmanın da yaşandığı bir örgütlenmedir. Bu durumda göç hareketi etki ve sonuçları bakımından, ekonomiye, etnik yapıya, dine, kişi ve toplum psikolojisine, sosyal ve kültürel yapıya, eğitime, siyasal davranışa yansır. Ayrıca, aile içi davranış kalıplarının, rollerin ve statünün değişmesine, kadın veya diğer dezavantajlı gruplar

açısından toplumsal ve cinsel kimliğin kazanılması ya da göz ardı edilmesi bakımından olumlu ve olumsuz pek çok şeyi kapsar. Olumlu veya olumsuz sonuçların ya da etkilerin görülmesi, tercih edilen mekanın sahip olduğu özelliklere ve göç eden kişi ya da grubun seçimlerine cevap verebilme ölçüsüne bağlıdır. Uyumun ve çatışmanın yaşanma durumu da yine tercih edilen mekanın özelliklerine, kişinin veya grubun kabul edebilme seviyesine bağlıdır.

2.5. GÖÇ KURAMLARI

Mekanda yer değiştirme ya da demografik bir süreç olarak tanımladığımız göç hareketi, dinamik bir süreç oluşu ve meydana geliş şekliyle de tarihsel olarak farklılık göstermesi nedeniyle göç ile ilgili farklı kuramların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Kırdan kente, kentten kente, bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye şeklinde gelişen göç hareketi, oluş şekli, nedeni, sonuçları, kitlenin büyüklüğü, sistemin beklentileri, kişinin ya da grubun davranışı gibi etmenlere dayanarak birden fazla kuramla açıklanmasına neden olmuştur. Değişen dünya siyaseti, gelişen ekonomiler, farklı düşünce sistemleri, hakim sermaye gruplarının dünya üzerindeki tahakkümü insanların bir yerden bir başka yere göç etmelerine neden olmuştur. Bu tür durumlar göç kuramlarının gelişmesinde etkili olmuştur.

Günümüzde yaygınlaşan uluslararası göç ile ilgili teorilerin çeşitliliği de yine bu faktörlere bağlıdır. Bu kuramlar; Ravenstein göç kuramları, Kesişen Fırsatlar Kuramı, İtme Çekme Kuramı, Merkez Çevre Kuramı, Parekh'in Göç Teori Sınıflaması Ve Ağ (Network) Kuramı şeklinde sınıflandırılır. Bu kuramlar dış göç veya uluslararası göç kuramı bağlamında açıklanmıştır. Çalışmanın asıl konusu iç göç olduğu için bu kuramlar kısaca açıklanmıştır:

2.5.1. Ravenstein'in Göç Kuramları

Ravenstein göçlerin yedi temel yaklaşımı olduğunu ileri sürer. Ona göre göçlerin birinci yaklaşımı göçün mesafesi ile ilgili olan yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre “göçmenlerin büyük çoğunluğu sadece kısa mesafeli yere göçerler. Göç dalgalarının yönü, göçmenleri içine alacak büyük endüstri ve ticaret merkezlerine doğrudur” (Yalçın, 2004: 21).

Göçün ikinci yaklaşımı ise herhangi bir yerin ekonomik gelişme durumuyla ilgilidir. “Ravenstein’a göre bir kentte meydana gelen hızlı ekonomik gelişme karşısında, kenti çevreleyen yakın yerlerden göçmenler bu kente hızla göç ederler” (Yalçın, 2004: 21).

Bu yasaya, Türkiye bağlamında bakılırsa, en küçük yüz ölçüme sahip Marmara Bölgesi’nin yoğun göç alması bölgenin sanayi ve endüstri bakımından gelişmiş olma özelliğine bağlıdır. Ayrıca, bölgenin jeopolitik konumu, Asya ile Avrupa arasında köprü olması, yine modern ulaşım ağlarının gelişmiş olması bakımından yoğun bir göç alma özelliğine sahiptir. Hızlı ekonomik gelişim kente çekici bir özellik kazandırmaktadır. Ülke içinde de kentin önemli bir pozisyona gelmesinde ekonomik gelişme etkili olmaktadır. Bu durum İstanbul gibi çok kalabalık ve işlek bir kentin varlığıyla kanıtlanabilir.

Üçüncü göç yaklaşımında “Ravenstein, göçmenlerin yerleştikleri bölgelere uyum ve çatışma durumunu açıklar. Bu yayılma süreci (göç etme) kendisini yutan (absorbe eden) sürecin tersi şeklinde olsa da, onunla benzer özellikler gösterir. Ona göre göç ve onu yutan sürecin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. İki süreci benzer kılan şey göçmenlerin ulaşmak istedikleri amaçtır. Göç, kendi başına amaç olamaz; yani, bireyler göç amacıyla yer değiştirmezler. Kentte gelişen ekonomi ve ticaret olanaklarından faydalanmak, göç edecekler için amaçtır.” (Yalçın, 2004: 21).

Dördüncü göç yaklaşımında “Ravenstein göç olayının dinamik özelliği üzerinde durur. Ona göre her göç dalgası, bunu karşılayan karşı dalga yaratır. Yoğun göç alan yerleşim birimlerinin, aynı zamanda göç verir. Belli bir göçmen kitlesinin amacına uygun özellikleri olan yerin eski yerlilerine artık uygun olmayabilir. Eski yerlilerin ya da belli bir süre yaşamış insan gruplarının başka alanlara göç etmesine neden olur” (Yalçın, 2004: 22).

Beşinci göç yaklaşımında, göçmenlerin iş imkanı sağlayabilen büyük ticaret ve sanayi alanlarına doğru göçü ile ilgilidir. “Ravenstein uzun mesafeye göç edenlerin daha çok büyük ticaret ve endüstri merkezlerini” tercih ettiğini belirtir. Özellikle göç yönünün önemi üzerinde durmaktadır. Ona göre “göçmenlerin uzun

mesafeye göç etmesi durumunda daha çok endüstri ve ticaret merkezlerini tercih edecekler. Kısa mesafeli göçler daha çok basamaklı bir şekilde gerçekleşeceğinden, doğrudan doğruya endüstri ve ticaret merkezlerine doğru olan göç, ilgili kente uzak olan yerleşim birimlerinden olmayacaktır” (Yalçın, 2004: 22).

Bu yasaya göre, kırdan kıra, kırdan kente, kentten kente aşamalı bir şekilde sırayla göç edilmesi kısa mesafeli, basamaklı gerçekleşen göçlerdir. Ravenstein, yine buna bağlı olarak uzun mesafede yapılan göçün direk olduğunu ve basamaklı gerçekleşmediğini savunur. Türkiye’nin sanayi ve endüstri bakımından az gelişmiş bölgelerinden, çok gelişen bölgelere göçü örnekleyen bu yasaya dayanarak Türkiye’deki göçlerin basamaklı değil, daha çok doğrudan hedeflenen göç odağına doğru olduğu söylenebilir.

Altıncı göç yaklaşımı, Ravenstein’in kır ve kent yerlilerinin göçe eğilimi ile ilgilidir. “Ravenstein, kent yerlilerinin, kırsal kesim yerlilerine oranla daha az göç etme eğiliminde” olduğunu belirtir. Ona göre “göç alan bir kentin yerlilerinin göçe eğilimli olduğunu savunmak doğru olmayacaktır. Kendilerini kentin sahibi gören insanların, kentin daha fazla insan gücüne ihtiyacı olduğu bir süreçte, kentten göçme eğilimine girmesi hiçbir zaman beklenemez” (Yalçın, 2004: 22-23).

Yedinci göç yaklaşımında Ravenstein cinsiyetler arasında göç etme eğilimi üzerinde durmaktadır. Ona göre “kadınlar erkeklere göre daha fazla göç eğilimi taşırlar”. Ayrıca nüfus sayımı verilerinin kadınların yerinin kendi evleri olduğu yönündeki geleneksel anlayışı bu bağlamda desteklemediğini ileri sürmektedir. 1889’da yayınladığı makalesinde Ravenstein, ayrıca kadınların sadece kısa mesafeli göçlerde erkeklere göre daha etkin olduğunu kabullenmiştir (Yalçın, 2004: 23).

2.5.2. Kesişen Fırsatlar Kuramı

“Kesişen fırsatlar kuramının temel savı, göç eden insanların sayısı ile göç edilen yerlerin fırsatların çokluğu arasında bir orantı olduğuna dayanmaktadır. 1940’lı yıllarda Stouffer tarafından geliştirilmiştir. Kesişen fırsatlar kuramı gidilecek

bir yerde iş bulma fırsatı ne kadar çok ise oraya göçecek insan sayısı da o kadar fazla olur” (Yalçın, 2004: 25).

Göç eden kişi ya da grubun yeni yerleşim alanının sahip olduğu imkanların çokluğu ile göç almanın yoğunluğu arasında bir paralellik vardır. Buna, kırdan kente göç eden bir ailede ev kadını rolündeki kadın, kırsal alandaki bağ, bahçe, tarla vs gibi ev dışı ücretsiz faaliyetlerin olmadığı ve boş zamanı kentte belli bir ücret karşılığında evlere temizlik yaparak değerlendirmesi örnek verilebilir.

2.5.3. İtme Çekme Kuramı

İtme çekme kuramı her ne kadar 1966 yılında Everett Lee tarafından “Bir Göç Teorisi” (A Theory Of migration)” makalesinde tartışılmışsa da bundan önce çeşitli yazarlar tarafından üzerinde durulmuştur. İtme çekme kuramına göre göçe neden olan itici ve çekici nedenler bulunmaktadır. Kuram, itici ve çekici nedenleri ayrı unsurlar olarak incelenmiştir. Lee, göç olayında 4 temel faktörün etkili olduğunu belirtmektedir. Bunlar, “yaşanan yerle ilgili faktörler”, “gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler”, “işe karışan engeller” ve “bireysel” faktörlerdir (Yalçın, 2004: 278).

İtme- çekme teorisini inceleyen Petersen “itici ve çekici faktörlerin beş tip göç olgusu olduğunu iddia etmiştir. Bunlar; ilkel göçler, zorlama göçler, yönetilmiş göçler, serbest göç, kitlesel göç” (Yalçın, 2004: 30).

2.5.4. Merkez Çevre Kuramı

Gelişmiş ülkelerin konu edildiği göç kuramıdır. Bu göç kuramı, Bağımlılık Okulu tarafından geliştirilmiştir. Bağımlılık okuluna göre, dünya “merkez ve çevre” olmak üzere ikiye ayrılır. Bu ikili dünya birbirine ekonomik temelde bağlıdır. Modern ekonomiyle birlikte kapitalizmin de gelişmesine paralel olarak, bağımlılık ekonomik temelli kapitalist bağlara dönüşmüştür.

“Merkez-çevre kuramına göre çevre olarak adlandırılan ülkeler, merkez ülkeler için vazgeçilemeyecek ve merkez ülkelerin sürekli kapitalist gelişimi perspektifinde ihtiyaç duyulan bir konumdadırlar. Kurulan bağımlılık sistemi

içerisinde merkez ülkeler, ucuz işgücü, hammadde ve üretilen mamul malın pazarlanması için çevre ülkelere ihtiyaç duymaktadırlar. Çevre ülkelerden gelen hammadde, yine çevre ülkelerden gelen ucuz işgücüyle işlenerek maliyet düşürülmekte ve düşük maliyetli bu ürünler ülke içinde tüketilmekte ya da diğer ülke pazarlarına ihraç edilerek kapitalist sisteme bir geri dönüşüm sağlanmaktadır” (Çağlayan, 2006)

Merkez çevre kuramında, sosyal ve ekonomik anlamda gelişmemiş alanların gelişmiş alanlara bağımlı olduğu ve bu durumun zorunlu olarak yaşandığı savunulur. Çünkü gelişmiş ülkeler de hammadde ve işgücü sağlama amacıyla az gelişmiş ülkelere bağımlı olmak zorundadır. Bu nedenle hem gelişmiş ülkeler, hem de az gelişmiş ülkeler birbirlerine bağımlıdır diyebiliriz. Başlangıçta, azgelişmiş ülkeler gelişmiş ülkeleri bir umut kapısı ve kurtarıcı olarak görürler. Ancak ilerleyen zaman içerisinde gelişmiş ülkelerin sürekli üretme ve istihdam ihtiyacı bakımından az gelişmiş ülkelere bağımlı olduğu görülür. Bir bütünün parçaları gibi düşünüldüğünde biri olmadan diğerinin bir işe yaramayacağı sonucu çıkar.

2.5.5. Parekh’in Göç Teorisi Sınıflaması

Parekh’e göre üç farklı göç teorisi vardır. Bunlar; liberal, toplumcu ve etnik ya da milliyetçi görüş teorisi (Yalçın, 2004: 36).

Liberal görüş, göç edilecek toplumda ihtiyaç duyulan iş gücüne cevap verecek insanların göçünü konu alır. Bu teoriye göre karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Hizmete karşı para temelli bir durum söz konusudur.

Toplumcu görüş, liberal görüşten farklı olarak toplumun bütün fertlerinin ortak bir paydada toplanmasını öngörür. Bu görüşe göre toplum belli bir yönetim erkine göre şekillenmemesi ve toplumsal olarak bireylerin bütünleşmesi söz konusudur. Toplum herhangi bir güç tarafından örgütlenmez, kendiliğinden örgütlü bir yapısı vardır. Çünkü toplum onu oluşturan bütün mekanizmaların bileşkesidir ve bunlar doğal olarak birbirinden bağımsız ortaya çıkarlar. Birbirinden bağımsız olarak

ortaya çıkmasına rağmen birbirleriyle bağlantılı hareket ederler. Bu anlamda toplumcu görüş bu bütünselliği savunur. Bütünselliğin ve birliğin olmadığı bir toplumun toplum olamayacağını öngörürler.

Etnik ve milliyetçi görüş, tarihsel anlamda köklü bir geçmişe dayanan ve dayanağının kaynağını kan bağı ve ortak toplumsal değerlerden alan göç kuramıdır. Bu görüş, etnik grupları ayırıştırarak, sadece aynı etnik özellikleri taşıyan ulusların ancak birlikte yaşayabileceği veya birlikte çalışabileceğini savunur. Bir ülke kendi etnik özelliklerini taşımayan insan gruplarını, ülkelerinde süresiz olarak çalıştırmamalı veya aynı kanı taşımayan milletler yine birlikte yaşamamalı ve sürekli birlikte çalışamaz gibi çok zayıf bir görüşü desteklemektedirler. Bu duruma Almanya örnek olarak gösterilebilir.

2.5.6. Ağ (Network) Kuramı

Ağ ya da network kuramında göçmenler, göç ettikleri yerlerde eski yerleşenlerle soydaşlık, aynı memleketten olma gibi ortak özelliklere göre kurulan ilişkiler ağı temel etkindir. Ülkelerarası göçlerde göçmenler gidecekleri yerlerde kendileriyle aynı soydan olma ya da aynı ülkeden olma özellikleri taşıyan insanların varlığına dayanarak göç ederler. Kendileriyle aynı özellikleri taşıyan insanların varlığı ve göç edilmesi düşünülen yerin çekici olma durumu, göçe teşvik edici önemini belirler.

Abadan Unat'ın da belirttiği gibi “göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılar” ağ (network) sistemine göre yapılır. “Bu ilişki ağlarının varlığı, uluslararası göçü özendiren öğelerdir. Bu tür bağlar insanların gerektiğinde yardım almak, iş bulmak konusunda başvurabilecekleri bir çeşit toplumsal sermayedir. Zaman içinde bu ilişki ağları göçmen gönderen bu ülkenin diğer katmanlarına da yayılmaktadır. Yabancı bir ülkeye ilk kez giden göçmenler, özellikle illegal yollardan gitmeleri halinde, yardım alabilecekleri bir ilişkiler ağı olmadığından, yüksek meblağdaki masrafları göze almak zorundadırlar. Ancak onları izleyen her

yeni göçmen soydaşlık ve dostluk esasına dayanarak destek görebileceği için, göç masrafları azalmaktadır. Böylece göç hareketi sınırsız bir şekilde sürdürülmektedir” (Abadan Unat, 2006: 34-35).

Ağ (network) kuramında, bütün gurbetçilerin ya da göçmenlerin aynı kaderi paylaştığı görüşü baskındır ve bu kuram gurbetçilerin ya da göçerlerin kaderdaşlık düşüncesini ön görerek gelişmiştir. Bu nedenle, ağ kuramı; dini, dili, etnik yapısı ne olursa olsun kendi memleketinden bir başka memlekette bir araya gelen bütün göçmenlerin birbirlerini kollayıp korumak ve yardım etmek duygusuyla hareket ettiklerini kabul eder. Göçmenler arasındaki böyle bir dayanışma, göçü ya da göç almayı daha kolay ve cazip hale getirir.

Bu kuramın dayandığı varsayımlar vardır. Abadan Unat’a göre bu varsayımlar “göçmen ilişkiler ağları, göç hareketini özendirmek suretiyle göç etme isteğini sürekli yaygınlaştırmaktadır. Ücret farklılığı önemini kaybetmekte, çünkü göçmen ilişkiler ağları göçün yol açtığı masrafları ve içerdiği rizikoları azaltmaktadır. Göçmen ilişkiler ağları, kurumsallaştıkları ölçüde sosyoekonomik açıdan daha az seçici olmakta, gönderen ülke topluluğunu daha fazla temsil etmektedirler. Göçmen ilişkiler ağları, kurulduktan sonra, kabul eden ülkelerin hükümetleri bu akımı denetlemekte büyük zorluk çekmektedir. Benimsenen göç politikaları ne olursa olsun, göçmen örüntüler oluşmakta devam etmektedir. Göçmenlerle ailelerin birleşmesini hedefleyen politikalar göçmen ilişkiler ağlarını güçlendirmekte, zira belli bir ilişkiler ağına mensup olan üyelerinin aile bireylerine özel giriş hakkı tanımaktadırlar” (Abadan Unat, 2006: 36).

Kuramın varsayımlarından da anlaşılacağı gibi daha önce göç edenler, daha sonra gerçekleşecek göç alımlarına referans olmakta ve göçü özendirmektedir. Çünkü daha önce göç edenlerin kazandığı deneyim daha sonra gelecek göçmenlere sosyal ve ekonomik olarak yardımcı olmakta, çevreyi daha rahat tanıyıp daha kolay yerleşmesine yardımcı olmaktadır. Kısacası eski göçmenler gelecek olan yeni göçmenlere oluşabilecek sıkıntıların önlenmesi konusunda rehber görevi görmektedirler. Sonuç olarak oluşabilecek eski-yeni göçmen ilişkisi ve kurulan ilişkiler ağı bu kuramın temel hareket noktasıdır diyebiliriz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇ VE KADIN

Göç dinamik bir süreç olup, dünyanın her yerinde ve her an yaşanan, farklı sebeplerden meydana gelen bir olgudur. Göç için yaşanılan yerden daha iyi şartları olabilecek bir yer tercih edilir. Kırsal alanda aynı kan bağından olan insanların bir arada olma isteği göç hareketini yavaşlatan etkidir. Sadece aile reisinin ya da çalışabilecek erkeklerin göçmesi, göç etme hareketine olumlu bakılmadığını söylenebilir. Çünkü bu tür göçler kadınsız ya da hane halkından kopuk yapılan göçlerdir. Kadın pasif bir konumda olup göçe dahil olmayan kişidir. Ancak dışarıya göçen erkekler ya da çalışabilecek grup, göç ettikleri yerlerde uygun yaşam koşullarını oluşturduklarında aileyi de getirtme kararı alabilirler. Bu durum daha çok kırsal alandan göç edenlerde görülür. Gerçekleşebilecek Ancak kadını ya da hane halkını erkeğin çalıştığı yere göçe çağırma durumu uzun vadede bir durumdur.

Birleşmiş milletler 2004 göç raporuna göre “göç akımlarında kadınların sayılarının giderek arttığına ilişkin bulgular mevcuttur. Raporda her iki göçmenden birinin kadın olduğu belirtmektedir” (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011: 23).

Avrupa’da bakım ve ev hizmetlerinin göçmen kadınlar tarafından yapılmasına ilişkin olarak Andall’ın belirttiğine göre “ev içi hizmetler düşük statüsü olan bir iştir”. Bu işler, “iş gücü piyasasının feminize olmuş bir sektördür”. Bu sektörün en sömürücü biçimi ise, evde yatılı çalışma şeklidir”. Andall’a göre “bu tür çalışma şekli (evde yatılı) giderek artan bir orandadır” ve bu iş de yine “göçmen kadınlar tarafından yapılmaktadır” (akt. Dedeoğlu ve Gökmen, 2011: 24).

Ülkemiz açısından bakıldığında, göçler her zaman için uzun mesafeli olarak yapılmıştır. Örneğin Doğu illerinden İstanbul'a ya da Karadeniz'den Almanya'ya veya daha farklı gelişmiş şehir ve ülkelerin tercih edilmesi uzun mesafeli göçler olduğu için öncelikle erkeklerin göç etmesi uygun görülür. Ancak geleneksel yaşamın hakim olduğu toplumlarda ve ülkemizin bazı yerlerinde kadınlar, göç etmese de eşini göçe ikna etme rolü üstlenebilir. Ülkemizde çekirdek aile modelinin yaygınlaşma sebeplerinden biri olarak da kadınların eşlerini göçe ikna etmesidir.

3.1. GÖÇ NEDENLERİ VE KADIN

Ataerkil düzende erkeğe (eş/koca) bağımlı kadının kendi tercihinine göre göç etmeye karar vermesi kabul edilmeyen, hoş karşılanmayan bir davranış olarak görülür. Dünyada ve yaşadığımız toplum ekseninde birçok ülkede, yaşanılan yerin gelişmişlik düzeyine paralel olarak kadınlar kendilerini ifade etme ve karar alma hakkına sahiptir. Kültürel ve ekonomik anlamda bir yerin gelişmişlik düzeyi ne kadar yüksek ise bütün bireyler için yaşam da o derece rahat olur. Ancak ekonomik ve kültürel koşulların iyileşme durumunun, kadının özgürce göç etme kararını hemen kolaylaştırmadığı söylenebilir. Çünkü koşullar her ne kadar olumlu yönde gelişmiş olsa da kadınların eril kültürden bağımsız bir şekilde kendi iradelerine bağlı bir göç kararı almaları oldukça güç bir durumdur.

Geniş aile modelindeki yaşam şeklini istemeyen kadın (aileye sonradan katılan gelin) eşini farklı bir yaşam alanına yöneltmeye teşvik edici bir rolü vardır. Geleneksel yaşam şeklinde kadının özgürlük alanı dar olmakla birlikte kadının birçok sorunu görünmez hale gelir. Dede, nine kayınbaba, kayınvalide, koca gibi otoritelerin bulunduğu hanelerde birey sayısı fazla olur. Bu nedenle hanede sıkı bir denetim söz konusu olur. Hanede yaşayan kişilerin hakları sorumluluklardan sonra gelir. Kısacası sorumluluklar birinci sıradadır. Ağır sorumlulukları kaldıramayan kadın çekirdek aile yaşamı isteğinde bulunur. En basit şekliyle göç sürecinde kadının rolü ve düşüncesi bu şekilde doğar diyebiliriz.

Kadın, eğer kendi iradesi ile göç edebilme yeterliliğine ulaşmışsa, başta yaşadığı toplum, ailesi ve kadının kendisi kemikleşmiş birçok sınırlayıcı etkeni aştığını gösterir. Ayrıca bu durum, kadının kendisini savunabilecek güçlü bir bilinç ve iradeye de ulaştığının da belirtisidir. Bu anlamda kadınlar özgür iradeye ulaşmışlarsa rahatlıkla bir yerden bir başka yere göç edebilirler. Ancak, toplumumuzda kadın kendi iradesi ile göç kararı alması ve göç etmesi yaygın görülen bir durum değildir. Kadınlara özgü olarak nitelenen göç türleri de bulunmaktadır.

İlkkaracan'a göre kadınların göç etme durumu bağlantılı göç şeklinde olur. “*Bağlantılı göç*; ailenin iş bulmak, iş tayini vb. gibi herhangi bir nedenle göç eden erkek üyelerini takip eden kadınların hareketini tanımlayan bir olgudur. Burada kadının birey olarak bağımsız bir göç kararından ziyade, aile içindeki konumuna (eş, anne, genç kız) bağlı olarak yeni bir mekana taşınması söz konusudur. Aynı bağlamda, yine ağırlıklı olarak kadınlara özgü başka bir göç nedeni olan *evlilik göçünü* de ele almak mümkündür. Birisiyle evlenerek ya da evlenmek üzere göç, itici ve çekici göç gibi temel göç türlerinde rastlanan bazı özelliklere sahip değildir” (akt. Buz, 2009: 43).

Karpat'ın da belirttiği gibi göç “her şeyden evvel evlenmeler yoluyla ve başka şekillerde toplumların karışmasını sağlar” (Karpat, 2010: 81). Bu açıdan bakıldığında kadınlarda en yaygın görülen göç şeklinin evlilik yolu ile gerçekleştiğini söylenebilir.

Morokvasic'e göre, “kadınların düşük sosyal statülerini ve toplumda kadınlara verilen değeri, kadınların göçünde etkin faktörler olarak göz önünde bulundurmak gerekmektedir”. Kadınların göç ile birlikte hem bireysel anlamda, hem de toplumsal anlamda büyük bir kazanç sağladığı görülür. Bunun sonucunda “göç sonrasında kadınların kazançlarıyla kendi ülkelerine ve ailelerine katkı yapmaları, onların toplumları tarafından nasıl algılandıklarını önemli ölçüde etkilemektedir”. Sonuç olarak Morokvasic “kadınların göçünü hem ekonomik, hem de ekonomik olmayan” faktörlerin etkilediğini ileri sürer (akt. Dedeoğlu ve Gökmen, 2011: 21).

Kofman'na göre ise “küresel olarak kadınlar, yasal ya da yasa dışı yollarla kendi yaşadıkları ülkeler dışında ortaya çıkan iş fırsatlarını değerlendirmek için” göç ederler ve kadınlar bu göç hareketlerine giderek artan oranda katılmaya başlamıştır. Örneğin “Avrupa’da, göçmen kadınlar ekonomik büyüme potansiyeli olan sektörlerde ve hizmet sektöründe yaygın çalışmaktadırlar. Göçmen kadınların üstlendikleri işler arasında ev içi hizmetler, yaşlı ve çocuk bakımı, seks işçiliği, eğlence ve turizm sektörü öncelik kazanmaktadır” (akt. Dedeoğlu ve Gökmen, 2011: 23-24).

Göçü itici ve çekici, gönüllü ve zoraki özellikleri bakımından ele aldığımız durumlarda, kadın için erkeğin işsizliği göçü zorunlu kılar. Yaşanılan yer, işsizlik sorunu nedeniyle itici özellikte olurken, yeni yaşam alanı olarak seçilecek yerin de ihtiyaca cevap vermesi bakımından çekici özellikte olur. Bu durumda eşyle birlikte göçen kadın da yeni yerleşim yerinde süreç içerisinde kendisine sosyal ve ekonomik anlamda bir konum belirleyebilecek imkana ulaşabilir. Bu anlamda kadının üretkenlik ve kendini ifade etme biçimi göç sonucunda ortaya çıkacaktır.

“Kadınların göç etmesine savaş, çatışma, karmaşa, kıtlık, ekonomik güçlükler, doğal afetler ve insan hakları ihlalleri gibi durumlar neden olabilir. Aynı zamanda şiddet, geleneksel kadın rollerinin baskısı gibi sosyal ve kültürel nedenler de kadınları göç etmeye zorlar” (Şeker ve Uçan, 2016: 206). Bu anlamda, kadınların göç etme sürecinde sayıca fazla olması ya da göç edebiliyor olmalarının da aslında onları ikinci cins olmaktan kurtarmadığını söyleyebiliriz. Çünkü kadının göçe katıldığı süreçte, toplumsal cinsiyet rolleri gereği üstlendiği sorumluluklar ve göçün olumsuz koşullarından etkilenmesi kaçınılmaz olur.

Tüketim kültürünün yaygınlaşması ve artan insan ihtiyaçlarının kıt kaynaklarla karşılanamaz duruma gelmesi, kadının da çalışarak para kazanmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu durum ilk başta yaşanılan yerde belli bir uğraş arayışı şeklinde kendini gösterir ancak yaşanılan yer ihtiyaca cevap veremediğinde, insan göçü zorunlu hale gelir. Kadınların iş bulma veya çalışma hayatına katılmaları, gelişen iletişim ağının etkisiyle çalışma alanına yönelimleri kolaylaşmaktadır. Bu nedenle hem ev, hem de ücretli çalıştığı alan ile birlikte harcadığı enerji ve emek

erkeğe göre iki katına çıkar. Kadının hem ev, hem de çalışma sahasındaki çabası onun üretici ve zorlukları aşabilecek güçte olduğunu gösterir. Kadının sürekli sindirilmeye çalışılması ve edilgenleşmesi kadının güçlü konumundan duyulan rahatsızlık olarak açıklanabilir.

Buz'un da belirttiği gibi "üretim ve üreme arasındaki dikotomi, kamu ve özel alan bağlamında kentsel alanlardaki mücadelelerde kadının yer alması için yeterli görünmemektedir". Bu nedenle ekonomik kimlik kazanma çabası kadının fiziksel ve ruhsal anlamda daha çok çalışmasını gerektirir. Çalışma hayatına katılan kadın evdeki işleri devredebilecek başka bir yardımcıya ihtiyaç duyar. Ancak bunu karşılayacak maddi destekten yoksundur. Bu nedenle kadın eve döndükten sonra hane içi başka işlerden de sorumludur. Bu anlamda "yoksul kadınlar, ev içi görevler ve ekonomik aktiviteleri birlikte yerine getirmektedir. Çocuğun yetiştirilmesi, bakımı, yiyeceğin hazırlanması ve evlerine gelir getirmek için çalışmak onların işidir" (Buz, 2009: 43).

Kadının doğurganlık özelliği ve çalışma hayatı arasındaki ilişki bağlamında kadının harcadığı enerji ve verdiği emeğin erkeklere oranla daha fazla olduğu söylenebilir. Bir taraftan yoksullukla mücadele ederken, diğer taraftan eviçi işleri ve çocuk bakımı görevinin sadece kendisi yapmak zorundadır. Bu durum kadının aslında aktif çalışma hayatının olduğunu, ancak bunun görünmesini engelleyen toplumsal önyargının, kadını sadece doğurabilen ve tüketen biri olarak göstermektedir. Günümüzde de yine eğitilmiş kadın sayısındaki artış ve buna bağlı olarak edindikleri meslek aracılığıyla göç edebiliyorlar. Ancak kadının eğitim seviyesinin yüksek olmasının, aile içinde ve toplumda ikinci cins olma konumunu değiştirdiğini söyleyemeyiz. Çalışan kadınların işten sonra evde de yapmak zorunda oldukları farklı sorumlulukları vardır.

Sonuç olarak kadınlar öncelikle, erkek olmadıkları için bağımlı oldukları aile reisinin kararlarına göre göç ederler. İkincisi, doğal afetler ve zorunlu savaş hali durumlarında herkesin zorunlu göç etmesi, kadınların evlenerek bir yerden bir başka yere yerleşmesi, eğitim yoluyla edinilen statü nedeniyle kadının göç etmesi kadın göçüne örnek gösterilebilir. Kadınlar her ne kadar eğitim yoluyla sosyal ve ekonomik

olarak bir hak ve statü elde etmiş olsalar da, birçok konuda kendi başlarına karar verme özgürlükleri olduğunu söylemek oldukça zordur. Yaşadığımız toplumda, kadınların üniversiteyi yaşadığı yerin uzağında tercih etmesi, tek başına kalmasına olumlu bakılmıyor. Bu nedenle eğitim amacıyla göçmesi gereken kadınla beraber, gözetleyici ve koruyucu seçilen bir başka kişinin de gitmesi durumu yaygındır. Kadının eğitimle edindiği statü ilk etapta sadece sosyal ortamın değişmesine olanak sağlar ve süreç içerisinde maddi anlamda bir kazanç olarak geri dönüş sağladığında ileriki dönemde oluşabilecek olumlu bilinçlenme ve güven ortamı kadını özgür kılar. Kadının toplumda göç ile kendini kabul ettirmesi ve varlığını göstermesinin oldukça meşakkatli bir süreç olduğunu ve bunun zaman aldığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

3.2. GÖÇ KARAR MEKANİZMASI VE KADIN

Genelde bütün göçlerin ekonomik amaçlı yapıldığı kabul edilir. Bu nedenle göç kararı, evde çalışan ya da para kazanan kişi kim ise o kişinin aldığı bir karardır. Ailenin geçim kaynağı olan kişinin aldığı göç kararı, maddi anlamda o kişiye bağlı olan hane halkını etkiler. Çünkü hanede yaşayan kişiler o kişinin kazandığı paraya göre yaşamını sürdürürler. Ancak göç kararı alan kişinin gideceği yere tek mi veya hane halkının tamamı ile mi gideceğini belirleyen etken göçün şeklidir. Göç şekli ve yönü, göç edecek kişinin yapacağı iş, uğraş ya da iradesi dışında gelişen olaylara bağlıdır. Örneğin, geleneksel toplumlarda veya Türkiye’de kırdan kente yapılan göç, genelde hanedeki erkek bireylerin, iş sahası geniş kentlere göç etmesi ile başlar. Göçten sonra göç eden kişinin adaptasyon ve uyum sorunu yaşamaması sonucunda geride kalan hane bireylerinin de göç etmesi uygun görülür. Başlangıçta kadından bağımsız ya da kadınsız yapılan bir göç türü olduğunu söyleyebiliriz.

“Kadınların erkeklerden daha fazla göç etme eğilimi, bizim geleneksel anlamda erkeğin her konuda karar verme özelliğiyle pek bağdaşmıyormuş gibi görünse de bu konu tartışmaya açıktır. Ülkemizde kadınların erkeklerden az mı, yoksa daha mı fazla göç ettiği konusunda bir şeyler söylemek yerine, kadınların göç kararı alınmasındaki rolleri üzerinde durmak daha ilginç olabilir”. Yine “özellikle köylerde aile büyükleriyle aynı çatıyı paylaşan kadınlar, eşlerinin göç kararı almasında önemli roller oynadıklarını” bilinir. Bunun temel nedeni, kadının “göçle

birlikte gelecek olan özgürlüğe duyduğu ihtiyaç” olduğu söylenebilir. “Kadınlar, kocalarını ikna ederek başka bir kente göç etme durumunda, kaynana, kayınbaba, kayınbirader, görümce ve elti baskısı gibi sıkıntılardan da kurtulacaklarını ve evlerini diledikleri gibi çekip çevirebileceklerini ummaktadırlar” (Yalçın, 2004: 24-25).

Ancak Buz’a göre göç kararının verilmesini ve göç sürecinin planlanmasını kadınlar etkileyememektedir. Bir diğer taraftan kadınlar, “göç deneyiminde yeni kentsel yaşamı düzenlemekle ilgili pek çok sorumluluğu alırlar”. Bu nedenle “içgöç ve kentleşme ile birlikte kadınlar çoğu zaman işgücüne katılamamakta ve ev içindeki emekleri görünmez olmaktadır”. Kentleşme ve iç göçle “kadınların göçle daha dezavantajlı hale geldiklerini, toplumsal cinsiyet rollerinin arttığını, ancak gittikleri kentte bütünleşmeye büyük katkıları olduğunu” söyleyebiliriz. Dünyada ve Türkiye’de kentlere göç artmaktadır ve kadınların rolleri artmaktadır. “Kadınları göç sürecinde görünür kılmak için toplumsal cinsiyet odaklı bir kentleşme politikası ve stratejisine ihtiyaç bulunmaktadır” (Buz, 2009: 40).

Sonuç olarak geleneksel toplumlarda kadın göçünün olumlu karşılanmadığını ve kadınların karar alma sürecinin bir parçası bile olamadığı söylenebilir. Ancak daha sonra göç sürecine aktif bir şekilde katıldığı söyleyebilir. Kadınların göç kararı alınma sürecinde görünürde söz hakkı olmayan bir rolde olduğu kabul edilir. Ancak, eşini göçe ikna veya göçe yöneltme davranışı da vardır. Bir başka açıdan bakacak olursak, kadınların hane içerisinde hiçbir söz hakkının olmadığını, buna bağlı olarak göç kararının alınmasında ve ailenin geleceğini tayin etme konusunda edilgen olduğu varsayılır. Bu konu tartışmaya açıktır. Çünkü kadının ne kadar söz sahibi olduğu konusu yine kadının içinde yaşadığı toplumun kültürel yapısı, sosyal ve ekonomik durumu tarafından belirlenir. Bu nedenle, geniş ailelerde yaşayan kadınlar, ailedeki insan sayısının fazlalığı ve aile içini denetleyen kişi sayısının fazlalığı, kadına ayrı eve çıkma, sadece eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşama fikri edinmesine zemin hazırlar. Hane içindeki diğer bireylerden duyulan rahatsızlık kadının ayrılma ve göç etme durumunu belirler. Ancak, kadınların hiçbir şekilde söz hakkı olmadığı görüşü, yine kadının göç kararındaki rolünü belirleyen etkenlerden belki de en güçlüsüdür. Eril toplum ve geniş aile modeli varsayımından hareketle,

kadınların bu model içerisindeki konumu edilgen ve komut bekleyen biri olarak kabul edilir. Bu nedenle iç göç ve kentleşme ile birlikte kadınlar çoğu zaman işgücüne katılamamakta. Ayrıca hane içindeki emeklerinin görünmez olduğu söylenebilir.

3.3. GÖÇ SÜRECİNDE KADIN

Göç sürecinde kadının, erkekten ayrı ve kendine özgü durumunun ele alınıp incelenmesi gerektiği fikri ilk olarak uluslararası kadın konulu konferanslarda dile getirilmiştir. Göç süreci toplumsal ve psikolojik açıdan birey üzerinde sorunların oluşmasına neden olur. Ancak, kadın üzerindeki etkileri daha ciddi sorunların oluşmasına yol açmaktadır. Çünkü toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan toplumsal ve psikolojik sorunlar kadını olumsuz etkileyen önemli etkenlerdir. Toplumsal cinsiyet farklılıkları ve eşitsizlikleri kadını erkeğe bağımlı kalmasına neden olur. Toplumsal, ekonomik ve kültürel alanda da kadının ikinci cins konumu meşru hale gelir. Göç sürecinde kadın ikinci cins olarak görülür ve ilk karar vericiler genelde erkektir.

“Göç eden kadınların sürecin mağduru ya da kurbanı olarak edilgen biçimde temsil edildikleri erken dönem feminist göç çalışmalarında kadınların göç ettikleri ülke ekonomisine katkıları ve onlara yönelmiş cinsel şiddet bağlamında ele alındıkları görülür. Bu dönem çalışmalarında kadınlar ev sahibi toplum için yarattıkları sorunlar odağında incelenerek geleneksel değerlerin taşıyıcısı, koruyucusu olmaları vasfıyla kültürel uyum sürecini geciktiren stereotiplere dönüştürülmüşlerdir. Kamusal yaşamda ezilen erkeğin tahakkümü altında yaşamak zorunda kalan özel alana hapsolmuş nesneler haline dönüşmüşlerdir” (Şeker ve Uçan, 2016: 205)

“Kırsal alandan kentlere göç, daha sonraları ülke sınırlarını aşır Avrupa’ya göç şeklinde olmaktadır. Göçle sadece mekan değişmedi, çevre değişikliği de ortaya çıktı. Kırsal nüfus tarımsal etkinliklerde bulunurken, fabrikalarda makinalarda çalışmaya geçtiler. Kırsal alanlardaki evlerinin yerini kentlerdeki apartman katları veya kentlerin varoşlarındaki sağlıklı konutlar aldı. Birçok yan gelirlerden mahrum

kalarak sadece gündelik ücretle yetinmek zorunda kaldılar” (Ersel, 2002: 57). Bu durum yoksulluğun bir göstergesi ve kadınların göç sürecindeki durumunu gösterir.

Kırsal alandan kente ya da başka bir ülkeye yapılan göçlerde çalışan grup erkeklerden oluşur. Erkeklerin yeni yerleşim alanını tanıyıp sosyal çevreye uyum sağladıktan sonra hane halkını da yeni yerleşim alanına yerleştirme düşüncesi oluşur. Çünkü uzun mesafeli göçler genelde sorunlu ve yüksek maliyetli olur.

Ancak, Brettel ve Sargent’e göre “İlk göç eden kadındır. Kadınların belirli iş kollarında çalıştırılmak için özellikle tercih edildiği ve bu sayede uluslararası göç sürecinde daha görünür hale geldiği durumlar” vardır. Bu anlamda kadınların sadece birilerine bağlı olarak göç edebileceğini söylemek doğru değildir. Ancak, toplumsal cinsiyet farkları bağlamında kadın eksenli yapılan göçler örtüktür” (akt. Şeker ve Uçan, 2016).

Günümüzde kadınların göç sürecindeki rolü, Şeker ve Uçan’ın da belirttiği gibi “kadınlar ataerkil iktidarı pekiştirdiği kadar sorgulayarak değişmeye de zorlayan bir eylem alanı içinde varlık göstermektedir. Örneğin, göç sürecinde geleneksel rollerini yerine getirmekte zorlanan erkeklere karşılık kadınlar mekânsal hareketin ve ekonomik özgürlüğün mümkün kıldığı yeni olanaklara kavuşurlar” (Şeker ve Uçan, 2016). Bu anlamda bakıldığında, kadınlar günümüzde artık başrolü erkek olan göçün edilgen ögesi değildir diyebiliriz.

Kadınların göç sürecinde görünür hale gelmesi ve toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak erkeklerden farklı deneyimleri olabileceği fikrini doğuran neden, Şeker ve Uçan’ın da belirttiği gibi “1970’lerden sonra artan yoksulluk, gelir dağılımındaki adaletsizlik, az gelişmiş ülkelerde yaşanan çatışmalar gibi küresel ölçekte uygulanan neoliberal politikalar sonucunda göç eden kadın sayısındaki artıştır” (Şeker ve Uçan, 2016).

Göç, şehirlerde, kadınların ev dışında çalışmasını zorunlu kılar. Çünkü göç ile beraber ortaya çıkan yoksulluk, aile içerisindeki sisteme de yansır. Kadının çalışması ya da iş edinmesi durumu erkeğin evin mutlak hâkimi olma durumunu değiştirir.

Bunun nedeni, kadının da artık ekonomik olarak belli bir bağımsızlık kazanmasıdır. Bunun sonucunda çekirdek ailelerde kadın ve erkeğin iş birliği yapmaları zorunlu hale gelir. Kadının çalışması sonucu, erkeğin vaktinin geri kalan bir kısmını ev işlerine yardım etmeye, çocuk bakımına ayırmaya mecbur kalması durumu göç sürecinde kadının yaşadığı dönüşüme örnek olarak gösterilebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu başlık altında araştırmaya katılan kadınların sosyo-demografik özellikleri, yaşa göre karşılaştırma, medeni duruma ilişkin veriler, eğitim durumu Diyarbakır'a yerleşmeden önce yaşanan yer, Diyarbakır'a yerleşme zamanı gibi sayısal veriler tablolar şeklinde verilerek yorumlanmaktadır.

4.1. SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Bu bölümde araştırmaya katılan kadınların yaş, medeni hal, eğitim, çalışma gibi sosyo-demografik özellikler yer almaktadır.

Tablo 1. Yaşa Göre Dağılım

N=108		Sayı	%
Yaş	15-20 Yaş	3	2,8
	21-25 Yaş	4	3,7
	26-30 Yaş	14	13,0
	31-35 Yaş	17	15,7
	36-40 Yaş	17	15,7
	41 Yaş ve Üzeri	53	49,1

Tablo 1'e göre, araştırmaya katılan kadınların yaşlarına bakıldığında; 3 (%2,8) kadının 15-20 yaş arasında, 4 (%3,7) kadının 21-25 yaş arasında, 14 (%13,0) kadının 26-30 yaş arasında, 17 (%15,7) kadının 31-35 yaş arasında, 17 (%15,7) kadının 36-40 yaş arasında, 53 (%49,1) kadının ise 41 yaş ve üstünde olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan kadınların yaklaşık yarısını 41 ve üstü yaş oluşturmaktadır.

Tablo 2. Medeni Hale Göre Dağılım

N= 108		Sayı	%
Medeni Durum	Evli	93	86,1
	Bekar	15	13,9
	Boşanmış	0	0,0
	Boşanmış Tekrar Evlenmiş	0	0,0

Tablo 2'ye göre araştırmaya katılan 93 (%86,1) kadının evli, 15 (%13,9) kadının bekâr olduğu, boşanmış ve boşanıp tekrar evlenen kadının ise olmadığı görülmektedir. Bu sonuca göre evli kadınlar bu araştırmanın en büyük örneğini oluşturmaktadır. Yine bu sonuçlara göre de boşanan kadının olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. Eğitim Durumuna Göre Dağılım

N= 108		Sayı	%
Eğitim Durumu	Okur Yazar Değil	26	24,1
	Okur-Yazar	19	17,6
	İlkokul	23	21,3
	Ortaokul	8	7,4
	Lise	12	11,1
	Yüksekokul/Üniversite	20	18,5

Tablo 3'e göre; eğitim durumlarına bakıldığında; okur-yazar olmayan 26 (%24,1) kadın, okur-yazar olan 19 (%17,6) kadın, ilkokul mezunu olan 23 (%21,3) kadın, ortaokul mezunu 8 (%7,4) kadın, lise mezunu 12 (%11,1) kadın ve yüksekokul/üniversite mezunu 20 (%18,5) kadın olduğu tespit edilmiştir. Okur-yazar olmayan kadın oranı (26- %24,19) ile yüksekokul/üniversite mezunu kadın oranı (20- %18,5) arasındaki yakın farka bakıldığında her iki grubun da Diyarbakır kent merkezinde uzunca bir süre ikamet ettiğini belirtmek gerekir. Bu duruma göre okuma-yazma ya da eğitim seviyesini yükseltmek için göç etmediklerini söyleyebiliriz. Çünkü okuma-yazma bilmeyen ile yüksekokul/üniversite mezunu olan kadın oranının birbirine yakınlığı Diyarbakır'a yapılan göçün eğitim konusunda teşvik edici olmadığı sonucunu gösterir. Ayrıca kadınların kısa mesafeli göçlerde görülmesinin günümüzde Türkiye'de de görülmeye başlayan bir durumdur. Kadınların artan okullaşma ve yüksek eğitim potansiyeli daha çok kısa mesafede

yapılan göçlerle gerçekleşen bir durumdur. Ancak bu tablonun sonuçlarına göre Diyarbakır’da bu görüşün güçlü bir şekilde sonuç verdiğini söyleyemeyiz.

Tablo 4. Çalışma Durumuna Göre Dağılım

N= 108		Sayı	%
Herhangi Bir Yerde Çalışma	Evet	28	25,9
	Hayır	77	71,3
	Mevsimlik	3	2,8

Tablo 4’e göre; herhangi bir yerde çalışan 28 (%25,9) kadın, çalışmayan 77 (%71,3) kadın, mevsimlik bir işte çalışan 3 (%2,8) kadın olduğu görülmektedir. Bu tablodan da anlaşıldığı gibi kadınların çoğunun çalışmadığı tespit edilmiştir. Tablo 6’da da “Diyarbakır’a yerleşmeden önce nerede yaşıyordunuz?” sorusuna % 59,3 oranında “köy” cevabı verdiğini ve bu cevabın Diyarbakır’a yapılan göçlerin daha çok kısa mesafeli göçler olduğunu gösterir. Bu durumda kısa mesafede Diyarbakır’a yapılan göçlerle kadınların çalışma alanında daha çok görülmesi yasası bu sonuca uygun olmadığını söyleyebiliriz.

Tablo 5. Diyarbakır’a Yerleşme Zamanı İle İlgili Tablo

N=108		sayı	%
Diyarbakır’a yerleşme zamanı	1990 Öncesi	21	19,4
	1990-1995	32	29,6
	1996-2000	13	12,0
	2001-2005	15	13,9
	2006-2010	9	8,3
	2011-2016	18	16,7

Tablo 5’e göre Diyarbakır’a 1990 yılından önce yerleşen 21 (%19,4) kadın, 1990-1995 yıl arasında yerleşen 32 (%29,6) kadın, 1996-2000 yıl arasında yerleşen 13 (%12,0) kadın, 2001-2005 yıl arasında yerleşen 15 (%13,9) kadın, 2006-2010 yıl arasında yerleşen 9 (%8,3) kadın, 2011-2016 yılları arasında yerleşen 18 (%16,7) kadın vardır. Görüşülen kadınların yaklaşık % 30’u 1990-1995 arası kente yerleşmiştir. Bu en yüksek orandır. Tablo 6 ile karşılaştırdığımızda göçün neden yapıldığı yönündeki cevaplarda “evlilik” nedenli göçlerin ilk sırada olduğu “siyasi” nedenli göçlerin ise ikinci en yüksek oran olduğu görülmektedir. Ancak tablo 15’e bakıldığında siyasi nedenli göçlerin en yoğun sadece 1990-1995 yılları arasında olduğu görülmektedir. Bu nedenle 1990-1995 yılları arasında artan göç siyasi nedenli olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Diyarbakır'a Yerleşme Nedeni İle İlgili Tablo

N=108		Sayı	%
Diyarbakır'a Yerleşme Nedeni	Evlilik	42	38,9
	Eğitim	7	6,5
	Siyasi Sebepler	22	20,4
	Ekonomik Sebepler (iş bulma)	14	13,0
	Atama	8	7,4
	Diğer	15	13,9

Tablo 6'ya göre, Diyarbakır'a evlilikten dolayı yerleşen 42 (%38,9) kadın, eğitim için yerleşen 7 (%6,5) kadın, siyasi sebeplerden dolayı yerleşen 22 (% 20,4) kadın, ekonomik sebeplerden dolayı yerleşen 14 (%13,0) kadın, ataması olduğu için yerleşen 8 (%7,4) kadın ve diğer nedenlerden dolayı yerleşen 15 (%13,9) kadın vardır.

Evlenerek kente yerleşen kadın oranı yaklaşık % 40 ile en yüksek orandadır. Ekonomik nedenler % 13 ile siyasi nedenlerden (% 20.4) sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Kısa mesafede Diyarbakır'a yapılan göçlerin, kente yerleştikten sonra çalışma alanına katılımın yavaş olduğunu ve bu göçlerde ekonomik (iş bulma) sebeplerin öncelikli olmadığını belirtmek gerekir. Diyarbakır'a yapılan kadın göçünün daha çok evlilik nedeni, evlenerek Diyarbakır'a yerleşme şekli olduğu söylenebilir. Tablo 15'teki sonuçlarla karşılaştırıldığında, eski yerleşim yerinin köy olduğu sonucunun her dönem yüksek olduğu görülmektedir. Bu duruma göre Diyarbakır kent merkezine yapılan göçlerin köyden kente ve evlilik nedeni ile yapılan göçler olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 7. Göç ve Çalışmaya İlişkin Tablo

N=108		Sayı	%
Diyarbakır’a Yerleşmeden Önce Herhangi Bir Yerde Çalışıyor Muydunuz?	Evet	20	18,5
	Hayır	77	71,3
	Mevsimlik	11	10,2
Diyarbakır’a Yerleşmeden Önce Ev Dışında Çalışılan Yerler	Tarla-Bağ-Bahçe (Mevsimlik)	15	13,9
	Fabrika	0	0,0
	Gündelik İşçi	2	1,9
	Mağaza, Kuaför vb.	3	2,8
	Ücretsiz Aile İşçisi (Tarla-Bağ-Bahçe, Ev Hanımı)	68	63,0
	Memur	4	3,7
	Diğer	16	14,8
	Diyarbakır’a Yerleşmeden Önce Çalışılan Yerden Alınan Ücret, SGK Durumu	Ücret Alıyordum, Ama SGK Yoktu	14
Ücret Alıyordum, SGK Vardı		8	7,4
Ücret Almıyordum Ama SGK Vardı		4	3,7
Ücret Almıyordum, SGK Yoktu		51	47,2
Ailede SGK’lı Olandan Faydalanıyordum		31	28,7
Diyarbakır’a Yerleşmeden Önce Kadın/Genç Kızların Ev Dışında Herhangi Bir Yerde Çalışmalarına Nasıl Bakılırdı?	Hoş Karşılanmazdı Ve Çalışmaya İzin Verilmezdi	65	60,2
	Olumlu Bakılırdı	33	30,6
	Hoş Karşılanmasa Da Gitmek Zorunda Kalınıyordu	10	9,3
Diyarbakır’a Yerleşmeden Önce Çalıştığınız İş Yerinden Alınan ücretin Kullanım Şekli	Kendi İhtiyaçlarım İçin Kullanırdım	13	12,0
	Ev Ve Çocuklar İçin Harcardım	9	8,3
	Biriktirirdim	0	0,0
	Eşime Kendi Rızamla Verirdim	0	0,0
	Eşim Alırdı	0	0,0
	Babama/Abime Kendi Rızamla Verirdim	3	2,8
	Babam/Abim Alırdı	6	5,6
	Çalışmıyordum	77	71,3
Diyarbakır’a Yerleştikten Sonra Çalışılan İş Yerinden Alınan Ücretin Kullanım Şekli	Kendim İçin Harcarım	11	10,2
	Ev Ve Çocuklarım İçin Harcarım	13	12,0
	Biriktiririm	1	0,9
	Eşime Kendi Rızamla Veririm	2	1,9
	Eşim Alır	0	0,0
	Babama/Abime Kendi Rızamla Veririm	3	2,8
	Babam/Abim Alır	1	0,9
	48 Çalışmıyorum	77	71,3

Tablo 7'ye göre, Diyarbakır'a yerleşmeden önce herhangi bir yerde çalışmış 20 (%18,5) kadın, çalışmamış 77 (%71,3) kadın ve mevsimlik olarak çalışmış 11 (%10,2) kadın olduğu tespit edilmiştir. Görüldüğü gibi kente göç etmeden önce çalışmayan kadınların oranı % 71.3 ile en yüksek düzeydedir. Bu oran köyden ve evlilik nedeniyle göçle birlikte ele alındığında kadınların kentte de çalışma yaşamına katılımına ilişkin bir mesafeye işaret etmektedir.

Diyarbakır'a yerleşmeden önce ev dışında tarla-bağ-bahçede mevsimlik çalışmış 15 (%13,9) kadın, gündelik işçi olarak çalışmış 2 (%1,9) kadın, mağaza, kuaför vb. yerde çalışmış 3 (%2,8) kadın, ücretsiz aile işçisi (tarla-bağ-bahçe-ev hanımı) olarak çalışmış 68 (%63,0) kadın, memur olarak çalışmış 4 (%3,7) kadın ve diğer yerde çalışmış 16 (%14,8) kadın vardır. Görüldüğü gibi, kadınlar ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıkları halde bunu bir iş olarak görmemekte ve çalışmadıklarını belirtmektedirler.

Diyarbakır'a yerleşmeden önce çalıştığı yerde maaş almış ve sigortası yapılmamış 14 (%13,0) kadın, maaş almış ve sigortası yapılmış 8 (%7,4) kadın, maaş almamış ve sigortası yapılmış 4 (%4,7) kadın, maaş almamış ve sigortası yapılmamış 51 (%47,2) kadın, ailede sigortalı olan birinden faydalanmış 31 (%28,7) kadın vardır. Bu duruma göre, kadınların yaklaşık % 50'sinin herhangi bir ücreti veya buna bağlı olarak sosyal güvencesi yoktur. Sosyal güvenceli olanlar ise eşleri veya başka kişilerden yararlanmaktadır.

Diyarbakır'a yerleşmeden önce kadın/genç kızların ev dışında herhangi bir yerde çalışmaları ile ilgili olarak “hoş karşılanmazdı ve çalışmaya izin verilmezdi” cevabını veren 65 (%60,2) kadın, “olumlu bakılırdı” cevabını veren 33 (%30,6) kadın, “hoş karşılanmasa da gitmek zorunda kalınıyordu” cevabını veren 10 (%9,3) kadın olduğu görülmektedir. Kadınların % 60'ı gibi büyük bir oranın, kadınların çalışmasının göçten önce hoş karşılanmadığını belirtmektedir. Bu durum, göç edilen yerin ağırlıklı olarak köy yerleşimi olduğu dikkate alındığında beklenebilir bir sonuçtur.

Diyarbakır'a yerleşmeden önce çalıştıkları iş yerinden aldığı ücreti kendi ihtiyaçları için kullanmış olan 13 (%12,0) kadın, ev ve çocuklar için harcamış olan 9 (%8,3) kadın, babasına/abisine kendi rızası ile vermiş olan 3 (%2,8) kadın, babası/abisi almış olan 6 (%5,6) kadın, çalışmamış 77 (%71,3) kadın vardır.

Diyarbakır'a yerleştikten sonra çalıştığı iş yerinden aldığı ücreti kendisi için harcayan 11 (%10,2) kadın, ev ve çocuklar için harcayan 13 (%12,0) kadın, biriktiren 1 (%0,9) kadın, eşine kendi rızası ile veren 2 (%1,9) kadın, babasına/abisine kendi rızası ile veren 3 (%2,8) kadın ücretini, babası/abisi alan 1 (%0,9) kadın, çalışmayan 77 (%71,3) kadın olduğu tespit edilmiştir. Göçten önce ve sonra alınan ücretin kullanımı ile ilgili olarak; göçten önce kendi ihtiyacı için kullanan kadın oranının (% 12,0) yüksek olduğu görülmektedir. Ancak göçten sonra bu oran (% 10,2) düşmüştür. Yine alınan ücretin biriktirilmesi durumu ile ilgili olarak; göçten önce hiçbir kadının para biriktiremediği, göçten sonra da sadece 0,9 gibi bir oranın para biriktirdiği görülmektedir. Kente göç etme ile birlikte kadının ekonomik durumu ile ilgili önemli bir iyileşme görülmediğini söylemek mümkündür. Çünkü çalışmayan kadın oranından (% 71,3) sonra en yüksek oran (% 12) aldığı ücreti evi ve çocuklarına harcayan kadınlara aittir.

Göçten önce herhangi bir yerde çalışmadığını belirten % 77 oranında kadın ile göçten sonra alınan ücretin kullanımı ile ilgili olarak “çalışmıyorum” cevabını veren % 77 oranın aynı olduğunu belirtmek gerekir. Bu sonuçlara göre Diyarbakır'a göç, kadının çalışması veya herhangi bir işi yaparak ücret kazanmaya yönelik olmadığı söylenebilir. Çünkü her iki durumda da (göç öncesi ve sonrası) çalışmayan kadın oranı aynı kalmıştır.

Göçten önce ve sonra kadınlar sahip olduğu parayı babasına veya abisine kendi rızası ile verme durumunun (% 2,8) aynı kaldığı görülmektedir. Ancak göçten önce “babam abim alırdı” cevabını veren % 5,6 oranındaki kadın, göçten sonra % 0,9 gibi bir orana düşmüştür. Bu durumda kente göç ile birlikte kadının babasına veya abisine kendi rızası olmadan parasını verme durumunun değiştiğini, bireysel üstünlük kazandığını ve parasını koruduğunu söylemek mümkündür. Hem göçten,

nce hem de göçten sonra kadınların eşine para vermediği ya da eşinin kadından para almadığı da görülmektedir.

Tablo 8. Göç Ve Sağlık Güvencesi

N=108		Sayı	%
Diyarbakır'a Yerleşmeden Önce Hangi Sağlık Güvencesinden Yararlanıyordunuz?	Yeşil Kart	18	16,7
	Emekli Sandığı	6	5,6
	SSK	20	18,5
	BAG-KUR	15	13,9
	Sağlık Güvencem Yoktu	49	45,4
Diyarbakır'a Yerleştikten Sonra Sağlık Güvence Durumu	Önce Yeşil Kart-Şimdi GSS	29	26,9
	Emekli Sandığı	6	5,6
	SSK	49	45,4
	BAG-KUR	21	19,4
	GSS	1	0,9
	Sağlık Güvencem Yok	2	1,9
Diyarbakır'a Yerleşmeden Önceki Yerleşim Yeri Herhangi Bir Sağlık Kuruluşu Var mıydı? Hangi Durumlarda Gidebilirdiniz?	Evet Vardı. Rahatsızlık Hissettiğim Durumlarda Giderdim	51	47,2
	Evet Vardı. Ama Yaşadığım Yerde Kadınların Sağlık Kuruluşlarına Gitmeleri Hoş Karşılanmazdı Evde Geçştirirdim	8	7,4
	Hayır Yoktu. Hastalığım/Rahatsızlığım Kendiliğinden Geçmesini Beklerdim	7	6,5
	Hayır Yoktu. Rahatsızlığım/ Hastalığım İçin Yakın Bir Sağlık Kuruluşuna Giderdim	38	35,2
	Evet Vardı. Türkçe Bilmediğim İçin Gidemiyordum, Çekiniyordum	0	0,0
	Hayır Yoktu. Yaşadığımız Yer Dışında Her Hangi Bir Sağlık Kuruluşuna Gitmek İçin Yeterli Maddi İmkân Ve Ulaşım Araçlarına Sahip Değildik, Bu Nedenle Gidemiyorduk	4	3,7
Diyarbakır'a Yerleştikten Sonra Sağlık Kuruluşlarına Gidebilme Durumu	Hiç Gitmem, Çünkü Ağır Bir Rahatsızlık Hissetmedim Bugüne Kadar	6	5,6
	Hiç Gitmem, Çünkü Kadınların /Genç Kızların Sağlık Kuruluşlarına Gitmeleri Ailede Ve Yaşadığım Mahallede Dedikoduya Neden Oluyor	0	0,0
	Rahatsızlık Hissettiğimde Eşim, Babam, Abim Vb. Gibi Erkek Akrabalarımınla Gidebilirim	23	21,3
	Rahatsızlık Hissettiğimde Her Zaman Gidebiliyorum, Her Hangi Bir Sıkıntı Hissetmem	70	64,8
	Çok Acil Durumlarda Ancak Aileden Biriyle Birlikte Gidebilirim	4	3,7
	Rahatsızlık Hissettiğimde Türkçe Konuşabilen Biriyle Her Zaman Giderim	5	4,6

Tablo 8'e göre, Diyarbakır'a yerleşmeden önce yeşil karttan faydalanmış olan 18 (%16,7) kadın, emekli sandığından faydalanmış olan 6 (%5,6) kadın, SSK'dan faydalanmış olan 20 (%18,5) kadın, BAĞ-KUR'dan faydalanmış olan 15 (%13,9) kadın, sağlık güvencesi olmayan 49 (%45,4) kadın vardır.

Diyarbakır'a yerleştikten sonra önce yeşil kart, şimdi GSS'den faydalanan 29 (%26,9) kadın, emekli sandığından faydalanan 6 (%5,6) kadın, SSK'dan faydalanan 49 (%45,4) kadın, BAĞ-KUR'dan faydalanan 21 (%19,4) kadın, sağlık güvencesi olmayan 2 (%1,9) kadın vardır.

Görüldüğü gibi, Diyarbakır'a yerleştikten sonra kadınların sosyal güvenceye sahip olma oranları artmaktadır. Örneğin, göçten önce % 45.4 oranında kadın sosyal güvencesi yokken bu oran kentte yaklaşık % 2'ye inmektedir. Bu durum kadınların kente evlenmek amacıyla yerleştiği ve daha çok eşinin sosyal güvencesinden faydalandığını gösterir. Ayrıca kadınların % 45.4'ü kentte SSK'dan yararlanmaktadır ki, bu da küçümsenecek bir oran değildir. Göçten önce ve sonra emekli sandığı oranı aynı kalırken, göçten önce % 16,7 yeşilkart iken göçten sonra % 26,9'u yeşilkarttan GSS'e geçiş ile (Genel Sağlık Sigortası) GSS'den faydalandığı görülmektedir. Bu oran da yine kente göç ile birlikte yükseldiği söylenebilir. Göç eden kadınlarda sosyal güvenceye sahip olma bilinci kentleşme sürecinde gelişen bir durumdur.

Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim yerinde herhangi bir sağlık kuruluşu olan ve rahatsızlık hissettiği durumlarda gitmiş olan 51 (%47,2) kadın, yaşadığı yerde kadınların sağlık kuruluşlarına gitmeleri hoş karşılanmadığından evde geçiştirmiş olan 8 (%7,4) kadın, yaşadığı yerleşimde yerinde sağlık kuruluşu olmadığından, hastalığı/rahatsızlığını kendiliğinden geçmesini beklemiş olan 7 (%6,5) kadın, yaşadığı yerleşim yerinde sağlık kuruluşu olmadığından, rahatsızlığı/hastalığı için yakın bir sağlık kuruluşuna gitmiş olan 38 (%35,2) kadın, yaşadığı yer dışında herhangi bir sağlık kuruluşuna gitmek için yeterli maddi imkân ve ulaşım araçlarına sahip olmadıkları için gidememiş olan 4 (%3,7) kadın vardır. Sağlık kuruluşundan yararlanma konusunda dil sorunu yaşanmadığı görülmektedir. Kadınların yaklaşık yarısı (% 47.2) sağlık kuruluşundan yararlandığını ve göçten

önce yaşadığı yerde sağlık kurumu olduğunu belirtirken, azımsanmayacak bir oran (% 35) herhangi bir sağlık kuruluşunun olmadığını belirtmektedir.

Diyarbakır'a yerleştikten sonra hastane, sağlık ocağı, klinik gibi sağlık kuruluşlarına bugüne kadar ağır bir rahatsızlık hissetmediği için hiç gitmeyen 6 (%5,6) kadın, rahatsızlık hissettiğinde eşi, babası, abisi, vb. erkek akrabaları ile gidebilen 23 (%21,3) kadın, rahatsızlık hissettiğinde her zaman gidebilen, herhangi bir sıkıntı hissetmeyen 70 (%64,8) kadın, çok acil durumlarda ancak aileden biriyle birlikte gidebilen 4 (%3,7) kadın, rahatsızlık hissettiğinde Türkçe konuşabilen biriyle her zaman giden 5 (%4,6) kadın vardır. Kente göçten sonra sağlık kurumlarına toplumsal cinsiyet kısıtlamaları nedeniyle gitmeme gibi bir durum söz konusu olmadığı görülmektedir.

Göçten önceki süreçte “Türkçe bilmediğim için gidemiyordum, çekiniyordum” cevabını veren kadın oranı (% 0,0) ile göçten sonra “rahatsızlık hissettiğimde Türkçe konuşabilen biriyle her zaman giderim” cevabını veren % 4,6 oranında kadın olduğu görülmektedir. Göçten önce kadınların rahatsızlıklarını ifade edebilecek düzeyde Türkçe bildiklerini ve Türkçeyi kentte öğrenmedikleri görülmektedir. Ancak, göçten sonraki süreçte “rahatsızlık hissettiğimde eşim, babam, abim vb. gibi erkek akrabalarımla gidebilirim” cevabını veren % 21,3 oranındaki kadın olduğu görülmektedir. Buna göre kadınların göçten önce sağlık kuruluşlarını kullanmalarına yönelik, sahip olduğu özgüven veya bireysel özgürlük kente göç ile birlikte sınırlandırılmış olduğu söylenebilir.

Tablo 9. Evlilik Kararı Ve Başlık Parasına İlişkin Durum

N=108		Sayı	%
Ailede Evlilik Yaşına Gelmiş Kadın/Genç Kızların Evlilik Kararını Onaylama Ya Da Son Sözü Kim Söyler?	Her Zaman Evlenecek Kadın/Genç Kızın Rızası Dışında Erkekler Tarafından Onaylanır (Dede, Baba, Amca, Abi, Dayı)	28	25,9
	Her Zaman Evlenecek Kadın/Genç Kızın Rızası Alınarak Erkekler Tarafından Onaylanır (Dede, Baba, Amca, Abi, Dayı)	59	54,6
	Diyarbakır'a Yerleşmeden Önce Evlenecek Kadın/Genç Kızın Rızası Dışında Erkekler Tarafından Onaylanır (Dede, Baba, Amca, Dayı, Abi)	4	3,7
	Diyarbakır'a Yerleştikten Sonra Evlenecek Kadın/Genç Kız Rızası Alınarak Erkekler Tarafından Onaylanır (Dede, Baba, Amca, Dayı, Abi)	11	10,2
	Diyarbakır'a Yerleştikten Sonra Sadece Evlenecek Kadın/Genç Kızın Rızasına Bağlı Olarak Onaylanır	6	5,6
Ailede Evlilik Yaşına Gelmiş Kadın/Genç Kızlar İçin Başlık Parası Alınır Mı?	Her Zaman Alınır	30	27,8
	Hiçbir Zaman Alınmaz	64	59,3
	Diyarbakır'a Yerleştikten Sonra Alınmamaya Başlandı	7	6,5
	Her Zaman Olmasa Da Alınır	7	6,5

Tablo 9'a göre; ailede evlilik yaşına gelmiş kadın/genç kızların evlilik kararı ile ilgili konulara, her zaman evlenecek kadın/genç kızın rızası dışında erkekler tarafından onaylanır diyen 28 (%25,9) kadın, her zaman evlenecek kadın/genç kızın rızası alınarak erkekler tarafından onaylanır diyen 59 (%54,6) kadın, Diyarbakır'a yerleşmeden önce evlenecek kadın/genç kızın rızası dışında erkekler tarafından onaylanırdı diyen 4 (%3,7) kadın, Diyarbakır'a yerleştikten sonra evlenecek kadın/genç kızın rızası alınarak erkekler tarafından onaylanır diyen 11 (%10,2) kadın, Diyarbakır'a yerleştikten sonra sadece evlenecek kadın/genç kızın rızasına bağlı olarak onaylanır diyen 6 (%5,6) kadın vardır. Tablodan da görüldüğü gibi, % 54.6 gibi yüksek bir oran evlilik kararının erkeler tarafından alındığını belirtmekle birlikte, yine de evlenecek kadının da onay vermesine bağlı olduğunu söylemek mümkündür. Bu değişim, bölgenin geleneksel yapısı dikkate alındığında önemli bir değişim olarak yorumlanabilir. Diğer taraftan, yaklaşık % 26'lık bir oran evlenecek kadınların hiç söz hakkı olmadığı görülmektedir, bu da küçümsemeyecek bir orandır. Kente göçün de kadınların onayının alınmasına olumlu katkıda bulunduğu görülmektedir.

Ailede evlilik yaşına gelmiş kadın/genç kızlar için başlık parası her zaman alınır diyen 30 (%27,8) kadın, hiçbir zaman alınmaz diyen 64 (%59,3) kadın, Diyarbakır'a yerleştikten sonra alınmamaya başlandı diyen 7 (%6,5) kadın, her zaman olmasa da alınır diyen 7 (%6,5) kadın vardır. Bu duruma göre, başlık parası geleneğinin çok yaygın olmasa da hala varlığını koruduğu görülmektedir. “Her zaman alınır” diyen % 27,8 oranındaki kadın ile “her zaman olmasa da alınır” diyen % 6,5 oranında kadının verdiği cevaplar başlık parası gerçeğinin devam ettiğinin kanıtıdır.

Tablo 10. Evde Üretim ve Mikro Kredi

N=108		Sayı	%
Ev Ekonomisine Katkı Sağlamak Amacıyla Evde Ürettiğiniz Her Hangi Bir Faaliyetiniz Var Mı?	Evet. Her Zaman Var; Salça, Turşu, Ekmek Pişirme, Sebze Yetiştirme Ve Kurutma Yapar, Satarım	16	14,8
	Diyarbakır'a Yerleşmeden Önce Salça, Turşu, Ekmek Pişirme, Sebze Yetiştirme Ve Kurutma Yapar Satarım	4	3,7
	Hayır. Hiçbir Zaman Evde Ürettiğim Her Hangi Bir Faaliyetim Olmadı	69	63,9
	Evde Yaptığım; Nakış, Dantel, Kazak Vb. Satarım	19	17,6
Diyarbakır'a Yerleştikten Sonra Ev Ekonomisine Katkı Sağlamak Amacıyla Mikro Kredi Aldınız Mı? İşinize Devam Ediyor Musunuz?	Hayır. Hiçbir Zaman Düşünmedim, Çünkü Kendime Güvenmiyorum	34	31,5
	Almak İstedim Ama Ailem (Babam, Eşim, Amcam, Abim, Vd.) İzin Vermez	14	13,0
	Almak İstedim Ama Boş Zamanım Yok (Çocuklar, Ev İş, Vs.)	20	18,5
	Aldım Ama Başarılı Olamadım	4	3,7
	Aldım, Çok Memnunum, İşimi Geliştirdim Devam Ediyorum	0	0,0
	Hiçbir Zaman Almayı Düşünmedim	36	33,3

Tablo 10'a göre, evde her zaman salça, turşu, ekmek yaparak, sebze yetiştirerek ve kurutma yapıp satarak ev ekonomisine katkı sağlayan 16 (%14,8) kadın, Diyarbakır'a yerleşmeden önce salça, turşu, ekmek yaparak, sebze yetiştirerek ve kurutma yapıp satarak ev ekonomisine katkı sağlamış olan 4 (%3,7) kadın, hiçbir zaman evde ürettiği herhangi bir faaliyeti olmayan ve ev ekonomisine katkı sağlamayan 69 (%63,9) kadın, yaptığı, nakış, dantel, kazak vb. ürünleri satarak ev ekonomisine katkı sağlayan 19 (%17,6) kadın vardır. Ev merkezli üretim faaliyeti olmayan kadınlar, yaklaşık % 70 oranında iken, % 35'i evde üretilebilen ürünleri sattığını belirtmektedir. Bu duruma göre Diyarbakır'a göç eden kadınların büyük bir oranında üretme bilincinin oluşmadığını ve tüketici konumunda olduğunu belirtmek gerekir.

Diyarbakır'a yerleştikten sonra ev ekonomisine katkı sağlamak amacıyla mikro kredi almamış ve kendine güvenmediğinden almayı hiçbir zaman düşünmeyen 34 (%31,5) kadın, almak istemiş ama ailesinden dolayı alamayan 14 (%13,0) kadın, almak istemiş ama boş zamanı olmadığından alamayan 20 (%18,5) kadın, almış ama başarılı olamayan 4 (%3,7) kadın, hiçbir zaman almayı düşünmeyen 36 (%33,3) kadın vardır. Mikro kredi alarak girişimci olma konusunda kadınların % 70'inin böyle bir niyetinin olmadığını söylerken, sadece 4 kadın almış ve başarısız olmuşlardır. Bu durum, kadınların kentte de ev merkezli bir yaşam sürmeye devam ettiklerini, ev dışında üretim ilişkileri içinde bulunmadıklarına işaret etmektedir. Ayrıca, mikro kredi almayı "hiçbir zaman düşünmedim, çünkü kendime güvenmiyorum" ve "hiçbir zaman almayı düşünmedim" cevaplarını veren toplam kadın oranı % 64,8 olduğu görülmektedir. Bu durum yine kadınlarda üretebilme alışkanlığı oluşmadığını gösterir. Çünkü mikro kredi ile ilgili "almak istedim ancak ailem (babam, eşim, amcam, abim) izin vermedi cevabını veren kadın oranı ile düşünmedim kendime güvenmiyorum gibi cevaplarla kıyaslandığında kadınların daha çok bireysel engellerden kaynaklı üretim yapamadıkları görülmektedir. Her ne kadar kadının yaşadığı ailede söz sahibi erkeklerin varlığı kadınların girişimci olmaları yönünde engel olsa da tablodaki sonuçlara bakıldığında kadının üretici olmak için ciddi bir çaba göstermediğini belirtmek gerekir.

4.2. YAŞA GÖRE KARŞILAŞTIRMALAR

Bu bölümde kadınların yaşlarına göre Diyarbakır'a yerleşmeden önce herhangi bir yerde çalışma durumları, kadın/genç kızların ev dışında herhangi bir yerde çalışmalarına ilişkin tutumlar, yaşadığı yerde okul olma durumu, okuma-yazma eğitimini Diyarbakır'da başlama durumu, ailesinde okula giden, eğitim gören kadın/genç kızların olma durumu, Diyarbakır'a yerleşmeden önceli yerleşim yerine dönmek isteme ve Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteme durumlarının karşılaştırılması yapılmış olup sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 11. Yaşa Göre Karşılaştırma

		Yaş				Toplam		χ^2	p
		40 Yaş Altı		40 Yaş ve Üzeri					
		n	%	n	%	n	%		
Diyarbakır’a Ne Zaman Yerleştiniz?	1990 Öncesi	3	5,5	18	34,0	21	19,4	38,767	0,00*
	1990-1995	9	16,4	23	43,4	32	29,6		
	1996-2000	8	14,5	5	9,4	13	12,0		
	2001-2005	10	18,2	5	9,4	15	13,9		
	2006 ve Sonrası	25	45,5	2	3,8	27	25,0		
	Toplam	55	50,9	53	49,1	108	100,0		
Diyarbakır’a Yerleşmeden Önce Herhangi Bir Yerde Çalışıyor Muydunuz?	Evet	14	25,5	6	11,3	20	18,5	7,010	0,03*
	Hayır	33	60,0	44	83,0	77	71,3		
	Mevsimlik	8	14,5	3	5,7	11	10,2		
	Toplam	55	50,9	53	49,1	108	100,0		
Diyarbakır’a Yerleşmeden Önce Kadın/Genç Kızların Ev Dışında Herhangi Bir Yerde Çalışmalarına Nasıl Bakılırdı?	Hoş Karşılanmazdı Ve Çalışmaya İzin Verilmezdi	28	50,9	37	69,8	65	60,2	Ki-Kare Yapılamadı	-
	Olumlu Bakılırdı	20	36,4	13	24,5	33	30,6		
	Hoş Karşılanmasa Da Gitmek Zorunda Kalınıyordu	7	12,7	3	5,7	10	9,3		
	Toplam	55	50,9	53	49,1	108	100,0		
Diyarbakır’a Yerleşmeden Önce Yaşadığınız Yerde Okul Var Mıydı?	Evet	46	83,6	40	75,5	86	79,6	0,663	0,42
	Hayır	9	16,4	13	24,5	22	20,4		
	Toplam	55	50,9	53	49,1	108	100,0		
Okuma-Yazma Eğitimine Diyarbakır’da Mı Başladınız?	Evet	7	12,7	11	20,8	18	16,7	0,741	0,39
	Hayır	48	87,3	42	79,2	90	83,3		
	Toplam	55	50,9	53	49,1	108	100,0		
Ailenizde Okula Giden, Eğitim Gören Kadın/Genç Kız Var Mı?	Evet	35	63,6	44	83,0	79	73,1	9,058	0,01*
	Hayır	13	23,6	2	3,8	15	13,9		
	Ailedeki Her Kadın/Genç Kız Zorunlu Eğitimi Tamamladı	7	12,7	7	13,2	14	13,0		
	Toplam	55	50,9	53	49,1	108	100,0		
Diyarbakır’a Yerleşmeden Önceki Yerleşim Yerinize Dönmek İster Misiniz?	Evet	13	23,6	11	20,8	24	22,2	0,017	0,90
	Hayır	42	76,4	42	79,2	84	77,8		
	Toplam	55	50,9	53	49,1	108	100,0		
Diyarbakır’dan Daha Farklı Bir Şehre Gitmek İster Misiniz?	Evet	18	32,7	19	35,8	37	34,3	0,019	0,89
	Hayır	37	67,3	34	64,2	71	65,7		
	Toplam	55	50,9	53	49,1	108	100,0		

*p<0,05:

İlişki

Var

Tablo 11'e göre 40 yaş altında olan 55 (%50,9) kadın arasından; Diyarbakır'a 1990 öncesi yerleşen 3 (%5,5) kadın, 1990-1995 yılları arasında yerleşen 9 (%16,4) kadın, 1996-2000 yılları arasında yerleşen 8 (%14,5) kadın, 2001-2005 yılları arasında yerleşen 10 (%18,2) kadın, 2006 yılından sonra yerleşen 25 (%45,5) kadın vardır. 40 yaş ve üstünde olan 53 (%49,1) kadın arasından; Diyarbakır'a 1990 öncesi yerleşen 18 (%34,0) kadın, 1990-1995 yılları arasında yerleşen 23 (%43,4) kadın, 1996-2000 yılları arasında yerleşen 5 (%9,4) kadın, 2001-2005 yılları arasında yerleşen 5 (%9,4) kadın, 2006 ve sonrasında yerleşen 2 (%3,8) kadın vardır. Yapılan test sonucuna göre kadınların yaşları ile Diyarbakır'a yerleşme zamanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir ($p<0,05$). Bu duruma göre 40 yaş ve üzeri kadın Diyarbakır'a göçün en yoğun yaşandığı 1990-1995 yılları arasında göç ettiği görülmektedir. 40 yaş altı kadının en yoğun göç ettiği dönem ise 2006 ve sonrasındaki süreçtir.

40 yaş altında olan 55 (%50,9) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önce herhangi bir yerde çalışan 14 (%25,5) kadın, çalışmayan 33 (%60,0) kadın, mevsimlik çalışan 8 (%14,5) kadın vardır. 40 yaş ve üstünde olan 53 (%49,1) kadın arasından; çalışan 6 (%11,3) kadın, çalışmayan 44 (%83,0) kadın, mevsimlik çalışan 3 (%5,7) kadın vardır. Yapılan test sonucuna göre kadınların yaşları ile Diyarbakır'a yerleşmeden önceki çalışma durumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir ($p<0,05$). % 83,0 oranında 40 yaş üzeri kadının, % 60,0 40 yaş altı kadının göçten önce herhangi bir yerde çalışmadığı tespit edilmiştir. Bu duruma göre göçten önce kadınların büyük bir oranı çalışmadığı söylenebilir.

40 yaş altında olan 55 (%50,9) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önce kadın/genç kızların ev dışında herhangi bir yerde çalışmaları hoş karşılanmazdı ve çalışmaya izin verilmezdi diyen 28 (%50,9) kadın, olumlu bakılırdı diyen 20 (%36,4) kadın, hoş karşılanmasa da gitmek zorunda kalınırdı diyen 7 (%12,7) kadın vardır. 40 yaş ve üstünde olan 53 (%49,1) kadın arasından; kadın/genç kızların ev dışında herhangi bir yerde çalışmaları hoş karşılanmazdı ve çalışmaya izin verilmezdi diyen 37 (%69,8) kadın, olumlu bakılırdı diyen 13 (%24,5) kadın, hoş karşılanmasa da gitmek zorunda kalınırdı diyen 3 (%5,7) kadın vardır. Bu duruma göre hem 40 yaş altı, hem de 40 yaş üstü kadının (% 60,2) gibi bir oranla

çalışılmasına izin verilmediği görülmektedir. Buna rağmen yine her iki yaş sınırının da % 30,6 gibi bir oranla çalışılmasına olumlu bakıldığı azımsanacak bir değer olmadığını belirtmek gerekir.

40 yaş altında olan 55 (%50,9) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önce yaşadığı yerde okul olan 46 (%83,6) kadın, okul olmayan 9 (%16,4) kadın vardır. 40 yaş ve üstünde olan 53 (%49,1) kadın arasından; yaşadığı yerde okul olan 40 (%75,5) kadın, okul olmayan 13 (%24,5) kadın vardır. Yapılan test sonucuna göre kadınların yaşları ile Diyarbakır'a yerleşmeden önce yaşadığı yerde okul olma durumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı gözlenmiştir ($p>0,05$). Buna göre Diyarbakır'a göç eden kadınların göçten önce yaşadıkları yerde okul olduğu görülmektedir.

40 yaş altında olan 55 (%50,9) kadın arasından; okuma-yazma eğitimine Diyarbakır'da başlayan 7 (%12,7) kadın, Diyarbakır'da başlamayan 48 (%87,3) kadın vardır. 40 yaş ve üstünde olan 53 (%49,1) kadın arasından; okuma-yazma eğitimine Diyarbakır'da başlayan 11 (%20,8) kadın, Diyarbakır'da başlamayan 42 (%79,2) kadın vardır. Yapılan test sonucuna göre kadınların yaşları ile okuma-yazma eğitimine Diyarbakır'da başlama durumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı gözlenmiştir ($p>0,05$). Göç öncesi süreçte kadınların yaşadığı yerde okulun varlığı her iki yaş sınırında (40 yaş altı, 40 yaş ve üzeri) % 79,6 sonucundan hareketle kadınların büyük bir oranı okuma yazma eğitimlerini Diyarbakır'a yerleşmeden önce tamamladığı söylenebilir.

40 yaş altında olan 55 (%50,9) kadın arasından; ailesindeki kadın/genç kızlardan okula giden, eğitim gören 35 (%63,6) kadın, okula gitmeyen, eğitim görmeyen 13 (%23,6) kadın, ailesindeki her kadın/genç kız sorunlu eğitimi tamamlamış olan 7 (%12,7) kadın vardır. 40 yaş ve üstünde olan 53 (%49,1) kadın arasından; ailesindeki kadın/genç kızlardan okula giden, eğitim gören 44 (%83,0) kadın, okula gitmeyen, eğitim görmeyen 2 (%3,8) kadın, ailesindeki her kadın/genç kız sorunlu eğitimi tamamlamış olan 7 (%13,2) kadın vardır. Yapılan test sonucuna göre kadınların yaşları ile ailesindeki kadın/genç kızlardan okula gitme, eğitim görme durumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir ($p<0,05$).

40 yaş altında olan 55 (%50,9) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteyen 13 (%23,6) kadın, istemeyen 42 (%76,4) kadın vardır. 40 yaş ve üstünde olan 53 (%49,1) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteyen 11 (%20,8) kadın, istemeyen 42 (%79,2) kadın vardır. Yapılan test sonucuna göre kadınların yaşları ile Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteme durumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı gözlenmiştir ($p>0,05$).

40 yaş altında olan 55 (%50,9) kadın arasından; Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteyen 18 (%32,7) kadın, istemeyen 37 (%67,3) kadın vardır. 40 yaş ve üstünde olan 53 (%49,1) kadın arasından; Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteyen 19 (%35,8) kadın, istemeyen 34 (%64,2) kadın vardır. Yapılan test sonucuna göre kadınların yaşları ile Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteme durumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı gözlenmiştir ($p>0,05$).

Bu duruma göre % 76,2 oranında 40 yaş altı ve % 79,2 oranında 40 yaş ve üzeri kadının eski yerleşim yerine dönmek istemedikleri görülmektedir. Ancak, % 67,3 oranında 40 yaş altı ve % 64,2 oranında 40 yaş ve üzeri kadının da Diyarbakır'dan farklı bir kente gitmek istemedikleri görülmektedir. Bu anlamda Diyarbakır'a yerleşen kadınlar Diyarbakır kent yaşamından memnun oldukları söylenebilir.

4.3. MEDENİ DURUMA GÖRE KARŞILAŞTIRMA

Bu bölümde kadınların medeni durumlarına göre Diyarbakır'a yerleşmeden önce herhangi bir yerde çalışma durumları, kadın/genç kızların ev dışında herhangi bir yerde çalışmalarına ilişkin tutumlar, yaşadığı yerde okul olma durumu, okuma-yazma eğitimini Diyarbakır'da başlama durumu, ailesinde okula giden, eğitim gören kadın/genç kızların olma durumu, Diyarbakır'a yerleşmeden önceli yerleşim yerine dönmek isteme ve Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteme durumlarının karşılaştırılması yapılmış olup sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 12. Medeni Durumuna Göre Karşılaştırma

		Yaş				Toplam		χ^2	p
		40 Yaş Altı		40 Yaş ve Üzeri					
		n	%	n	%	n	%		
Diyarbakır’a Ne Zaman Yerleştiniz?	1990 Öncesi	3	5,5	18	34,0	21	19,4	38,767	0,00*
	1990-1995	9	16,4	23	43,4	32	29,6		
	1995-2000	8	14,5	5	9,4	13	12,0		
	2000-2005	10	18,2	5	9,4	15	13,9		
	2005 Sonrası	25	45,5	2	3,8	27	25,0		
	Toplam	55	50,9	53	49,1	108	100,0		
Diyarbakır’a Yerleşmeden Önce Herhangi Bir Yerde Çalışıyor Muydunuz?	Evet	14	25,5	6	11,3	20	18,5	7,010	0,03*
	Hayır	33	60,0	44	83,0	77	71,3		
	Mevsimlik	8	14,5	3	5,7	11	10,2		
	Toplam	55	50,9	53	49,1	108	100,0		
Diyarbakır’a Yerleşmeden Önce Kadın/Genç Kızların Ev Dışında Herhangi Bir Yerde Çalışmalarına Nasıl Bakılırdı?	Hoş Karşılanmazdı Ve Çalışmaya İzin Verilmezdi	28	50,9	37	69,8	65	60,2	Ki-Kare Yapılamadı	-
	Olumlu Bakılırdı	20	36,4	13	24,5	33	30,6		
	Hoş Karşılanmasa Da Gitmek Zorunda Kalınıyordu	7	12,7	3	5,7	10	9,3		
	Toplam	55	50,9	53	49,1	108	100,0		
Diyarbakır’a Yerleşmeden Önce Yaşadığınız Yerde Okul Var Mıydı?	Evet	46	83,6	40	75,5	86	79,6	0,663	0,42
	Hayır	9	16,4	13	24,5	22	20,4		
	Toplam	55	50,9	53	49,1	108	100,0		
Okuma-Yazma Eğitimine Diyarbakır’da Mı Başladınız?	Evet	7	12,7	11	20,8	18	16,7	0,741	0,39
	Hayır	48	87,3	42	79,2	90	83,3		
	Toplam	55	50,9	53	49,1	108	100,0		
Ailenizde Okula Giden, Eğitim Gören Kadın/Genç Kız Var Mı?	Evet	35	63,6	44	83,0	79	73,1	9,058	0,01*
	Hayır	13	23,6	2	3,8	15	13,9		
	Ailedeki Her Kadın/Genç Kız Zorunlu Eğitimi Tamamladı	7	12,7	7	13,2	14	13,0		
	Toplam	55	50,9	53	49,1	108	100,0		
Diyarbakır’a Yerleşmeden Önceki Yerleşim Yerinize Dönmek İster Misiniz?	Evet	13	23,6	11	20,8	24	22,2	0,017	0,90
	Hayır	42	76,4	42	79,2	84	77,8		
	Toplam	55	50,9	53	49,1	108	100,0		
Diyarbakır’dan Daha Farklı Bir Şehre Gitmek İster Misiniz?	Evet	18	32,7	19	35,8	37	34,3	0,019	0,89
	Hayır	37	67,3	34	64,2	71	65,7		
	Toplam	55	50,9	53	49,1	108	100,0		

*p<0,05: İlişki Var

Tablo 12'e göre, evli olan 93 (%86,1) kadın arasından; Diyarbakır'a 1990 öncesi yerleşen 18 (%19,4) kadın, 1990-1995 yılları arasında yerleşen 27 (%29,0) kadın, 1996-2000 yılları arasında yerleşen 11 (%11,8) kadın, 2001-2005 yılları arasında yerleşen 12 (%12,9) kadın, 2006 ve sonrasında yerleşen 25 (%26,9) kadın olduğu görülmektedir. Bekâr olan 15 (%13,9) kadın arasından; Diyarbakır'a 1990 öncesi yerleşen 3 (%20,0) kadın, 1990-1995 yılları arasında yerleşen 5 (%33,3) kadın, 1996-2000 yılları arasında yerleşen 2 (%13,3) kadın, 2001-2005 yılları arasında yerleşen 3 (%20,0) kadın, 2006 ve sonrasında yerleşen 2 (%13,3) kadın olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre evli (% 29,0) ve bekar (% 33,3) kadınların en yoğun göç ettikleri süreç 1990-1995 yılları arasındadır. Ancak, yıllara göre evli-bekar göç dağılımına bakıldığında evli kadın göç oranının (% 86,1) bekar kadın göçü oranından (% 13,9) fazla olduğu sonucu çıkmıştır.

Evli olan 93 (%86,1) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önce herhangi bir yerde çalışan 17 (%18,3) kadın, çalışmayan 67 (%72,0) kadın, mevsimlik çalışan 9 (%9,7) kadın vardır. Bekâr olan 15 (%13,9) kadın arasından; çalışan 3 (%20,0) kadın, çalışmayan 10 (%66,7) kadın, mevsimlik çalışan 2 (%13,3) kadın vardır. Bu sonuçlara göre göçten önce çalışan evli ve bekar kadın oranları arasında fazla bir farkın olmadığı ancak mevsimlik çalışma durumunda bekar kadın oranının fazla olduğu görülmektedir.

Evli olan 93 (%86,1) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önce kadın/genç kızların ev dışında herhangi bir yerde çalışmaları hoş karşılanmazdı ve çalışmaya izin verilmezdi diyen 59 (%63,4) kadın, olumlu bakılırdı diyen 28 (%30,1) kadın, hoş karşılanmasa da gitmek zorunda kalınırdı diyen 6 (%6,5) kadın vardır. Bekâr olan 15 (%13,9) kadın arasından; kadın/genç kızların ev dışında herhangi bir yerde çalışmaları hoş karşılanmazdı ve çalışmaya izin verilmezdi diyen 6 (% 40,0) kadın, olumlu bakılırdı diyen 5 (%33,3) kadın, hoş karşılanmasa da gitmek zorunda kalınırdı diyen 4 (%26,7) kadın vardır. Hem bekar kadın oranından (% 40,0), hem de evli kadın oranından (% 63,4) anlaşılabileceği gibi göçten önceki süreçlerde kadının çalışma durumunun hoş karşılanmadığı ve kadının çalışmasına

izin verilmediği görülmektedir. Ancak kadının çalışma durumuna olumlu bakılmasına yönelik olan hem bekar kadın, hem de evli kadın toplam oranlarına bakıldığında % 30,6 gibi bir oranın azımsanacak bir değer olmadığını belirtmek gerekir.

Evli olan 93 (%86,1) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önce yaşadığı yerde okul olan 72 (%77,4) kadın, okul olmayan 21 (%22,6) kadın vardır. Bekâr olan 15 (%13,9) kadın arasından; yaşadığı yerde okul olan 14 (%93,3) kadın, okul olmayan 1 (%6,7) kadın olduğu tespit edilmiştir. Yapılan test sonucuna göre kadınların medeni durumları ile Diyarbakır'a yerleşmeden önce yaşadığı yerde okul olma durumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı gözlenmiştir ($p>0,05$).

Evli olan 93 (%86,1) kadın arasından; okuma-yazma eğitimine Diyarbakır'da başlayan 14 (%15,1) kadın, Diyarbakır'da başlamayan 79 (%84,9) kadın vardır. Bekâr olan 15 (%13,9) kadın arasından; okuma-yazma eğitimine Diyarbakır'da başlayan 4 (%26,7) kadın, Diyarbakır'da başlamayan 11 (%73,3) kadın vardır. Yapılan test sonucuna göre kadınların medeni durumları ile okuma-yazma eğitimine Diyarbakır'da başlama durumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı gözlenmiştir ($p>0,05$). Bu sonuca göre göçten önce (% 79,6) kadınların eski yerleşim yerinde okulun olduğu ve kadınların büyük bir çoğunluğu (% 83,3) okuma yazma eğitimini göçten önceki süreçte tamamladığı görülmektedir. Evli kadınların % 84,9'u, bekar kadınların % 73,3'ü okuma yazma eğitimini Diyarbakır'a göç etmeden önce tamamladığı söylenebilir. Kısa mesafeli, köyden kente göç eden kadınların daha çok evlilik nedeniyle Diyarbakır'a göç ettiğini belirtmek (tablo 6) gerekir. Bu anlamda Diyarbakır'a evlilik amacıyla göç eden kadınların büyük bir çoğunluğu okuma yazma ya da eğitim ihtiyacı tamamlamış olduğu sonucuna varılabilir.

Evli olan 93 (%86,1) kadın arasından; ailesindeki kadın/genç kızlardan okula giden, eğitim gören 71 (%76,3) kadın, okula gitmeyen, eğitim görmeyen 13 (%14,0) kadın, ailesindeki her kadın/genç kız sorunlu eğitimi tamamlamış olan 9 (%9,7) kadın vardır. Bekâr olan 15 (%13,9) kadın arasından; ailesindeki kadın/genç kızlardan okula giden, eğitim gören 8 (%53,3) kadın, okula gitmeyen, eğitim

görmeyen 2 (%13,3) kadın, ailesindeki her kadın/genç kız zorunlu eğitimi tamamlamış olan 5 (%33,3) kadın olduğu tespit edilmiştir.

Evli olan 93 (%86,1) kadın arasından; gitmek istediği herhangi bir yere psikolojik baskı hissetmeden gitme durumuna, “hayır hiçbir zaman rahat değilim, istediğim yerlere izinsiz ve tek başıma gidemiyorum” diyen 18 (%19,4) kadın, “her zaman ailemden izin alarak belirlenen süre içerisinde gidebiliyorum” diyen 40 (%43,0) kadın, “Diyarbakır’ a yerleşmeden önce de izin almadan her yere gidebiliyordum” diyen 7 (%7,5) kadın, “Diyarbakır’a yerleştikten sonra zamanla artık istediğim her yere gidebiliyorum, kimseden izin almıyorum” diyen 28 (%30,1) kadın vardır. Bekâr olan 15 (%13,9) kadın arasından; gitmek istediği herhangi bir yere psikolojik baskı hissetmeden gitme durumuna, “hayır hiçbir zaman rahat değilim, istediğim yerlere izinsiz ve tek başıma gidemiyorum” diyen 2 (%13,3) kadın, “her zaman ailemden izin alarak belirlenen süre içerisinde gidebiliyorum” diyen 6 (%40,0) kadın, “Diyarbakır’a yerleştikten sonra zamanla artık istediğim her yere gidebiliyorum, kimseden izin almıyorum” diyen 7 (%46,7) kadın vardır. Görüldüğü gibi “her zaman ailemden izin alarak belirlenen süre içerisinde gidebiliyorum” cevabını veren % 43,0 oranında evli kadının, % 40,0 oranında bekar kadın olması durumu kadınların belli sınırlar içerisinde sosyal veya kamusal alandan faydalandığı söylenebilir. Ancak göçten sonra kimseden izin almadan istenilen yere gidebilme durumuyla ilgili olarak % 30,1 evli kadın, % 46,7 oranında bekar kadının göçten olumlu yönde etkilendikleri, bireysel anlamda güç kazandığı söylenebilir. Bu durum önemlidir ve kentleşme sürecinde kadının gelişimi ve kentleşme arasında olumlu ilişki vardır.

Evli olan 93 (%86,1) kadın arasından; Diyarbakır’a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteyen 17 (%18,3) kadın, istemeyen 76 (%81,7) kadın vardır. Bekâr olan 15 (%13,9) kadın arasından; Diyarbakır’a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteyen 7 (%46,7) kadın, istemeyen 8 (%53,3) kadın vardır. Yapılan test sonucuna göre kadınların medeni durumları ile Diyarbakır’a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteme durumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir ($p<0,05$).

Evli olan 93 (%86,1) kadın arasından; Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteyen 31 (%33,3) kadın, istemeyen 62 (%66,7) kadın vardır. Bekâr olan 15 (%13,9) kadın arasından; Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteyen 6 (%40,0) kadın, istemeyen 9 (%60,0) kadın vardır. Yapılan test sonucuna göre kadınların medeni durumları ile Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteme durumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı gözlenmiştir ($p>0,05$).

Evli ve bekar kadınların toplam oranına bakıldığında (% 77,8) kadınlar eski yerleşim yerine dönmek istememektedirler. Bu oran içerisinde (% 81,7) evli kadınların oranı daha yüksektir. Bu durum evli kadınların Diyarbakır kent yaşamından memnun olduğu, yerleşme sürecinden olumlu etkilendiği söylenebilir. Yine evli kadınların % 66,7, bekar kadınların 60,0 oranında Diyarbakır'dan farklı bir şehre gitmek istemediği görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığında Diyarbakır kent merkezi hem evli kadınlar üzerinde, hem de bekar kadın üzerinde olumlu etkileri olduğu söylenebilir.

4.4. EĞİTİM DURUMUNA GÖRE KARŞILAŞTIRMA

Bu bölümde kadınların eğitim durumlarına göre Diyarbakır'a yerleşmeden önce herhangi bir yerde çalışma durumları, kadın/genç kızların ev dışında herhangi bir yerde çalışmalarına ilişkin tutumlar, yaşadığı yerde okul olma durumu, okuma-yazma eğitimini Diyarbakır'da başlama durumu, ailesinde okula giden, eğitim gören kadın/genç kızların olma durumu, Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteme ve Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteme durumlarının karşılaştırılması yapılmış olup sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 13. Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırma

		Eğitim Durumu						Toplam		χ^2	p
		Okur-Yazar/Değil		İlkokul/Ortaokul		Lise/Yüksekokul/Üniversite					
		n	%	n	%	n	%	n	%		
Diyarbakır’a Ne Zaman Yerleştiniz?	1990 Öncesi	13	28,9	1	3,2	7	21,9	21	19,4	Ki-Kare Yapılamadı	-
	1990-1995	15	33,3	9	29,0	8	25,0	32	29,6		
	1996-2000	6	13,3	5	16,1	2	6,3	13	12,0		
	2001-2005	6	13,3	5	16,1	4	12,5	15	13,9		
	2006 ve Sonrası	5	11,1	11	35,5	11	34,4	27	25,0		
	Toplam	45	41,7	31	28,7	32	29,6	108	100,0		
Diyarbakır’a Yerleşmeden Önce Herhangi Bir Yerde Çalışıyor Muydunuz?	Evet	3	6,7	3	9,7	14	43,8	20	18,5	Ki-Kare Yapılamadı	-
	Hayır	34	75,6	25	80,6	18	56,3	77	71,3		
	Mevsimlik	8	17,8	3	9,7	0	0,0	11	10,2		
	Toplam	45	41,7	31	28,7	32	29,6	108	100,0		
Diyarbakır’a Yerleşmeden Önce Kadın/Genç Kızların Ev Dışında Herhangi Bir Yerde Çalışmalarına Nasıl Bakılırdı?	Hoş Karşılanmazdı Ve Çalışmaya İzin Verilmezdi	33	73,3	19	61,3	13	40,6	65	60,2	Ki-Kare Yapılamadı	-
	Olumlu Bakılırdı	7	15,6	8	25,8	18	56,3	33	30,6		
	Hoş Karşılanmasa Da Gitmek Zorunda Kalınıyordu	5	11,1	4	12,9	1	3,1	10	9,3		
	Toplam	45	41,7	31	28,7	32	29,6	108	100,0		
Diyarbakır’a Yerleşmeden Önce Yaşadığınız Yerde Okul Var Mıydı?	Evet	28	62,2	29	93,5	29	90,6	86	79,6	14,494	0,00*
	Hayır	17	37,8	2	6,5	3	9,4	22	20,4		
	Toplam	45	41,7	31	28,7	32	29,6	108	100,0		
Okuma-Yazma Eğitimine Diyarbakır’da Mı Başladınız?	Evet	9	20,0	4	12,9	5	15,6	18	16,7	0,701	0,70
	Hayır	36	80,0	27	87,1	27	84,4	90	83,3		
	Toplam	45	41,7	31	28,7	32	29,6	108	100,0		
Ailenizde Okula Giden, Eğitim Gören Kadın/Genç Kız Var Mı?	Evet	34	75,6	22	71,0	23	71,9	79	73,1	Ki-Kare Yapılamadı	-
	Hayır	5	11,1	7	22,6	3	9,4	15	13,9		
	Ailedeki Her Kadın/Genç Kız Zorunlu Eğitimi Tamamladı	6	13,3	2	6,5	6	18,8	14	13,0		
	Toplam	45	41,7	31	28,7	32	29,6	108	100,0		
Diyarbakır’a Yerleşmeden Önceki Yerleşim Yerinize Dönmek İster Misiniz?	Evet	10	22,2	5	16,1	9	28,1	24	22,2	1,311	0,52
	Hayır	35	77,8	26	83,9	23	71,9	84	77,8		
	Toplam	45	41,7	31	28,7	32	29,6	108	100,0		
Diyarbakır’dan Daha Farklı Bir Şehre Gitmek İster Misiniz?	Evet	10	22,2	14	45,2	13	40,6	37	34,3	5,107	0,08
	Hayır	35	77,8	17	54,8	19	59,4	71	65,7		
	Toplam	45	41,7	31	28,7	32	29,6	108	100,0		

*p<0,05:

İlişki

Var

Tablo 13'e göre, okur-yazar olan ve olmayan 45 (%41,7) kadın arasından; Diyarbakır'a 1990 öncesi yerleşen 13 (%28,9) kadın, 1990-1995 yılları arasında yerleşen 15 (%33,3) kadın, 1995-2000 yılları arasında yerleşen 6 (%13,3) kadın, 2001-2005 yılları arasında yerleşen 6 (%13,3) kadın, 2006 ve sonrasında yerleşen 5 (%11,1) kadın vardır. İlkokul/ortaokul mezunu olan 31 (%28,7) kadın arasından; Diyarbakır'a 1990 öncesi yerleşen 1 (%3,2) kadın, 1990-1995 yılları arasında yerleşen 9 (%29,0) kadın, 1996-2000 yılları arasında yerleşen 5 (%16,1) kadın, 2001-2005 yılları arasında yerleşen 5 (%16,1) kadın, 2006 ve sonrasında yerleşen 11 (%35,5) kadın olduğu görülmektedir. Lise/yüksekokul/üniversite mezunu olan 32 (%29,6) kadın arasından; Diyarbakır'a 1990 öncesi yerleşen 7 (%21,9) kadın, 1990-1995 yılları arasında yerleşen 8 (%25,0) kadın, 1996-2000 yılları arasında yerleşen 2 (%6,3) kadın, 2001-2005 yılları arasında yerleşen 4 (%12,5) kadın, 2006 ve sonrasında yerleşen 11 (%34,4) kadın vardır. 1990 öncesi göç eden kadınların yüksek oranda okur-yazar olmayan (% 28,9) ve üniversite mezunu (% 21,9) kadın olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesinin her aşamasının en yüksek olduğu 1990-1995 arası yıllardır. 1996-2000 yılları arasında en düşük oran (% 6,3) üniversite mezunu kadın olduğu ve bu oranın (% 12,5) 2001-2005 yılları arasında tekrar yükseldiği görülmektedir. İlerleyen yıllar içerisinde eğitim seviyesi yüksek kadınların göç ettiği söylenebilir. 1995-2005 yılları arasında göç eden okur-yazar olmayan kadın oranı (%13,3) ve ilkokul/ortaokul mezunu kadın oranı (%16,1) aynı olduğu gözlenmiştir.

Okur-yazar olan ve olmayan 45 (%41,7) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önce herhangi bir yerde çalışan 3 (%6,7) kadın, çalışmayan 34 (%75,6) kadın, mevsimlik çalışan 8 (%17,8) kadın vardır. İlkokul/ortaokul mezunu olan 31 (%28,7) kadın arasından; çalışan 3 (%9,7) kadın, çalışmayan 25 (%80,6) kadın, mevsimlik çalışan 3 (%9,7) kadın vardır. Lise/yüksekokul/üniversite mezunu olan 32 (%29,6) kadın arasından; çalışan 14 (%43,8) kadın, çalışmayan 18 (%56,3) kadın vardır. Göçten önce en yüksek çalışma oranı (%43,8) ile üniversite mezunlarında olduğu görülmektedir. Mevsimlik çalışanların en yüksek oranı (%17,8) ile okur-yazar olmayanlardır. Ancak göçten önce toplamda çalışmayan % 71,3 oranda kadının çalışmadığı görülmektedir.

Okur-yazar olan ve olmayan 45 (%41,7) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önce kadın/genç kızların ev dışında herhangi bir yerde çalışmaları hoş karşılanmazdı ve çalışmaya izin verilmezdi diyen 33 (%73,3) kadın, olumlu bakılırdı diyen 7 (%15,6) kadın, hoş karşılanmasa da gitmek zorunda kalınırdı diyen 5 (%11,1) kadın vardır. İlkokul/ortaokul mezunu olan 31 (%28,7) kadın arasından; kadın/genç kızların ev dışında herhangi bir yerde çalışmaları hoş karşılanmazdı ve çalışmaya izin verilmezdi diyen 19 (%61,3) kadın, olumlu bakılırdı diyen 8 (%25,8) kadın, hoş karşılanmasa da gitmek zorunda kalınırdı diyen 4 (%12,9) kadın vardır. Lise/yüksekokul/üniversite mezunu olan 32 (%29,6) kadın arasından; kadın/genç kızların ev dışında herhangi bir yerde çalışmaları hoş karşılanmazdı ve çalışmaya izin verilmezdi diyen 13 (%40,6) kadın, olumlu bakılırdı diyen 18 (%56,3) kadın, hoş karşılanmasa da gitmek zorunda kalınırdı diyen 1 (%3,1) kadın vardır. Bu sonuçlara bakıldığında çalışmanın hoş karşılanmadığı ve çalışmaya izin verilmediği yönünde okur-yazar olmayanların en yüksek oranda (%73,3) olduğu görülmektedir. Üniversite mezunu kadınların çalışmasına ilişkin olarak (% 56,3) yüksek oranda olumlu veya hoş karşılanırken, okur yazar olmayan kadınların çalışma durumunun olumlu karşılanması en düşük oran olduğu (% 15,6) söylenebilir.

Okur-yazar olan ve olmayan 45 (%41,7) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önce yaşadığı yerde okul olan 28 (%62,2) kadın, okul olmayan 17 (%37,8) kadın vardır. İlkokul/ortaokul mezunu olan 31 (%28,7) kadın arasından; yaşadığı yerde okul olan 29 (%93,5) kadın, okul olmayan 2 (%6,5) kadın vardır. Lise/yüksekokul/üniversite mezunu olan 32 (%29,6) kadın arasından; yaşadığı yerde okul olan 29 (%90,6) kadın, okul olmayan 3 (%9,4) kadın vardır. Yapılan test sonucuna göre kadınların eğitim durumları ile Diyarbakır'a yerleşmeden önce yaşadığı yerde okul olma durumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir ($p<0,05$). Okur- yazar olmayan % 62,2 oranında kadın eski yerleşim yerinde okul olmasına rağmen eğitim almadıkları ve göçten sonra da eğitim alma ihtiyacını tamamlamadıkları görülmektedir. Bu oran çok yüksek olmakla birlikte kadınların daha çok evlenerek Diyarbakır'a yerleştiği düşünüldüğünde evlilikten sonra kadınlar eğitim almadıkları söylenebilir.

Okur-yazar olan ve olmayan 45 (%41,7) kadın arasından; okuma-yazma eğitimine Diyarbakır'da başlayan 9 (%20,0) kadın, Diyarbakır'da başlamayan 36 (%80,0) kadın vardır. İlkokul/ortaokul mezunu olan 31 (%28,7) kadın arasından; okuma-yazma eğitimine Diyarbakır'da başlayan 4 (%12,9) kadın, Diyarbakır'da başlamayan 27 (%87,1) kadın vardır. Lise/yüksekokul/üniversite mezunu olan 32 (%29,6) kadın arasından; okuma-yazma eğitimine Diyarbakır'da başlayan 5 (%15,6) kadın, Diyarbakır'da başlamayan 27 (%84,4) kadın vardır. Yapılan test sonucuna göre kadınların eğitim durumları ile okuma-yazma eğitimine Diyarbakır'da başlama durumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı gözlenmiştir ($p>0,05$). Bu sonuçlara bakıldığında % 15,6 oranında üniversite mezunu kadının okuma- yazma eğitimine Diyarbakır'da başladığı görülmektedir. Araştırmanın örneklemi açısından düşünüldüğünde bu önemli bir sonuçtur.

Okur-yazar olan ve olmayan 45 (%41,7) kadın arasından; ailesindeki kadın/genç kızlardan okula giden, eğitim gören 34 (%75,6) kadın, okula gitmeyen, eğitim görmeyen 5 (%11,1) kadın, ailesindeki her kadın/genç kız sorunlu eğitimi tamamlamış olan 6 (%13,3) kadın vardır. İlkokul/ortaokul mezunu olan 31 (%28,7) kadın arasından; ailesindeki kadın/genç kızlardan okula giden, eğitim gören 22 (%71,0) kadın, okula gitmeyen, eğitim görmeyen 7 (%22,6) kadın, ailesindeki her kadın/genç kız sorunlu eğitimi tamamlamış olan 2 (%6,53) kadın vardır. Lise/yüksekokul/üniversite mezunu olan 32 (%29,6) kadın arasından; ailesindeki kadın/genç kızlardan okula giden, eğitim gören 23 (%71,9) kadın, okula gitmeyen, eğitim görmeyen 3 (%9,4) kadın, ailesindeki her kadın/genç kız sorunlu eğitimi tamamlamış olan 62 (%18,8) kadın vardır.

Okur-yazar olan ve olmayan 45 (%41,7) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteyen 10 (%22,2) kadın, istemeyen 35 (%77,8) kadın vardır. İlkokul/ortaokul mezunu olan 31 (%28,7) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteyen 5 (%16,1) kadın, istemeyen 26 (%83,9) kadın vardır. Lise/yüksekokul/üniversite mezunu olan 32 (%29,6) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteyen 9 (%28,1) kadın, istemeyen 23 (%71,9) kadın vardır. Yapılan test sonucuna göre kadınların eğitim durumları ile Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim

yerine dönmek isteme durumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı gözlenmiştir ($p>0,05$).

Okur-yazar olan ve olmayan 45 (%41,7) kadın arasından; Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteyen 10 (%22,2) kadın, istemeyen 35 (%77,8) kadın vardır. İlkokul/ortaokul mezunu olan 31 (%28,7) kadın arasından; Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteyen 14 (%45,2) kadın, istemeyen 17 (%54,8) kadın vardır. Lise/yüksekokul/üniversite mezunu olan 32 (%29,6) kadın arasından; Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteyen 13 (%40,6) kadın, istemeyen 19 (%59,4) kadın vardır. Yapılan test sonucuna göre kadınların eğitim durumları ile Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteme durumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı gözlenmiştir ($p>0,05$).

Eğitim durumu ve eski yerleşim yerine dönme isteği arasındaki ilişkide en yüksek oranın üniversite mezunlarında olduğu görülmektedir. Üniversite mezunu % 28,1 oranında kadın eski yerleşim yerine dönmek istediği tespit edilmiştir. Yine Diyarbakır'dan farklı bir kente göç etmek istemeyen en yüksek oranda (%77,8) okur-yazar olmayan kadın ve ikinci en yüksek oranda (% 59,4) üniversite mezunu kadın olduğu görülmektedir. Bu anlamda Diyarbakır'da kalma isteğinin ya da farklı bir şehirde yaşama isteğinin eğitim durumu ile ilgili olmadığı söylenebilir.

4.5. DİYARBAKIR'A YERLEŞMEDEN ÖNCE YAŞANILAN YERE GÖRE KARŞILAŞTIRMA

Bu bölümde kadınların Diyarbakır'a yerleşmeden önce yaşadıkları yerlere göre Diyarbakır'a yerleşmeden önce herhangi bir yerde çalışma durumları, Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteme ve Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteme durumlarının karşılaştırılması yapılmış olup sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 14. Diyarbakır'a Yerleşmeden Önce Yaşanılan Yere Göre Karşılaştırma

		Diyarbakır'a Yerleşmeden Önce Nerede Yaşıyordunuz?								Toplam	
		Köy		İlçe		Belde		Başka Bir Şehir			
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Diyarbakır'a Yerleşmeden Önce Herhangi Bir Yerde Çalışıyor Muydunuz?	Evet	2	3,1	4	21,1	1	33,3	13	59,1	20	18,5
	Hayır	53	82,8	14	73,7	1	33,3	9	40,9	77	71,3
	Mevsimlik	9	14,1	1	5,3	1	33,3	0	0,0	11	10,2
	Toplam	64	59,3	19	17,6	3	2,8	22	20,4	108	100,0
Diyarbakır'a Yerleşmeden Önceki Yerleşim Yerinize Dönmek İster Misiniz?	Evet	13	20,3	4	21,1	1	33,3	6	27,3	24	22,2
	Hayır	51	79,7	15	78,9	2	66,7	16	72,7	84	77,8
	Toplam	64	59,3	19	17,6	3	2,8	22	20,4	108	100,0
Diyarbakır'dan Daha Farklı Bir Şehre Gitmek İster Misiniz?	Evet	20	31,3	5	26,3	0	0,0	12	54,5	37	34,3
	Hayır	44	68,8	14	73,7	3	100,0	10	45,5	71	65,7
	Toplam	64	59,3	19	17,6	3	2,8	22	20,4	108	100,0

Not: Ki-Kare Yapılamadı

Tablo 14'e göre, Diyarbakır'a yerleşmeden önce köyde yaşayan 64 (%59,3) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önce herhangi bir yerde çalışan 2 (%3,1) kadın, çalışmayan 53 (%82,8) kadın, mevsimlik çalışan 9 (%14,1) kadın vardır. İlçede yaşayan 19 (%17,6) kadın arasından; çalışan 4 (%21,1) kadın, çalışmayan 14 (%73,7) kadın, mevsimlik çalışan 1 (%5,3) kadın vardır. Beldede yaşayan 3 (%2,8) kadın arasından; çalışan 1 (%33,3) kadın, çalışmayan 1 (%33,3) kadın, mevsimlik çalışan 1 (%33,3) kadın vardır. Başka bir şehirde yaşayan 22 (%20,4) kadın arasından; çalışan 13 (%59,1) kadın, çalışmayan 9 (%40,9) kadın olduğu görülmektedir.

Diyarbakır'a yerleşmeden önce köyde yaşayan 64 (%59,3) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteyen 13 (%20,3) kadın, istemeyen 51 (%79,7) kadın vardır. İlçede yaşayan 19 (%17,6) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteyen 4 (%21,1) kadın, istemeyen 15 (%78,9) kadın vardır. Beldede yaşayan 3 (%2,8) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteyen 1 (%33,3) kadın, istemeyen 2 (%66,7) kadın vardır. Başka bir şehirde yaşayan 22 (%20,4) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteyen 6 (%27,3) kadın, istemeyen 16 (%72,7) kadın vardır.

Diyarbakır'a yerleşmeden önce köyde yaşayan 64 (%59,3) kadın arasından; Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteyen 20 (%31,3) kadın, istemeyen 44 (%68,8) kadın vardır. İlçede yaşayan 19 (%17,6) kadın arasından; Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteyen 5 (%26,3) kadın, istemeyen 14 (%73,7) kadın vardır. Beldede yaşayan 3 (%2,8) kadın arasından; Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek istemeyen 3 (%100,0) kadın vardır. Başka bir şehirde yaşayan 22 (%20,4) kadın arasından; Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteyen 12 (%54,5) kadın, istemeyen 10 (%45,5) kadın vardır.

Göç öncesi süreçte en yüksek çalışma oranının % 59,1 ile başka bir şehirde yaşayan kadınlarda olduğu ikinci en yüksek oranın beldede yaşayan kadınlar olduğu görülmektedir. Göçten önce işsizliğin ya çalışma durumunun olmadığı en yüksek oran köyde yaşayan kadınlar iken ikinci en yüksek oran ilçede yaşayan kadınlar olduğu tespit edilmiştir. Yine eski yerleşim yerine geri dönme isteği ile ilgili olarak en yüksek oranın beldelerde yaşamış kadınlar, ikinci en yüksek oranın başka bir şehirde yaşamış kadınlar gitmek istediği görülmektedir. Eski yerleşim yerine dönmek istemeyen kadınlardan en yüksek oranın köyde yaşamış kadınlar olduğu, ikinci en yüksek oranın ise ilçe de yaşamış kadınlar olduğu tespit edilmiştir. Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek istemeyen ve eski yerleşim yeri belde olan % 100 oranında kadın olduğu görülmektedir. İkinci en yüksek oran eski yerleşim yeri ilçe olan kadın Diyarbakır'dan farklı bir şehre gitmek istemedikleri tespit edilmiştir.

4.6. DİYARBAKIR'A YERLEŞME ZAMANINA GÖRE KARŞILAŞTIRMA

Bu bölümde kadınların Diyarbakır'a yerleşme zamanlarına göre Diyarbakır'a yerleşmeden önce herhangi bir yerde çalışma durumları, nerede yaşadığı, Diyarbakır'a neden yerleştiği, mesleki eğitim veren yetiştirme kursuna katılma durumları, ailesinde erkeklerin kadın/genç kızların mesleki eğitim veren yetiştirme kursuna gitmelerine verdikleri tepki, Diyarbakır'a yerleşmeden önce yaşadığı yerde okul olma, okuma-yazma eğitimine Diyarbakır'da başlama, gitmek istediği herhangi bir yere psikolojik baskı hissetmeden rahatça gidebilme, Diyarbakır'a yerleşmeden

önceki yerleşim yerine dönmek isteme ve daha farklı bir şehre gitmek isteme durumlarının karşılaştırılması yapılmış olup sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 15. Diyarbakır'a Yerleşme Zamanına Göre Karşılaştırma

		Diyarbakır'a Ne Zaman Yerleştiniz?										Toplam	
		1990 Öncesi		1990-1995		1996-2000		2001-2005		2006 ve Sonrası			
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Herhangi Bir Yerde Çalışıyor Musunuz?	Evet	3	14,3	9	28,1	3	23,1	5	33,3	8	29,6	28	25,9
	Hayır	17	81,0	23	71,9	9	69,2	9	60,0	19	70,4	77	71,3
	Mevsimlik	1	4,8	0	0,0	1	7,7	1	6,7	0	0,0	3	2,8
	Toplam	21	19,4	32	29,6	13	12,0	15	13,9	27	25,0	108	100,0
Diyarbakır'a Yerleşmeden Önce Nerede Yaşıyordunuz?	Köy	16	76,2	23	71,9	9	69,2	5	33,3	11	40,7	64	59,3
	İlçe	2	9,5	7	21,9	3	23,1	3	20,0	4	14,8	19	17,6
	Belde	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	13,3	1	3,7	3	2,8
	Başka Bir Şehir	3	14,3	2	6,3	1	7,7	5	33,3	11	40,7	22	20,4
	Toplam	21	19,4	32	29,6	13	12,0	15	13,9	27	25,0	108	100,0
Diyarbakır'a Neden Yerleştiniz?	Evlilik	10	47,6	5	15,6	6	46,2	4	26,7	17	63,0	42	38,9
	Eğitim	1	4,8	1	3,1	0	0,0	3	20,0	2	7,4	7	6,5
	Siyasi Sebepler	0	0,0	19	59,4	3	23,1	0	0,0	0	0,0	22	20,4
	Ekonomik Sebepler (İş Bulma)	5	23,8	3	9,4	0	0,0	4	26,7	2	7,4	14	13,0
	Atama (Meslek)	0	0,0	2	6,3	0	0,0	2	13,3	4	14,8	8	7,4
	Diğer	5	23,8	2	6,3	4	30,8	2	13,3	2	7,4	15	13,9
	Toplam	21	19,4	32	29,6	13	12,0	15	13,9	27	25,0	108	100,0
Diyarbakır'a Yerleşmeden Önceki Yerleşim Yerinde Mesleki Eğitim Veren Yetiştirme Kursu Var mıydı? Varsa Katıldınız mı?	Evet, Vardı, Ancak Zamanımın Büyük Bir Kısmı Ev İşİ Ve Çocuk Bakımına Ayırdığım İçin Katılamadım	1	4,8	3	9,4	1	7,7	1	6,7	0	0,0	6	5,6
	Evet, Vardı, Ancak Erkekler (Eşim, Babam, Amcam, Dayım, Dedem, Abim Vb.) Olumlu Bakmadığı İçin Katılamadım	1	4,8	3	9,4	1	7,7	5	33,3	2	7,4	12	11,1
	Evet, Vardı, Ancak Annemden Ve Diğer Kadınlardan Öğrendiklerim Vardı Katılmak İstemedim	1	4,8	2	6,3	1	7,7	0	0,0	1	3,7	5	4,6
	Hayır, Yoktu, Katılamadım	15	71,4	14	43,8	7	53,8	7	46,7	13	48,1	56	51,9
	Evet, Vardı, Katılmak İstemedim	2	9,5	7	21,9	1	7,7	2	13,3	5	18,5	17	15,7
	Evet, Vardı, Katıldım	1	4,8	3	9,4	2	15,4	0	0,0	6	22,2	12	11,1
	Toplam	21	19,4	32	29,6	13	12,0	15	13,9	27	25,0	108	100,0

Not:

Ki-Kare

Yapılamadı

Tablo 15'e göre, Diyarbakır'a 1990 yıl öncesine yerleşen 21 (%19,4) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önce herhangi bir yerde çalışan 3 (%14,3) kadın, çalışmayan 17 (%81,0) kadın, mevsimlik çalışan 1 (%4,8) kadın vardır. 1990-1995 yılları arasında yerleşen 32 (%29,6) kadın arasından; çalışan 9 (%28,1) kadın, çalışmayan 23 (%71,9) kadın vardır. 1996-2000 yılları arasında yerleşen 13 (%12,0) kadın arasından; çalışan 3 (%23,1) kadın, çalışmayan 9 (%69,2) kadın, mevsimlik çalışan 1 (%7,7) kadın vardır. 2001-2005 yılları arasında yerleşen 15 (%13,9) kadın arasından; çalışan 5 (%33,3) kadın, çalışmayan 9 (%60,0) kadın, mevsimlik çalışan 1 (%6,7) kadın vardır. 2006 ve sonrasında yerleşen 27 (%25,0) kadın arasından; çalışan 8 (%29,6) kadın, çalışmayan 19 (%70,4) kadın vardır.

Diyarbakır'a 1990 yılı öncesinde yerleşen 21 (%19,4) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önce köyde yaşayan 16 (%76,2) kadın, ilçede yaşayan 2 (%9,5) kadın, başka bir şehirde yaşayan 3 (%14,3) kadın vardır. 1990-1995 yılları arasında yerleşen 32 (%29,6) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önce köyde yaşayan 23 (%71,9) kadın, ilçede yaşayan 7 (%21,9) kadın, başka bir şehirde yaşayan 2 (%6,3) kadın vardır. 1996-2000 yılları arasında yerleşen 13 (%12,0) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önce köyde yaşayan 9 (%69,2) kadın, ilçede yaşayan 3 (%23,1) kadın, başka bir şehirde yaşayan 1 (%7,7) kadın vardır. 2001-2005 yılları arasında yerleşen 15 (%13,9) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önce köyde yaşayan 5 (%33,3) kadın, ilçede yaşayan 3 (%20,0) kadın, beldede yaşayan 2 (%13,3) kadın, başka bir şehirde yaşayan 5 (%33,3) kadın vardır. 2006 ve sonrasında yerleşen 27 (%25,0) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önce köyde yaşayan 11 (%40,7) kadın, ilçede yaşayan 4 (%14,8) kadın, beldede yaşayan 1 (%3,7) kadın, başka bir şehirde yaşayan 11 (%40,7) kadın olduğu tespit edilmiştir.

Diyarbakır'a 1990 yıl öncesine yerleşen 21 (%19,4) kadın arasından; Diyarbakır'a evlilik nedeni ile yerleşen 10 (%47,6) kadın, eğitim nedeni ile yerleşen 1 (%4,8) kadın, ekonomik sebeplerden dolayı yerleşen 5 (%23,8) kadın, diğer nedenlerden dolayı yerleşen 5 (%23,8) kadın vardır. 1990-1995 yılları arasında yerleşen 32 (%29,6) kadın arasından; Diyarbakır'a evlilik nedeni ile yerleşen 5 (%15,6) kadın, eğitim nedeni ile yerleşen 1 (%3,1) kadın, siyasi sebeplerden dolayı yerleşen 19 (%59,4) kadın, ekonomik sebeplerden dolayı yerleşen 3 (%9,4) kadın,

mesleğinden dolayı ataması olan 2 (%6,3) kadın, diğer nedenlerden dolayı yerleşen 2 (%6,3) kadın vardır. 1996-2000 yılları arasında yerleşen 13 (%12,0) kadın arasından; Diyarbakır'a evlilik nedeni ile yerleşen 6 (%46,2) kadın, siyasi sebeplerden dolayı yerleşen 3 (%23,1) kadın, diğer nedenlerden dolayı yerleşen 4 (%30,8) kadın vardır. 2000-2005 yılları arasında yerleşen 15 (%13,9) kadın arasından; Diyarbakır'a evlilik nedeni ile yerleşen 4 (%26,7) kadın, eğitim nedeni ile yerleşen 3 (%20,0) kadın, ekonomik sebeplerden dolayı yerleşen 4 (%26,7) kadın, mesleğinden dolayı ataması olan 2 (%13,3) kadın, diğer nedenlerden dolayı yerleşen 2 (%13,3) kadın vardır. 2005 yılından sonra yerleşen 27 (%25,0) kadın arasından; Diyarbakır'a evlilik nedeni ile yerleşen 17 (%63,0) kadın, eğitim nedeni ile yerleşen 2 (%7,4) kadın, ekonomik sebeplerden dolayı yerleşen 2 (%7,4) kadın, mesleğinden dolayı ataması olan 4 (%14,8) kadın, diğer nedenlerden dolayı yerleşen 2 (%7,4) kadın vardır.

Diyarbakır'a 1990 yıl öncesine yerleşen 21 (%19,4) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim yerinde mesleki eğitim veren yetiştirme kursu için “evet vardı, ancak zamanımın büyük bir kısmı ev işi ve çocuk bakımına ayırdığım için katılamadım” diyen 1 (%4,8) kadın, “evet vardı, ancak erkekler (eşim, babam, amcam, dayım, dedem, abim vb.) olumlu bakmadığı için katılamadım” diyen 1 (%4,8) kadın, “evet vardı, ancak annemden ve diğer kadınlardan öğrendiklerim vardı katılmak istemedim” diyen 1 (%4,8) kadın, “hayır yoktu, katılamadım” diyen 15 (%71,4) kadın, “evet vardı, katılmak istemedim” diyen 2 (%9,5) kadın, “evet vardı, katıldım” diyen 1 (%4,8) kadın vardır. 1990-1995 yılları arasında yerleşen 32 (%29,6) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim yerinde mesleki eğitim veren yetiştirme kursu için “evet vardı, ancak zamanımın büyük bir kısmı ev işi ve çocuk bakımına ayırdığım için katılamadım” diyen 3 (%9,4) kadın, “evet vardı, ancak erkekler (eşim, babam, amcam, dayım, dedem, abim vb.) olumlu bakmadığı için katılamadım” diyen 3 (%9,4) kadın, “evet vardı, ancak annemden ve diğer kadınlardan öğrendiklerim vardı katılmak istemedim” diyen 2 (%6,3) kadın, “hayır yoktu, katılamadım” diyen 14 (%43,8) kadın, “evet vardı, katılmak istemedim” diyen 7 (%21,9) kadın, “evet vardı, katıldım” diyen 3 (%9,4) kadın vardır. 1995-2000 yılları arasında yerleşen 13 (%12,0) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim yerinde mesleki eğitim veren yetiştirme kursu için “evet vardı, ancak zamanımın büyük bir kısmı ev

işi ve çocuk bakımına ayırdığım için katılamadım” diyen 1 (%7,7) kadın, “evet vardı, ancak erkekler (eşim, babam, amcam, dayım, dedem, abim vb.) olumlu bakmadığı için katılamadım” diyen 1 (%7,7) kadın, “evet vardı, ancak annemden ve diğer kadınlardan öğrendiklerim vardı katılmak istemedim” diyen 1 (%7,7) kadın, “hayır yoktu, katılamadım” diyen 7 (%53,8) kadın, “evet vardı, katılmak istemedim” diyen 1 (%7,7) kadın, “evet vardı, katıldım” diyen 2 (%15,4) kadın vardır. 2000-2005 yılları arasında yerleşen 15 (%13,9) kadın arasından; Diyarbakır’a yerleşmeden önceki yerleşim yerinde mesleki eğitim veren yetiştirme kursu için “evet vardı, ancak zamanımın büyük bir kısmı ev işi ve çocuk bakımına ayırdığım için katılamadım” diyen 1 (%6,7) kadın, “evet vardı, ancak erkekler (eşim, babam, amcam, dayım, dedem, abim vb.) olumlu bakmadığı için katılamadım” diyen 5 (%33,3) kadın, “hayır yoktu, katılamadım” diyen 7 (%46,7) kadın, “evet vardı, katılmak istemedim” diyen 2 (%13,3) kadın vardır. 2005 yılından sonra yerleşen 27 (%25,0) kadın arasından; Diyarbakır’a yerleşmeden önceki yerleşim yerinde mesleki eğitim veren yetiştirme kursu için “evet vardı, ancak erkekler (eşim, babam, amcam, dayım, dedem, abim vb.) olumlu bakmadığı için katılamadım” diyen 2 (%7,4) kadın, “evet vardı, ancak annemden ve diğer kadınlardan öğrendiklerim vardı katılmak istemedim” diyen 1 (%3,7) kadın, “hayır yoktu, katılamadım” diyen 135 (%48,1) kadın, “evet vardı, katılmak istemedim” diyen 5 (%18,5) kadın, “evet vardı, katıldım” diyen 6 (%22,2) kadın vardır.

Sonuç olarak yıllara göre göç eden kadınların Diyarbakır’da çalışma durumuna ilişkin olan verilere bakıldığında çalışan kadın oranının en yüksek olduğu 2001-2005 yıllara ait olduğu görülmektedir. İkinci en yüksek oranın 2006 ve sonrasında ait iken 1990-1995 yılları arasında göç edip çalışan % 28,1 oranındaki kadının da azımsanacak bir oran olmadığını belirtmek gerekir. Çalışmayan kadın oranının en yüksek olduğu oran 1990 öncesi yıllara ait olduğu en düşük oranın ise 2001-2005 yılları arasında olduğu görülmektedir. Mevsimlik çalışma durumunun yıllara göre dağılımına bakıldığında en yüksek oranın 1996-2000 yıllarında göç edenler olduğu tespit edilmiştir.

Göç öncesi eski yerleşim yerine ilişkin olarak 1990 öncesi ve 2000 yılına kadar köylerden yoğun bir şekilde göç aldığı görülürken 2001-2005 yılları arasında

köyden kente göçün yavaşladığı, bu yıllar arasında başka şehirlerden göçün arttığı tespit edilmiştir. İlçelerden Diyarbakır'a yapılan göçler 1990 öncesi ve günümüze kadar düzenli bir şekilde artış gösterdiği görülürken, beldeden Diyarbakır'a yapılan göçlerin 2001-2005 yılları arasında görülmeye başlanmıştır. Ayrıca 1990 ve günümüze kadar, başka şehirlerden Diyarbakır'a düzenli bir şekilde göç yapıldığını belirtmek gerekir.

Diyarbakır'a göç nedenini yıllara göre dağılımına bakıldığında evlilik nedeniyle göç eden kadınların her dönem olduğu, en yüksek oranın 2006 ve sonrasında görülürken ikinci en yüksek oran 1990 öncesi dönemlerde olduğu görülmektedir. Eğitim amacıyla yapılan göçlerin en yüksek oranı 2001-2005 yılları arasında gerçekleşmiştir. 1990 öncesi dönemlerde ekonomik nedenli göç yoğun yaşanırken, 1990-1995 yılları arasında ani bir çıkışla siyasi nedenli göçlerin yoğunluk kazandığı görülmektedir. Başka farklı sebepler Diyarbakır'a göçün 1990 öncesi dönemlerde kayda değer bir oranda olduğu gözlemlenirken bu durum 1990-1995 yılları arasında siyasi nedenli göçlerin yoğunluk kazanması ile azaldığı görülmektedir. Bu durum 1996-2000 yılları arasında % 30 gibi bir oranla artış gösterirken 2001'den günümüze kadar düzenli bir şekilde azaldığını belirtmek gerekir. 1990 öncesi ve 1996-2000 yıllarında atama (meslek) ile göç ederek yerleşen kadın olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte 1990-1995 yılları ile 2001 yılından sonra atama ile Diyarbakır'a yerleşen kadının olduğu söylenebilir.

Eski yerleşim yerinde mesleki eğitim veren kursların varlığı ve kadınların buralara gitme sıklığını ölçmeye yöneliktir. Bu durumda en yüksek oran "hayır yoktu, katılamadım" cevabını verenler olduğu görülmektedir. 1990 öncesi ve 2000 yılına kadar kadınlar eski yerleşim yerinde mesleki eğitim veren kurslara katılım sağladığı söylenebilir. Ancak 2001-2005 yılları arasında araştırmaya katılan hiçbir kadının mesleki eğitim veren kurslara gitmediği görülmektedir. Eski yerleşim yerinde mesleki eğitim kursu olmasına rağmen ailedeki ve akraba erkeklerin baskısı sonucu gidemeyen kadınların olduğunu belirtmek gerekir. Bu oranın en yüksek olduğu 2001-2005 yılları olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 16. Diyarbakır’a Yerleşme Zamanına Göre Karşılaştırma

		Diyarbakır'a Ne Zaman Yerleştiniz?										Toplam	
		1990 Öncesi		1990-1995		1995-2000		2000-2005		2005 Sonrası			
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Herhangi Bir Yerde Çalışıyor Musunuz?	Evet	3	14,3	9	28,1	3	23,1	5	33,3	8	29,6	28	25,9
	Hayır	17	81,0	23	71,9	9	69,2	9	60,0	19	70,4	77	71,3
	Mevsimlik	1	4,8	0	0,0	1	7,7	1	6,7	0	0,0	3	2,8
	Toplam	21	19,4	32	29,6	13	12,0	15	13,9	27	25,0	108	100,0
Diyarbakır'a Yerleşmeden Önce Nerede Yaşıyordunuz?	Köy	16	76,2	23	71,9	9	69,2	5	33,3	11	40,7	64	59,3
	İlçe	2	9,5	7	21,9	3	23,1	3	20,0	4	14,8	19	17,6
	Belde	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	13,3	1	3,7	3	2,8
	Başka Bir Şehir	3	14,3	2	6,3	1	7,7	5	33,3	11	40,7	22	20,4
	Toplam	21	19,4	32	29,6	13	12,0	15	13,9	27	25,0	108	100,0
Diyarbakır'a Neden Yerleştiniz?	Evlilik	10	47,6	5	15,6	6	46,2	4	26,7	17	63,0	42	38,9
	Eğitim	1	4,8	1	3,1	0	0,0	3	20,0	2	7,4	7	6,5
	Siyasi Sebepler	0	0,0	19	59,4	3	23,1	0	0,0	0	0,0	22	20,4
	Ekonomik Sebepler (İş Bulma)	5	23,8	3	9,4	0	0,0	4	26,7	2	7,4	14	13,0
	Atama (Meslek)	0	0,0	2	6,3	0	0,0	2	13,3	4	14,8	8	7,4
	Diğer	5	23,8	2	6,3	4	30,8	2	13,3	2	7,4	15	13,9
	Toplam	21	19,4	32	29,6	13	12,0	15	13,9	27	25,0	108	100,0
Diyarbakır'a Yerleşmeden Önceki Yerleşim Yerinde Mesleki Eğitim Veren Yetiştirme Kursu Var Mıydı? Varsa Katıldınız Mı?	Evet, Vardı, Ancak Zamanımın Büyük Bir Kısmı Ev İşi Ve Çocuk Bakımına Ayırdığım İçin Katılamadım	1	4,8	3	9,4	1	7,7	1	6,7	0	0,0	6	5,6
	Evet, Vardı, Ancak Erkekler (Eşim, Babam, Amcam, Dayım, Dedem, Abım Vb.) Olumlu Bakmadığı İçin Katılamadım	1	4,8	3	9,4	1	7,7	5	33,3	2	7,4	12	11,1
	Evet, Vardı, Ancak Annemden Ve Diğer Kadınlardan Öğrendiklerim Vardı Katılmak İstemedim	1	4,8	2	6,3	1	7,7	0	0,0	1	3,7	5	4,6
	Hayır, Yoktu, Katılamadım	15	71,4	14	43,8	7	53,8	7	46,7	13	48,1	56	51,9
	Evet, Vardı, Katılmak İstemedim	2	9,5	7	21,9	1	7,7	2	13,3	5	18,5	17	15,7
	Evet, Vardı, Katıldım	1	4,8	3	9,4	2	15,4	0	0,0	6	22,2	12	11,1
	Toplam	21	19,4	32	29,6	13	12,0	15	13,9	27	25,0	108	100,0

Not: Ki-Kare Yapılamadı

Tablo 16' ya göre; Diyarbakır'a 1990 yıl öncesine yerleşen 21 (%19,4) kadın arasından; ailesindeki erkeklerin kadın/genç kızların mesleki eğitim veren yetiştirme kurslarına gitmelerine "Diyarbakır'a yerleşmeden önce de hoş karşılamazdılar" diyen 7 (%33,3) kadın, "Diyarbakır'a yerleştikten sonra olumlu bakmaya başladılar" diyen 11 (%52,4) kadın, "hoş karşılanırdı" diyen 3 (%14,3) kadın vardır. 1990-1995 yılları arasında yerleşen 32 (%29,6) kadın arasından; ailesindeki erkeklerin kadın/genç kızların mesleki eğitim veren yetiştirme kurslarına gitmelerine "Diyarbakır'a yerleşmeden önce de hoş karşılamazdılar" diyen 10 (%31,3) kadın, "Diyarbakır'a yerleştikten sonra olumlu bakmaya başladılar" diyen 15 (%46,94) kadın, "hoş karşılanırdı" diyen 7 (%21,9) kadın vardır. 1995-2000 yılları arasında yerleşen 13 (%12,0) kadın arasından; ailesindeki erkeklerin kadın/genç kızların mesleki eğitim veren yetiştirme kurslarına gitmelerine "Diyarbakır'a yerleşmeden önce de hoş karşılamazdılar" diyen 5 (%38,5) kadın, "Diyarbakır'a yerleştikten sonra olumlu bakmaya başladılar" diyen 6 (%46,2) kadın, "hoş karşılanırdı" diyen 2 (%15,4) kadın vardır. 2000-2005 yılları arasında yerleşen 15 (%13,9) kadın arasından; ailesindeki erkeklerin kadın/genç kızların mesleki eğitim veren yetiştirme kurslarına gitmelerine "Diyarbakır'a yerleşmeden önce de hoş karşılamazdılar" diyen 5 (%33,3) kadın, "Diyarbakır'a yerleştikten sonra olumlu bakmaya başladılar" diyen 8 (%53,3) kadın, "Diyarbakır'a yerleştikten sonra olumsuz bakmaya başladılar" diyen 1 (%6,7) kadın, "hoş karşılanırdı" diyen 1 (%6,7) kadın vardır. 2005 yılından sonra yerleşen 27 (%25,0) kadın arasından; ailesindeki erkeklerin kadın/genç kızların mesleki eğitim veren yetiştirme kurslarına gitmelerine "Diyarbakır'a yerleşmeden önce de hoş karşılamazdılar" diyen 5 (%18,5) kadın, "Diyarbakır'a yerleştikten sonra olumlu bakmaya başladılar" diyen 11 (%40,7) kadın, "hoş karşılanırdı" diyen 11 (%40,7) kadın vardır.

Diyarbakır'a 1990 yıl öncesine yerleşen 21 (%19,4) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önce yaşadığı yerde okul olan 11 (%52,4) kadın, okul olmayan 10 (%47,6) kadın vardır. 1990-1995 yılları arasında yerleşen 32 (%29,6) kadın arasından; yaşadığı yerde okul olan 27 (%84,4) kadın, okul olmayan 5 (%15,6) kadın vardır. 1995-2000 yılları arasında yerleşen 13 (%12,0) kadın arasından;

yaşadığı yerde okul olan 9 (%69,2) kadın, okul olmayan 4 (%30,8) kadın vardır. 2000-2005 yılları arasında yerleşen 15 (%13,9) kadın arasından; yaşadığı yerde okul olan 15 (%100,0) kadın vardır. 2005 yılından sonra yerleşen 27 (%25,0) kadın arasından; yaşadığı yerde okul olan 24 (%88,9) kadın, okul olmayan 3 (%11,1) kadın vardır.

Diyarbakır'a 1990 yıl öncesine yerleşen 21 (%19,4) kadın arasından; okuma-yazma eğitime Diyarbakır'da başlayan 6 (%28,6) kadın, Diyarbakır'da başlamayan 15 (%71,4) kadın vardır. 1990-1995 yılları arasında yerleşen 32 (%29,6) kadın arasından; okuma-yazma eğitime Diyarbakır'da başlayan 4 (%12,5) kadın, Diyarbakır'da başlamayan 287 (%87,5) kadın vardır. 1995-2000 yılları arasında yerleşen 13 (%12,0) kadın arasından; okuma-yazma eğitime Diyarbakır'da başlayan 3 (%23,1) kadın, Diyarbakır'da başlamayan 106 (%76,9) kadın vardır. 2000-2005 yılları arasında yerleşen 15 (%13,9) kadın arasından; okuma-yazma eğitime Diyarbakır'da başlayan 4 (%26,7) kadın, Diyarbakır'da başlamayan 11 (%73,3) kadın vardır. 2005 yılından sonra yerleşen 27 (%25,0) kadın arasından; okuma-yazma eğitime Diyarbakır'da başlayan 1 (%3,7) kadın, Diyarbakır'da başlamayan 26 (%96,3) kadın vardır.

Diyarbakır'a 1990 yılı öncesine yerleşen 21 (%19,4) kadın arasından; gitmek istediği herhangi bir yere psikolojik baskı hissetmeden rahatça gidebilme durumu için "hayır hiçbir zaman rahat değilim, istediğim yerlere izinsiz ve tek başıma gidemiyorum" diyen 6 (%28,6) kadın, "her zaman ailemden izin alarak belirlenen süre içerisinde gidebiliyorum" diyen 5 (%23,8) kadın, "Diyarbakır' a yerleşmeden önce de izin almadan her yere gidebiliyordum" diyen 1 (%4,8) kadın, "Diyarbakır'a yerleştikten sonra zamanla artık istediğim her yere gidebiliyorum, kimseden izin almıyorum" diyen 9 (%42,9) kadın vardır. 1990-1995 yılları arasında yerleşen 32 (%29,6) kadın arasından; gitmek istediği herhangi bir yere psikolojik baskı hissetmeden rahatça gidebilme durumu için "hayır hiçbir zaman rahat değilim, istediğim yerlere izinsiz ve tek başıma gidemiyorum" diyen 5 (%15,6) kadın, "her zaman ailemden izin alarak belirlenen süre içerisinde gidebiliyorum" diyen 12 (%37,5) kadın, "Diyarbakır' a yerleşmeden önce de izin almadan her yere Gidebiliyordum" diyen 3 (%9,4) kadın, "Diyarbakır'a yerleştikten sonra zamanla

artık istediğim her yere gidebiliyorum, kimseden izin almıyorum” diyen 12 (%37,5) kadın vardır. 1995-2000 yılları arasında yerleşen 13 (%12,0) kadın arasından; gitmek istediği herhangi bir yere psikolojik baskı hissetmeden rahatça gidebilme durumu için “hayır hiçbir zaman rahat değilim, istediğim yerlere izinsiz ve tek başıma gidemiyorum” diyen 2 (%15,4) kadın, “her zaman ailemden izin alarak belirlenen süre içerisinde gidebiliyorum” diyen 8 (%61,5) kadın, “Diyarbakır’a yerleştikten sonra zamanla artık istediğim her yere gidebiliyorum, kimseden izin almıyorum” diyen 3 (%23,1) kadın vardır. 2000-2005 yılları arasında yerleşen 15 (%13,9) kadın arasından; gitmek istediği herhangi bir yere psikolojik baskı hissetmeden rahatça gidebilme durumu için “hayır hiçbir zaman rahat değilim, istediğim yerlere izinsiz ve tek başıma gidemiyorum” diyen 3 (%20,0) kadın, “her zaman ailemden izin alarak belirlenen süre içerisinde gidebiliyorum” diyen 7 (%46,7) kadın, “Diyarbakır’ a yerleşmeden önce de izin almadan her yere Gidebiliyordum” diyen 1 (%6,7) kadın, “Diyarbakır’a yerleştikten sonra zamanla artık istediğim her yere gidebiliyorum, kimseden izin almıyorum” diyen 4 (%26,7) kadın vardır. 2005 yılından sonra yerleşen 27 (%25,0) kadın arasından; gitmek istediği herhangi bir yere psikolojik baskı hissetmeden rahatça gidebilme durumu için “hayır hiçbir zaman rahat değilim, istediğim yerlere izinsiz ve tek başıma gidemiyorum” diyen 4 (%14,8) kadın, “her zaman ailemden izin alarak belirlenen süre içerisinde gidebiliyorum” diyen 14 (%51,9) kadın, “Diyarbakır’ a yerleşmeden önce de izin almadan her yere Gidebiliyordum” diyen 2 (%7,4) kadın, “Diyarbakır’a yerleştikten sonra zamanla artık istediğim her yere gidebiliyorum, kimseden izin almıyorum” diyen 7 (%25,9) kadın vardır.

Diyarbakır’a 1990 yıl öncesine yerleşen 21 (%19,4) kadın arasından; Diyarbakır’a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteyen 4 (%19,0) kadın, istemeyen 17 (%81,0) kadın vardır. 1990-1995 yılları arasında yerleşen 32 (%29,6) kadın arasından; Diyarbakır’a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteyen 11 (%34,4) kadın, istemeyen 21 (%65,6) kadın vardır. 1995-2000 yılları arasında yerleşen 13 (%12,0) kadın arasından; Diyarbakır’a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteyen 2 (%15,4) kadın, istemeyen 11 (%84,6) kadın vardır. 2000-2005 yılları arasında yerleşen 15 (%13,9) kadın arasından; Diyarbakır’a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteyen 3 (%20,0) kadın, istemeyen 12 (%80,0) kadın

vardır. 2005 yılından sonra yerleşen 27 (%25,0) kadın arasından; Diyarbakır'a yerleşmeden önceki yerleşim yerine dönmek isteyen 4 (%14,8) kadın, istemeyen 23 (%85,2) kadın vardır.

Diyarbakır'a 1990 yıl öncesine yerleşen 21 (%19,4) kadın arasından; Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteyen 7 (%33,3) kadın, istemeyen 14 (%66,7) kadın vardır. 1990-1995 yılları arasında yerleşen 32 (%29,6) kadın arasından; Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteyen 10 (%31,3) kadın, istemeyen 22 (%68,8) kadın vardır. 1995-2000 yılları arasında yerleşen 13 (%12,0) kadın arasından; Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteyen 4 (%30,8) kadın, istemeyen 9 (%69,2) kadın vardır. 2000-2005 yılları arasında yerleşen 15 (%13,9) kadın arasından; Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteyen 5 (%33,3) kadın, istemeyen 10 (%66,7) kadın vardır. 2005 yılından sonra yerleşen 27 (%25,0) kadın arasından; Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek isteyen 11 (%40,7) kadın, istemeyen 16 (%59,3) kadın vardır.

Sonuç olarak kadınların mesleki eğitim kurslarına gitme özgürlüğüne yönelik verilere bakıldığında 1990 öncesinden günümüze kadar göç eden kadınların, göçten önce hoş karşılanmayan bir durum olduğunu belirten kayda değer oranlar mevcuttur. Buna rağmen Diyarbakır'a göçten sonra yine 1990 ve günümüze kadar kadınların mesleki eğitim kurslarına gidebilme özgürlüğünün önündeki engellerin kalktığı, hoş karşılanmayan durumların değiştiği görülmektedir. Eski yerleşim yerinde okulun varlığı ile ilgili verilere bakıldığında 1990 önce ve günümüze kadar eski yerleşim yerinde yüksek oranda okulun olduğu tespit edilmiştir. Çünkü en düşük oranın % 52,4 ile 1990 öncesi dönem olduğunu belirtmek gerekir. Bu oran kayda değer ve önemlidir. Okuma yazma eğitiminin alındığı yer ile ilgili olarak en yüksek oranın 1990 öncesi dönem ve ikinci en yüksek oran 2001-2005 yılları arasında Diyarbakır'da okuma yazma eğitiminin alındığı tespit edilmiştir. Buna rağmen yıllara göre toplam kadın oranına bakıldığında % 83,3 oranında kadın eğitim ihtiyacı veya okuma yazma eğitimi göçten önce tamamladığı görülmektedir. İstenilen yere gidebilme özgürlüğü ile ilgili olarak 1990 öncesi ve günümüze kadar, kadınların istedikleri yere rahatça, izin almadan gidemediklerini gösteren kayda değer sonuçların olduğu tespit edilmiştir. Bu oranın en düşük olduğu dönem yaklaşık % 15

civarındadır (2006 ve sonrası). 1990 öncesinde göç eden kadınların göç sonrası süreçte bireysel özgürlük kazandığı, izinsiz kamusal alana çıkabildiği söylenebilir. Bu durum diğer yıllara göre en yüksek orandır. Ancak aileden izin alınarak belirlenen süre içerisinde çıkabilen kadın oranı her dönem oldukça yüksek olduğu görülmektedir. 1995-2000 yıllarından sonra bu oranda ciddi anlamda artış olduğu tespit edilmiştir. İstenilen yere gidebilme özgürlüğü aile kararı ya da onayı doğrultusunda gerçekleşen bir durumdur. Eski yerleşim yerine dönme isteğinin en yüksek olduğu dönem 1990-1995'tir. Yine eski yerleşim yerine dönmek istemeyen kadınların en yüksek oranda (hayır) cevap verdiği dönem 2006 ve sonrasındaki süreçte göç eden kadınlara ait olduğu tespit edilmiştir. Diyarbakır'dan farklı bir şehre gitmek istemediklerini belirten kadınların, en yüksek oran 1996-2000 yılları arasında olduğu, ikinci en yüksek oranın 1990-1995 dönemine ait olduğunu belirtmek gerekir.

SONUÇ

Göç olgusu çok karmaşık ve çok yönlü bir olgudur. Bu bağlamda bu çalışma kapsamında hem görüşmede, hem de görüşme dışında kadınlarla yapılan sohbet sırasında göç her yönüyle detaylı bir biçimde ele alınmaya çalışılmıştır. Görüşme formunda sıraladığımız göç sebepleri ve göç sonrası yaşanan değişimleri tespit etmek amacıyla hem görüşme bağlamında, hem de çıkan sonuçlarda keskin ya da çok uç noktalarda bir değişimin olduğunu söyleyemeyiz. Bunun nedeni kadının hem göç öncesi, hem de göç sonrası sürecinin tek ve egemen aktörü olmamasıdır. Ayrıca sosyal yaşamın kopuş biçiminde değil, bir süreklilik içinde akmasıdır. Bu durum kadının önceki yerleşim yerinde sahip olduğu alışkanlıkların göç sonrası süreçte de devam ettiğini göstermektedir. Bu da kadınların daha farklı bir alışkanlık veya meslek edinmelerini engellemektedir.

Araştırmaya katılan kadınların yüksek oranda 40 yaş ve üzeri kadın olduğunu ve bu kadınların % 86,1 oranında evli olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca kadınların önemli ölçüde (% 24,1) okur-yazar olmadıklarını ve okuma yazma ihtiyaçlarını kente yerleştikten sonra da tamamlamadıkları görülmüştür. Bu anlamda “kadınların eğitim alma isteği göçü doğrudan etkilemez” varsayımının doğrulandığını söylemek mümkündür. Çünkü eski yerleşim yerinde yüksek oranda okulun olduğu sonucu tespit edilmiştir (tablo 11). Bu duruma göre okullu olma veya okuldaki eğitimden faydalanma davranışının göç öncesinde güçlü bir şekilde devam ettiği söylenebilir. Sonuç olarak eğitim kadını göçe iten sebep değildir.

Tablo 1’de “herhangi bir yerde çalışıyor musunuz?” sorusuna kadınların %71.3 gibi bir oranda “hayır” cevabını verdiklerini, aslında göç sonrası süreçte kadınların ev dışında rahatlıkla çalışabileceği durumunun ciddi anlamda sıkıntılı olduğunu, kente göç, kadının yaşı, eğitim durumu veya göç sonrası sürecin

uzunluğunun göç öncesi süreçteki alışkanlıkları değiştirmede pek etkili olmadığı tespit edilmiştir. Kadının yaşı ve eğitim durumu etkili olsa bile, bu değişimin çok yavaş ilerlediği ya da gerçekleştirdiği söylenebilir. Görüşmeye katılan kadınların aslında düzenli maddi getirisi ve sosyal (bireysel) güvencesi olmayan “aile içi ücretsiz işçi” konumunda olduklarını, yine günlük ev uğraşlarının kadınlara belli bir ücret kazandırmadığı ve herhangi bir sosyal güvence (bireysel) sağlamadığı için bu işin çalışma olarak kabul edilmeyeceği ileri sürülebilir. Bunu hayatın bir zorunluluğu ya da temel bir sorumluluk olarak görmektedirler. Kadınlar, ev kadını ya da ücretsiz aile işçisi konumuyla kendilerini günlük ev işlerini yapmak zorunda hissediyorlar. Bu durumda kadının ne yaşı, ne eğitim durumu ne de nereden geldiğinin bir önemi yoktur. Bu anlamda aile içinde yapılan işin yapılması gereken sorumluluklar olduğunu kabul etmektedirler. Bu durumu destekleyici olarak tablo 10’daki sonuçlara baktığımızda çok az da olsa kadınların evde, ev ekonomisini güçlendirici bazı faaliyetlerde bulunduğu görülmektedir. Salça, turşu, ekmek pişirme, sebze yetiştirme, sebze yetiştirme ve kurutma yapıp satma, eliş, dantel, kazak işleme vs. gibi faaliyetlerin göç öncesi ve göç sonrası süreçte devam ettiği tespit edilmiştir. Bu faaliyetlerin göç sonrasındaki süreçte % 3.7 iken, her zaman ve göç sonrasında da devam eden kadın oranı % 14.8’dir. Kadınların % 63.9’u “hayır hiçbir zaman evde ürettiğim herhangi bir faaliyetim olmadı” cevabını vermelerine rağmen aslında evde üretim her zaman vardır. Ama sadece ailenin ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde üretim yapıldığını da belirtmek gerekir. Bir iş ya da davranışın karşılığında ücret alınmıyorsa bu iş olarak görülmemektedir. Kadın maddi gelir elde edemiyorsa evde yaptığı ekmek, ördüğü kazak ya da çorap veya işlediği dantel (oyaları satmasına rağmen) iş ya da çalışma değildir. Çünkü onlara göre, düzenli bir maddi getirisi olmayan çalışma, çalışma değildir. Ancak Diyarbakır’daki yüksek işsizlik oranının kadınları da olumsuz etkilediğini unutmamak gerekir.

Araştırmada Diyarbakır’ın düzenli bir şekilde her dönem göç aldığı tespit edilmiştir. Evlilik nedenli yapılan göçlerin her dönem görüldüğü, ikinci göç nedeni olarak da siyasi nedenli göçlerin yer aldığı tespit edilmiştir. Ancak siyasi nedenli göçlerin en yoğun ve sadece 1990-2000 yılları arasında olduğu görülmektedir (tablo 15). Bu anlamda Diyarbakır’a yapılan göçler genel anlamda evlilik ve ekonomik nedenli olduğu söylenebilir. Evlilik nedenli yapılan göçlerden sonra ekonomik

nedenli göçlerin de her dönem görülmesine rağmen, Diyarbakır'a yapılan göçlerde kadınların işe yerleşme veya para karşılığında çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır. Çünkü evlilik amaçlı kısa mesafeli, köyden kente yapılan göçlerle kadınlar eğitim ve çalışma hayatına katılım sağlamadığı görülmüştür. Diğer bir anlatımla kadınlar evlenerek kente göçtüğünde “ev kadını” rolünü edinmektedirler. Bu anlamda evlenerek kente göç eden kadınların edilgen rollerinde değişim yaşanmadığı ve bireysel özgürlük kazanma bağlamında pasif davrandıklarını belirtmek gerekir.

Evli kadınların bekar kadınlara oranla daha fazla çalışma yaşamı dışında kaldıkları ve bekar kadınlardan daha fazla çalışmaya izin verildiği görülmektedir. Bu durum evliliğin kadınları çalışma yaşamından uzaklaştırdığı söylenebilir. Fakat kadının çalışmasına izin verme eğiliminin kadının eğitim durumuna bağlı olarak değiştiğini de belirtmek gerekir. Nitekim çalışmalarının hoş karşılanmadığını söyleyen kadınlar arasında % 73.3 okur-yazar olmayan birinci sırada, % 61.3 ile ilkokul ve ortaokul ikinci sırada ve en az % 40 oranında lise ve üniversite mezunu gelmektedir. Bu verilere dayanarak eğitim düzeyi arttıkça kadının çalışmasına karşı gelme eğiliminin azaldığı ileri sürülebilir.

Göç öncesi süreçte en yüksek çalışma oranının (tablo 14) % 59,1 ile başka bir şehirde yaşayan kadınlarda olduğu ikinci en yüksek oranın beldede yaşayan kadınlar olduğu görülmektedir. Göçten önce işsizliğin çalışma durumunun olmadığı en yüksek oran köyde yaşayan kadınlar iken, ikinci en yüksek oran ilçede yaşayan kadınlar olduğu tespit edilmiştir. Yine eski yerleşim yerine geri dönme isteği ile ilgili olarak en yüksek oranın beldelerde yaşamış kadınlar iken, ikinci en yüksek oranın başka bir şehirde yaşamış kadınların olduğu görülmektedir. Eski yerleşim yerine dönmek istemeyen kadınlardan en yüksek oranın köyde yaşamış kadınlar olduğu, ikinci en yüksek oranın ise ilçe de yaşamış kadınlar olduğu tespit edilmiştir. Diyarbakır'dan daha farklı bir şehre gitmek istemeyen ve eski yerleşim yeri belde olan % 100 oranında kadın olduğu görülmektedir. İkinci en yüksek oran eski yerleşim yeri ilçe olan kadınlar, Diyarbakır'dan farklı bir şehre gitmek istemedikleri tespit edilmiştir. Eski yerleşim yerinin nüfus yoğunluğu, idari yapının olumlu konumlanışı (belediye, kaymakamlık ve valilik birimlerinin yakınlığı), eğitim

olanaklarının ve sağlık kuruluşlarının ulaşılabilir olduğu yerlerde kadınların çalışabilme durumuna olumlu etki ettiğini söyleyebiliriz. Köy seçeneğinden şehir seçeneğine kadar olan sayısal oranları karşılaştırdığımızda küçükten b   ge doğru yerleşim yerinin yukarıda saydığımız özellikleri bakımından kadına özgürlük alanı tanıdığını ya da kadının kendini rahat hissettiğini, olumlu etki ettiği sonucuna varabiliriz.

Diyarbakır'a g   nedenine (tablo15) yıllara göre dağılımına bakıldığında evlilik nedeniyle göç eden kadınların her dönem olduğu, en yüksek oranın 2006 ve sonrasında görülürken ikinci en yüksek oran 1990 öncesi dönemlerde olduğu görülmektedir. Eğitim amacıyla yapılan göçlerin en yüksek oranı 2001-2005 yılları arasında gerçekleşmiştir. 1990 öncesi dönemlerde ekonomik nedenli g   yoğun yaşanırken, 1990-1995 yılları arasında ani bir çıkışla siyasi nedenli göçlerin yoğunluk kazandığı görülmektedir. Farklı sebeplerle Diyarbakır'a g  n 1990 öncesi dönemlerde kayda değer bir oranda olduğu gözlemlenirken bu durum 1990-1995 yılları arasında siyasi nedenli göçlerin yoğunluk kazanması ile azaldığı görülmektedir. Siyasi sebeple yapılan göçler 1996-2000 yılları arasında daha önceki dönemlere göre % 23,1 gibi bir orana düştüğü görülmektedir. Bu durum günümüze kadar düzenli bir şekilde azaldığını belirtmek gerekir. 1990 öncesi ve 1996-2000 yıllarında atama (meslek) ile g   ederek yerleşen kadın olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte 1990-1995 yılları ile 2001 yılından sonra atama ile Diyarbakır'a yerleşen kadının olduğu tespit edilmiştir. Diyarbakır'a yerleşen kadınların ya kendileri ya da eşlerinin görevi nedeniyle g   ettiklerini ve Diyarbakır'da kalmak istediklerini ve ayrılmadıkları görülmektedir. Çünkü görüşme yapılan kadınların b   k bir çoğunluğu, Diyarbakır'da uzun süreli bir geçmişi olduğu ve hala Diyarbakır'da yaşamaya devam edenlerden oluştuğunu belirtmek gerekir.

Eski yerleşim yerinde mesleki eğitim veren kursların varlığı ve kadınların buralara gitme sıklığını    meye yönelik olarak (tablo 15), en yüksek oran ‐hayır yoktu, katılamadım‐ cevabını verenler olduğu görülmektedir. 1990 öncesi ve 2000 yılına kadar kadınlar eski yerleşim yerinde mesleki eğitim veren kurslara katılım sağladığı söylenebilir. Ancak 2001-2005 yılları arasında araştırmaya katılan kadınlardan hiçbiri, mesleki eğitim veren kurslara gitmediği görülmektedir. Eski

yerleşim yerinde mesleki eğitim kursu olmasına rağmen ailedeki ve akraba erkelerin baskısı sonucu gidemeyen kadınların olduğunu da belirtmek gerekir. Bu oranın en yüksek 2001-2005 yılları arasında olduğu tespit edilmiştir.

Evlilik nedeniyle Diyarbakır'a göç eden kadınlar, göç öncesi yerleşim yerinden daha kalabalık, daha büyük ve önceki yaşam alanından farklı bir yer olması bakımından uzun süre evden çıkamama ve tanımadığı (eşi, eşinin birinci derece akrabası dışında) insanlarla ya da kişilerle iletişimden uzak durduklarını belirtmek gerekir. Bu durumun kadının aktif çalışma hayatına atılması, üretici konumunu paraya dönüştürme ya da maddi bir gelir elde etmesi önünde büyük bir engeldir. Kadının somut ve sürekli bir değişim ve dönüşüm yaşaması için uzunca bir süre gerekli olduğunu belirtmek gerekir. Bu anlamda toplumsal baskı, erkek egemen bakış açısı veya eril zihniyet tahakkümü kadınların kendilerini gerçekleştirme, ifade etme, üretici konumlarını ortaya koymada en büyük engel olduğunu görüşmeler esnasında gözlemlendiğini belirtmek gerekir.

Evli ve bekar kadınların toplam oranına bakıldığında (% 77,8) kadınlar eski yerleşim yerine dönmek istememektedirler. Bu oran içerisinde (% 81,7) evli kadınların oranı daha yüksektir. Bu durum evli kadınların Diyarbakır kent yaşamından memnun olduğu, yerleşme sürecinden olumlu etkilendiği söylenebilir. Yine evli kadınların % 66,7, bekar kadınların % 60,0 oranında Diyarbakır'dan farklı bir şehre gitmek istemediği görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığında Diyarbakır kent merkezi hem evli kadınlar üzerinde, hem de bekar kadın üzerinde olumlu etkileri olduğu tespit edilmiştir. Göç etmede kadının medeni durumunun etkili olmadığını söyleyebiliriz. Bu anlamda varsayım 4 doğrulanmıştır. Ancak 1990-1995 yılları arasında göç eden evli ve bekar kadın oranının en yüksek gözlemlendiği yıllar olduğunu ve bu yıllarda da daha önce de belirtildiği gibi siyasi nedenlerle (zorunlu göç) göçün en yoğun yaşandığı bir süreçtir. Görüşmenin yapıldığı sırada görüşmeciler o yıllarda öncelikli olarak kadınların daha güvenli ve çatışma ortamından daha uzak bir yere gönderilmeleri için ailedeki erkeklerin veya karar vericilerin (aile büyükleri, bu bazen yaşlı bir kadın ve erkek de olabilir vs.) bu yönde öncelikli davrandıklarını belirten konuşmalar yaptıklarını belirtmek gerekir. Bu

durumun yine planlanmış ve irade esasına göre belirlenmiş bir göç olmadığı, güvenlik amaçlı yer değiştirme hareketi olarak açıklanabilir. Tablolarda net olarak ifade edilmese bile özellikle bekar kadınların güvensizlik ortamı oluşan yerleşim birimlerinden daha güvenli yerlere gönderme fikri oluştuğunu ve göçün bu yönden gerçekleştiğini ifade ettiklerini belirtmek gerekir. Bu bağlamdaki bir göç şeklinde bekar kadınların medeni durumunun göç etmede etkili bir rol oynar diyebiliriz.

Tablo 9’da % 54.6 gibi bir oranla hem göç öncesi, hem de göç sonrası süreçte evlenecek kadın/genç kızın rızası alınarak evlilik kararının onaylandığını görmekteyiz. Karar vericiler (erkekler veya otorite sahibi kişisi bazen kadın da olabilir) evlenecek kişinin rızası alınmasına rağmen hane halkının ya da ailenin yaşam çizgilerine veya prensiplerine uygun görmedikleri bir durum söz konusu olursa kadının evlilik durumuna onay vermezler. Göç öncesi süreçte % 3.7 gibi bir oranla evlenecek kişinin rızası dışında karar alınırken, % 10.2 gibi bir oranla göç sonrasında kişinin rızası alınarak evlilik kararı onaylandığını görmekteyiz. Bu nedenle göç öncesi süreçte ki kadının pasif veya edilgen konumu göç sonrası süreçte az da olsa bir hareketlilik olduğunu gözlemlenebiliyor.

Yine tablo 9’da başlık parası ile ilgili olarak ortaya çıkan sonuçlarda % 27.8 gibi bir oranla hala başlık parasının alındığını görmekteyiz. Yapılan görüşmelerde aslında başlık parasının ailenin değil, evlenecek kıza teminat veya güvence sağlamak için alındığı, çeyiz için kullanıldığı belirtilmektedir. Başlık parası yanında aileye zorunlu olarak silah ve bazen bir baş büyük veya iki baş küçük hayvan bile verilmiş olduğu da yapılan görüşmede sözlü olarak ifade edilmiştir. Başlık parasının ya da evlenecek kişinin ailesinin istediği maddi değer niteliği taşıyan başka türevlerin maddi değerinin ile evlenecek kişinin gelin olarak gideceği ailede de o oranda değer göreceği inancı da vardır. Çoğu kadın görüşmelerde “ailem beni bedava verdi, hiç değer görmüyorum, başlık parası ya da başka bir şey isteseydiler değer görürdüm” gibi şikayetlerde bulunmuşlardır. Ancak başlık parası ile ilgili “hiçbir zaman alınmaz” yanıtı veren yaklaşık % 66 oranında kadının da bulunduğunu belirtmek gerekir. Bu yanıtı veren kadınların yaşadığı aileler başlık parası almayan ailelerdir. Medeni durum ile çalışma durumu arasındaki ilintiye bakıldığında göç

öncesi süreçte % 18.3 gibi bir oranla evli kadınların çalışabildiğini, % 20.0 gibi bir oranla da bekar kadınların çalışabildiğini görmekteyiz. Yine, göç öncesi süreçte kadınların ya da genç kızların ev dışında çalışabilme durumlarına bakıldığında “hoş karşılanmazdı ve çalışılmaya izin verilmezdi” diyen % 63.4 oranında evli kadının, % 40.0 oranıyla bekar kadının göç öncesinde çalışma özgürlüğü alanın dar olduğu söylenebilir.

Yine mevsimlik çalışanlar arasında % 9.7 evli kadın, % 13.3 bekar kadının olduğunu görmekteyiz. Bu veriye dayanarak bekar kadınların evli kadınlardan daha çok mevsimlik işlere katılım sağladıklarını söyleyebiliriz. Mevsimlik çalışan kadınlar daha çok kişisel ihtiyaçları için bu işe katıldıklarını ifade etmişlerdir. Aileye (babaya, abiye ya da anne veya herhangi birinin hasta bakım parasına) bağımlı kadın ihtiyaçlarına cevap bulamadığı durumlarda mevsimlik çalışma tercihinin de geliştirebilir. Bu bağlamda mevsimlik çalışan bekar kadınlar özellikle işe gitmek için ailenin onayladığı bir refakatçi ile mevsimlik işe gidebilmektedir. Ailenin ya da karar vericilerin onaylamadığı akraba, arkadaş ya da komşularla gidilmesine izin verilmemekte, bu da bekar kadının ihtiyaçlarına cevap bulmasının yine başka mevsime ya da başka alternatif aramasına bağlı kalmaktadır. Kısacası karar vericiler kadın bedenini bir korku veya olay yaratacak bir mekanizma olarak görmektedirler. Genel olarak kadınlar, özelde ise bekar kadınlar mevsimlik çalışmayı tercih ederken ve engelsiz gitmeleri için ya ailesi ile birlikte ya da birinci dereceden kan bağı olan yakınlarıyla gitmeyi tercih etmektedirler.

“Gitmek istediğiniz herhangi bir yere psikolojik baskı hissetmeden rahatça gidebiliyor musunuz?” sorusuna “Diyarbakır’a yerleştikten sonra zamanla artık istediğim her yere gidebiliyorum, kimseden izin almıyorum” diyen % 32,4 “her zaman ailemden izin alarak belirlenen süre içerisinde gidebiliyorum” cevabını veren % 42.6 kadın (tablo12) yine karar vericilere belli bir güveni verdikten sonra zamanla istediği yere gidebildiklerini ve yine izin alma, rızasını alma gibi bir durumun hala varlığını koruduğunu belirtmek gerekir. Dolayısıyla bazı alanlarda serbestleme var, ama bu henüz çok yerleşik ve yaygın halde değil. Görüşme yapılan kadınların yaş grubu 15 ve üzeri yaşlardaki kadınlar olduğunu göz önünde bulundurursak, bu kadınlar yapabilecekleri özellikle ev dışı eylem ya da davranışlarda, herhangi

birilerine danışmadan davranmamaları da artık alışkanlık boyutu kazandığından ya da alışkanlık haline geldiğinin bir örneğidir. Kısacası kadın ya da genç kız kan bağı olmayan, ailenin de yakın ilişki veya iletişim içinde olmadığı kişilerle birlikte kamusal alanda yer alamazlar kuralı baskındır.

Tablo 8’de göç öncesi süreçte kadınların yararlandıkları sağlık güvencesi ile ilgili sonuçlara baktığımızda Yeşil Kart % 16.7, Emekli Sandığı % 5.6 SSK % 18.5, BAĞKUR% 13.9 ve sağlık güvencem yoktu cevabını veren % 45.4 kadın olduğu görülmektedir. Göç sonrası süreçte Yeşil Kart veya GSS (genel sağlık sigortası) faydalanan kadın oranı % 26.9’a yükseldiğini, Emekli Sandığı % 5.6 olarak aynı düzeyde kaldığını, SSK’dan faydalanan kadın oranının % 45.4’e yükseldiğini hatta fırladığını görmekteyiz. Yine BAĞKUR’dan faydalanan kadın oranının % 19.4 oranında artış göstermiştir. Göç sonrasında GSS’den faydalanan % 0.9 kadın, sağlık güvencem yok diyen % 1.9 gibi bir oranın olduğu sonucu çıkmıştır. Bu sonuçlara dayanarak kadının ailesinde ya da kadının kendisi göç sonrası süreçte sağlık güvencesinin olmasının gerekliliğini kavramıştır. Bu nedenle sağlık güvencesi vermeyen herhangi bir yerde çalışmayı istemediklerini ya da kabul etmediklerini söyleyebiliriz. Sağlık güvencesi veya sigorta demek geleceğe yatırım ve güvence demek. Görüşmeye katılan kadınların ailede sigortalı olan kişiden faydalandıklarını da belirtmek gerekir. Görüşmede kadınlar özellikle sigortaya (sosyal güvence) çok büyük bir önem verdiklerini, olmazsa olmaz kriter olduğunu hatta evlilik şartlarından en önemli kriter de evlenilecek kişinin sigortalı olma şartı arandığını belirtmek gerekir. Bu duruma kanıt olarak göç öncesi süreçte “sağlık güvencem yoktu” cevabını veren % 45.4 oranın göç sonrasında % 1.9 oranına düşmesi gösterilebilir.

Kadınların göç sonrasında sigortalı bir işe yerleştiklerini ya da kendi şahsi sigortalarının ne durumda olduğunu göstermek için tablo 12’de göç öncesi süreçte çalışma durumuna verilen cevaplara baktığımızda 40 yaş ve alt gruptaki kadınların % 25.5, 40 yaş ve üstü kadınların % 11.3 oranında çalıştığını görmekteyiz. Buna bağlı olarak göç sonrasında çalışan kadınların oranı % 25.9 olduğunu görmekteyiz. Daha önce işi olan yani çalışan kadınların göç sonrasında (%25.9) işinden ayrıldığını ya da işinden ayrılarak Diyarbakır’a yerleştiğini de belirtmek gerekir. Örneğin, mevsimlik çalışan göç öncesi % 10.2 oranın göçten sonra yaklaşık % 3’e düştüğü

görülmektedir. Bu anlamda göç eden kadınlar daha çok ailede sigortası olan başka bir kişinin (baba, anne, eş) sağlık sigortasından faydalandığını belirtmek gerekir. Diyarbakır'a göç eden kadınların göç etme nedenine baktığımızda en yüksek oranın hemen hemen her dönemde evlilik nedeni olduğunu belirterek, aile kararıyla evlenen ya da kadınların evlenecekleri kişinin sigortası ya da sağlık güvencesinin olma özelliğine dikkat ettiklerini söyleyebiliriz. Hatta bunun en güçlü kanıtı olarak göç öncesi süreçte “sağlık güvencem yoktu” cevabını veren % 45.4 kadın göç sonrasında bu oranın % 1.9'a düştüğünü görmekteyiz. Sonuç olarak kadınlarda evlilik yoluyla sigortalanma sonucu çıkar. Bu anlamda göç sonrası sosyal güvence oranı artmış.

Göç sebebi olarak her aşamada evlilik nedeninden kaynaklanan göçlerin diğer seçeneklerden daha yüksek olduğu belirtilmişti. Buna dayanarak, baba evinden koca evine olan çizgide kadın, kendini yenilemek istese de aslında baba evindeki kuralların belki daha sert ve katı olduğu koca evi, kadının dönüşümünü engellediği, ancak bu durumun yaygın olmadığı da söylenebilir. Görüşme formu sorularından bağımsız olarak, görüşme esnasında yapılan sohbetlerde kadınların aslında birçok konuda değişim yapmak isterken, anne, baba, eş ya da kadını yönlendiren başka karar vericilerden güven alamadıkları için beklentilerini gerçekleştirebilecek ortamın da oluşmamış olduğu gözlemlenmiştir.

Kadının çalışabilme durumunun yanı sıra aldığı ücreti kullanma özgürlüğü de önemlidir. Ailenin ya da kadının eylem alanı üzerinde etkili olan karar vericilerin kadının kazandığı paraya müdahale edebilme durumu toplumumuzda oldukça yaygındır. Bu durumu tespit etmek için görüşmeye katılan kadınların göç öncesi ve göç sonrası süreçte kazanılan ücretin nasıl kullanıldığı şeklindeydi. Buna göre tablo 7'de göç öncesi süreçte “kendi ihtiyaçlarım için kullanırdım” diyen % 10.2 kadın, göç sonrasında % 12.0'a yükseldiğini, göç öncesi süreçte “biriktirdim” diyen % 0.0 kadın iken göç sonrasında bu oran % 0.9 kadın olduğunu, göç öncesi süreçte “eşime kendi rızamla verirdim” cevabını veren % 0.0 kadın iken göç sonrasında bu oran %

1.9 'a çıktığını görmekteyiz. Yine hem göç öncesi, hem de göç sonrası süreçte de “eşim alırdı ya da alır” cevabını veren % 0.0 kadın olduğunu, bu durumu aslında kadınların elindeki ya da kazandığı parayı zorla alma söz konusu olmadığını söyleyebiliriz. Ancak daha önce belirttiğimiz gibi “yoksulluk” ya da maddi

kaynakların yetersizliği kadının kazandığı ücreti mecburen verdiğini belirtmek gerekir. Göç öncesi ve göç sonrası süreçte de aynı oranda kadın (% 2.8) “baba/abiye kendi rızamla veririm cevabını verdiklerini görmekteyiz. Bununla beraber göç öncesi süreçte babam/abim alırdı cevabını veren % 5.6 kadın iken, göç sonrası süreçte bu oranın % 0.9’a düştüğünü görmekteyiz. Göç öncesi süreçte zorla alınma durumunun göç sonrasında yavaşladığını ya da etkisini yitirmeye doğru gittiğini, bu konuda kadınların da şehir hayatının zorluklarını kanıt göstererek, kamusal alanın kadına özgüven kazandırdığını, parasını vermekte direndiği sonucuna varılabilir.

Görüşme sonrasında yapılan kısa sohbetlerde kadınlardan biri “babamız sadist ve sömüren biriydi. Bizi sürekli çalıştırırdı ama o lüks yaşardı. Ben ve kardeşlerim hiçbir hakka sahip değildik. Yalnızca gece gündüz çalıştırılıyorduk. Tarlada ürün herhangi bir sebepten (doğal) zarar görmüşse dövölüyorduk. Babamızın bize çektiydiklerinden dolayı beraber göç ettik babayı tek başına köyde bıraktık. Şehre yerleştik sigortalı bir işte çalışıyorum artık rahat gezebiliyorum ve paramı da harcayabiliyorum” şeklinde ifade ederken bir başka kadın görüşmeci de:

“1992’deki göç hayatımı kurtardı. Olumlu değişimler yaşadım. Köyde aile zoru ile amcamın oğlu ile evlendirilecektim. Kabul etmedim. İntihara kalkıştım ama ölmedim. Diyarbakır’a mecburi (zorunlu/siyasi) göç ettik ve daha sonra yabancı biri ile evlendim. Eğer Diyarbakır’a göç etmeseydik köyden çıkma imkanım olmayacaktı, ailem bazı yanlışları görmeyecekti ve ben köyde de başka hiçbir kimse ile evlenemeyecektim” gibi konuşmalardan da anlaşılaçağı gibi göç kadınlar üzerinde sosyal, ekonomik ve psikolojik olarak da olumlu etki yarattığını söyleyebiliriz.

Sonuç olarak, göç eden kadınların büyük bir oranı evlilik nedeniyle Diyarbakır’a göç etmişlerdir. Göç eden kadınların büyük bir oranı köyden göç eden kadınlardır. Okur- yazar olmayan kadınların sadece çok az bir kısmı okuma yazma ihtiyacını Diyarbakır’da tamamlamıştır. Göçten önce ve sonra çalışmayan kadın oranı aynıdır. Göç edenlerin büyük bir oranı evlidir. Önemli oranda üniversite mezunu olmasına rağmen bu durum Diyarbakır’a göçten sonra kazanılan bir durum değildir. Diyarbakır her dönem göç alabilen bir yerdir ve sosyo-kültürel anlamda zorunlu göç ile gelenlere açık bir alandır. Kente göçten sonra kadınların büyük bir

orani sosyal güvencelidirler. Kadınlar evlenecekleri kişinin sosyal güvenceli olmasına dikkat ederler. Göçten önce ve sonra kadının sosyal güvenceli olma durumu arasındaki fark bunun en önemli kanıtıdır. Evlilik kararı göçten önce ve sonra kadının rızası alınmasına rağmen ailedeki karar vericilere bağlıdır. Göçten önce ve sonra kadınların büyük bir oranı üretici faaliyette bulunmamaktadır. Görüşmeye katılan kadınların büyük bir oranı 40 yaş üstü, 1990 öncesi ve 1995 yılına kadar göç edenlerden oluşmaktadır. Göçten önce ve sonra, hem 40 yaş altı, hem de 40 yaş üstü birçok kadının çalışma durumuna hoş bakılmıyor ve çalışmalarına izin verilmiyor. Kadınlar eski yerleşim yerine dönmek istemedikleri gibi Diyarbakır'dan farklı bir şehre de gitmek istemiyorlar. Diyarbakır'dan farklı bir yere gitmek istemeyen okur-yazar olmayan kadın oranını en yüksek orandır. Evli kadınlar bekarlara oranlara izinsiz bir yere gidemiyorlar. Bekar kadınların büyük bir oranı göçten sonra istedikleri yere izinsiz gidebiliyorlar. Kısacası, kente göçten sonra kadınların yaşamında genel olarak bir iyileşme ve serbestleme gerçekleşmekle birlikte bunun yaygın, yerleşik ve köklü hale geldiği söylenemez. Ayrıca özellikle ücretli çalışma anlamında yüksek oranda kadının, iş gücüne katılmadığını da belirtmek gerekir. Bu bağlamda özellikle kırsal kesimden gelen kadınlar bakımından üretim sürecinden bir kopma yaşandığı ileri sürülebilir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2006), *Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Akşit, B. (1998), *İç Göçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış. Türkiye’de İç Göç*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul
- Balcıoğlu, İ. (2007), *Sosyal ve Psikolojik Açıdan Göç*. Elit Kültür Yayınları, İstanbul.
- Buz, S. (2009), Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların Görünürlüğü". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, sayı: 17 (17), 40-50.
- Çağlayan, S. (2006), Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı: (17), 67-91.
- Dedeoğlu, S, ve Gökmen-Ekiz Ç. (2011), *Göç ve Sosyal Dışlanma Türkiye’de Yabancı Göçmen Kadınlar*. Efil Yayınevi, Ankara 2011.
- Erder, S. (2006), *Refah Toplumunda Getto*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.
- Erkan, R. (2010), *Kentleşme ve Sosyal Değişme*. Bilimadamı Yayınları, Ankara.
- Ersel, B. (2002), *Kentleşme Göç ve Yoksulluk*. Dikmen, A. (ed.). Türkiye’den Yurt Dışına İşçi Göçü akımı ve Ortaya Çıkardığı Sosyal Politika Sorunları. 7. Sosyal Bilimler Kongresi, Türk Sosyal Bilimler Derneği, İmaj Yayınları, Ankara.

- Göç-Der (2011), *Akdeniz. Zorla Yerinden Edilenler için Ekonomik, Sosyal ve kültürel Haklar Raporu*.
- Karpat, K. (2010), *Osmanlıdan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- Keser, İ. (2011), *Göç ve Zor*. Ütopya Yayınları, Ankara.
- Kıran, E, ve Aker-Yetkin, D. (2019), İç Göç Araştırmalarında Kültürleşme Boyutu. *Iğdır University Journal of Social Sciences*, sayı: (17), 67-82.
- Şeker, D. ve UÇAR, G. (2016). Göç Sürecinde Kadın. *Celal Bayar üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1).
- Tekeli, İ. (2010), *Göç ve Ötesi. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları*, İstanbul 2010.
- YALÇIN, C. (2004), *Göç Sosyolojisi*. Anı Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, C. (2017), *Göç II*. Köse, O. (Ed). Türkiye’de Kırdan Kente Göç Sürecinde Etkili Olan Aracı Faktörler (1015-1021). Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun.